TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Karl Erik Kaljurand

TOOTJA VASTUTUS UUE TOOTEVASTUTUSE DIREKTIIVI ALUSEL JA SELLE MÕJU EESTI ÕIGUSELE

Magistritöö

Juhendajad
dr. iur. Janno Lahe
kaasjuhendaja *MA* Britte Koppel

Tartu
2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS 4

1. Tootja vastutuse eeldused ja vastutust välistavad asjaolud 8

1.1. Tootja vastutuse üldiseloomustus 8

1.1.1. Tootja vastutuse institutsiooni kujunemine, selle eesmärk ja uue direktiivi koostamise ajend 8

1.1.2. Tootja vastutuse koht lepinguväliste võlasuhete režiimis 10

1.2. Kaitstud õigushüve kahjustamine 13

1.3. Puudusega toote turule laskmine 19

1.3.1. Toode ja toote osa 19

1.3.2. Seotud teenus kui toote osa 24

1.3.3. Tootja kontroll toote üle pärast selle turule laskmist 27

1.4. Põhjuslik seos puudusega toote ja kahju vahel 28

1.5. Vastutust välistavad asjaolud 30

1.5.1. Toote turule laskmise, kasutusele võtmise ega turul kättesaadavaks tegemise ajal ei olnud tootel kahju põhjustanud puudust 30

1.5.2. Toote puudus on seotud toote osaga, mida toote muutja ei mõjutanud. 37

2. Vastutuse subjektid ja tõendamiskoormis 39

2.1. Vastutuse subjektid 39

2.1.1. Üldist 39

2.1.2. Toote ja toote osa tootja 41

2.1.3.Tootja kui toote oluline muutja väljaspool tootja kontrolli 44

2.1.4. Importija, volitatud esindaja ja tellimuste täitmise teenuse osutaja 48

2.1.5. Toote turustaja 52

2.1.6. Digiplatvormi pakkuja 55

2.2. Kannatanu tõendamiskoormise ulatus 57

2.2.1. Tõendamiskoormisest üldiselt 57
2.2.2. Toote puuduse eeldamine 58
2.2.2.1. Toote puuduse eeldamine tõendite avaldamise kohustuse rikkumise korral 58
2.2.2.2. Toote puuduse eeldamine toote mittevastavusel tooteohutusnõuetele 61
2.2.2.3. Toote puuduse eeldamine toote ilmse rikke korral 63
2.2.3. Toote puuduse ja kahju vahelise põhjusliku seose eeldamine 65
2.2.4. Eelduste rakendamine keeruliste juhtumite korral 67
KOKKUVÕTE 69
PRODUCT LIABILITY UNDER THE NEW PRODUCT LIABILITY DIRECTIVE AND ITS IMPACT ON ESTONIAN LAW 80
KASUTATUD KIRJANDUS 94
KASUTATUD ÕIGUSAKTID 96
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA 98
MUUD ALLIKAD 100

SISSEJUHATUS

Tootja vastutus on teatava toote valmistanud või turule toonud isiku ehk tootja objektiivne (mittesüüline) vastutus tootel esinevate puuduste tagajärjel deliktiõiguslikult kaitstud õigushüvele tekitatud kahju eest. Seega on tootja vastutuse puhul olemuslikult tegemist vastutusega, mis tingib kahju hüvitamise kohustuse tulenevalt ohtlike toodete käibesse laskmisest. Tootja vastutuse tähenduses on ohtlikud ehk puudusega sellised tooted, mis oma kasutamise käigus ohustavad isikute deliktiõiguslikult kaitstud õigushüvesid.[1] Deliktiõiguslikult kaitstud õigushüve on selline isikule kuuluv väärtus või huvi, mida peetakse niivõrd oluliseks, et selle kahjustamine on eelduslikult keelatud ehk õigusvastane.[2] Toode on puudusega, kui see ei ole ohutu määral, mida reeglina sarnaselt tootelt oodata võib.[3]

Tootja vastutuse tänane regulatsioon Euroopa Liidus põhineb 25.07.1985 Euroopa Ühenduste Nõukogu direktiivil 85/374/EMÜ liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta (edaspidi kehtiv direktiiv).[4] Tulenevalt nüüdisaegsest globaliseeritud tööstusest ja digitehnoloogia hüppelisest arengust, järeldas Euroopa Komisjon kehtiva direktiivi aruandes direktiivi kohaldamisest, et Euroopa Liidu ülene tootevastutuse regulatsioon on jäänud ajale jalgu.[5] Sellest tulenevalt võtsid Euroopa Liidu seadusandjad 23.10.2024 vastu Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi (EL) 2024/2853, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/374/EMÜ (edaspidi uus direktiiv).[6]

Kõnesolev uus direktiiv kahtlemata muudab oluliselt Euroopa Liidu liikmesriikide tootevastutuse regulatsioone. Euroopa Parlamendile koosatud töödokumendis on märgitud, et märkimisväärselt laiendati uue direktiiviga mõiste „toode“ tähendust ning võimalike vastutavate isikute ringi. Digiajastuga kaasas käimiseks hõlmab uus direktiiv toodetena ja toote osadena arvutitarkvara, sh tehisintellektisüsteeme, digitaalseid tootmisfaile ning digitaalseid teenuseid.

[1] Käerdi, M., Tampuu, T. Vastutus puudusega toote eest. 53. ptk. 3.jg. – Võlaõigusseadus IV. 8. osa 40. ptk – 10. osa (§-d 703-1067). Komm vlj. Tallinn: Juura 2020.
[2] Käerdi, M., Tampuu, T. VÕS § 1045, komm 3.1.1. ja 3.1.2.aa.
[3] Käerdi, M., Tampuu, T. Vastutus puudusega toote eest. 53. ptk. 3.jg.
[4] 25. juuli 1985. aasta Nõukogu direktiiv 85/374/EMÜ liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta. – ELT L 210 07.08.1985 lk 29-33.
[5] Komisjoni Aruanne Euroopa Parlamendile, Nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele nõukogu direktiivi 85/374/EMÜ (liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta) kohaldamise kohta. COM(2018) 246 final. Brüssel: 07.05.2018, lk 8-9. Arvutivõrgus: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9096-2018-INIT/et/pdf (18.03.2025)
[6] 23. oktoobri 2024. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/2853, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/274/EMÜ. - ELT L, 2024/2853.

Vastutuse subjektide ringi täiendati nüüdisaegsest globaliseeritud tööstusest tulenevalt volitatud esindajatega, tellimuste täitmise teenuse osutajatega ja digiplatvormi pakkujatega. Tagatipuks loob uus direktiiv tootja vastutusel põhinevate nõuete hõlpsamaks realiseerimiseks mitmesuguseid tõendamiskohustuse leevendusi kannatanule.[7]

Uue direktiivi artikli 3 ja põhjenduspunktide 1 ning 8 kohaselt taotleb direktiiv tootja vastutuse regulatsiooni täielikku ühtlustamist liikmesriikides, et tagada tarbijate vara ja tervise kaitse ning moonutamata konkurentsi siseturul. Euroopa Liidu Toimimise Lepingu[8] artikli 288 järgi on direktiivid liikmesriikidele ülevõtmiseks kohustuslikud. Eesti õiguses on tootja vastutuse regulatsioon sätestatud võlaõigusseaduse[9] (VÕS) 53. peatükis (§-d 1061-1067). Sealjuures on Eesti tootja vastutuse regulatsiooni eeskujuks Saksa tootja vastutuse seadus (*Produkthaftungsgesetz*)[10], mis omakorda põhineb kehtival direktiivil.[11] Arvestades uue direktiivi märkimisväärseid muudatusi ning sellega taotletavat täieliku ühtlustamise eesmärki, tõstatub küsimus, kuidas on täpselt muutunud Euroopa Liidu ülene tootevastutuse regulatsioon ning milline on selle mõju Eesti õiguskorrale.

Ülaltoodu sealjuures ilmestab ka magistritöö teema aktuaalsust. Arvestades, et direktiivid on liikmesriikidele ülevõtmiseks kohustuslikud, seisab Eesti seadusandja peatselt silmitsi probleemiga, milline on direktiivi mõju Eesti õiguskorrale ning kuidas direktiiv nõuetekohaselt üle võtta. Niisamuti on magistritöö teema aktuaalne ka selle praktilise tähtsuse poolest, mis tuleneb ilmekalt Euroopa Liidu ohtlike tarbekaupade kiirhoiatussüsteemi *Safety Gate* andmestikust. Kiirhoiatussüsteem loodi selleks, et tagada vahend teabe vahetamiseks liikmesriikide ja komisjoni vahel tarbijate tervist ja ohutust ohustavate tarbekaupade kohta.[12] Selle andmestiku järgi laekus Euroopa Komisjonile 2023 – 2024. aastal kokku teavet 7393 korral tarbijatele ohtu põhjustavate toodete kohta. Viidatud toodetest 43 toodet leiti sealjuures Eestist.[13] Seega on puudusega toodete hulk Euroopa Liidu siseturul märkimisväärne. Puudustega toodete levikuga kaasneb paratamatult

[7] De Luca, S., Revised Product Liability Directive. European Parilament Briefing. European Parliamentary Research Service. 02.2025, lk 4, 5, 9, 10-11. Arvutivõrgus: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739341/EPRS_BRI(2023)739341_EN.pdf (01.04.2025)
[8] Euroopa Liidu Toimimise Lepingu konsolideeritud versioon (2016/C 202/01). – ELT C 202 7.6.2016 lk 1–388.
[9] Võlaõigusseadus - RT I, 04.07.2024, 18.
[10] Produkthaftungsgesetz vom 15. Dezember 1989 (BGBl. I S. 2198), das zuletzt durch Artikel 5 des Gesetzes vom 17. Juli 2017 (BGBl. I S. 2421) geändert worden ist. Arvutivõrgus: https://www.gesetze-im-internet.de/prodhaftg/BJNR021980989.html (27.01.2025).
[11] Käerdi, M., Tampuu, T. Vastutus puudusega toote eest. 53. ptk. 3.jg.
[12] Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet. EL kiirhoiatussüsteem Safety Gate. Viimati uuendatud 19.08.2024. Arvutivõrgus: https://ttja.ee/ariklient/ohutus/el-kiirhoiatussusteem-safety-gate#riiklik-toodete-jare (06.04.2025).
[13] European Comission. Safety Gate: the EU rapid alert system for dangerous non-food products. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/safety-gate-alerts/screen/search (06.04.2025)

kahjurisk, mille realiseerumisel on alust tootja vastutuse reeglite kohaldamiseks.[14] Kuivõrd aga tootja vastutuse reeglistik on saanud põhjaliku reformi osaliseks, tekib autori hinnangul vajadus analüüsida muudatuste sisu ja rakendamisala.

Ülaltoodust tulenevalt on magistritöö eesmärgiks leida vastus küsimusele, kuidas on muutunud Euroopa Liidu ülene tootevastutuse regulatsioon tootja vastutuse eelduste, tõendamiskoormise ja subjektide osas ning milline saab olema nende muudatuste mõju Eesti õiguskorrale. Magistritöö eesmärgist lähtudes ei käsitleta põhjalikumalt toote puuduse kriteeriume ja tuvastamise küsimusi, sest vastavas osas on mõlema direktiivi põhimõtted samad, kuid uus direktiiv täpsustab puuduse tuvastamisel arvesse võetavaid asjaolusid.[15] Samuti uuritakse magistritöös üksnes kahe vastutust välistava asjaoluga seonduvaid küsimusi, kuivõrd teistes tootja vastuväidetes tähelepanuväärsed muudatused puuduvad.[16] Magistritöö eesmärgist lähtudes on töö autor püstitanud järgnevad uurimisküsimused: (i) Kuidas on uues tootja vastutuse direktiivis muudetud tootja vastutuse eeldusi ning milline on muudatuste mõju Eesti õigusele?; (ii) Milline on uues tootja vastutuse direktiivis vastutuse subjektide ring ning milline on vastavate muudatuste mõju Eesti õigusele?; (iii) Kuidas on uues direktiivis reguleeritud kannatanu tõendamiskoormist ning milline on muudatuste mõju Eesti õigusele?

Magistritöö ülesehitus lähtub töö eesmärgi saavutamiseks püstitatud uurimisküsimuste lahendamise järjekorrast. Töö esimeses peatükis tuvastatakse ja analüüsitakse uue direktiivi muudatusi tootja vastutuse eeldustes, hinnates seejuures muudatuste põhjendatust. Samuti antakse seadusandjale soovitusi direktiivi nõuetekohaseks ülevõtmiseks. Töö teises peatükis tuvastatakse ja analüüsitakse uue direktiivi muudatusi vastutuse subjektide ringis ning analüüsitakse uute vastutuse subjektide kaasamise põhjendatust. Ühtlasi analüüsitakse kannatanu tõendamiskoormise leevandamiseks kehtestatud muudatusi ning nende põhjendatust. Sealjuures antakse vastutuse subjektide ja tõendamiskoormise reeglite muudatustest lähtuvalt seadusandjale soovitusi direktiivi nõuetekohaseks ülevõtmiseks. Magistritöös kasutatakse võrdlevat, modelleerivat ja analüütilist meetodit. Võrdlevat uurimismeetodit rakendatakse uue ja kehtiva direktiivi vaheliste muudatuste väljaselgitamiseks. Analüütilist meetodit kasutatakse tootevastutusõiguses tekkinud muudatuste sisu ja põhjendatuse selgitamiseks ning sünteesiks. Modelleerivat meetodit kasutatakse uue

[14] Kingisepp, M., Vastutav subjekt tootja vastutuse kohaldamisel. – Juridica IX/2011, lk 665.
[15] Võrdle uue direktiivi artiklit 7 ja kehtiva direktiivi artikli 6.
[16] Võrdle uue direktiivi artiklit 11 ja kehtiva direktiivi artiklit 7. Töös analüüsitakse uue direktiivi artikleid11(1)(c); 11(1)(g) ja 11(2).

direktiivi mõju analüüsil Eesti õigusele, s.t. tehakse Eesti seadusandjale ettepanekuid direktiivi nõuetekohaseks ülevõtmiseks.

Tootja vastutust on Eesti õiguskirjanduses analüüsitud pigem vähe. Autorile teadaolevalt on tootja vastutust Eestis põhjalikumalt analüüsinud K. Alekõrs oma 2012. aasta magistritöös „Tootja vastutus puudusega toote põhjustatud kahju eest“[17] ning M. Kingisepp 2011. artiklis „Vastutav subjekt tootja vastutuse kohaldamisel“ ja 2012. aasta artiklis „Tootja vabanemine vastutusest puudusega tootest põhjustatud kahju korral“[18]. Lisaks on T. Liivak oma 2020. aasta doktoritöös analüüsinud tootja vastutust kitsalt isejuhtivate sõidukite vaatest.[19] Ka Eesti kohtupraktikast on tootja vastutuse teemalisi tsiviilasju autorile teadaolevalt käinud läbi üksnes viiel korral.[20] Kuna uus tootevastutuse direktiiv avalikustati alles 2024. aasta oktoobris, on autorile teadaolevat käesolev magistritöö Eestis esimene põhjalik analüüs uue direktiiviga kaasnevatest muudatustest. Tulenevalt asjaolust, et uus direktiiv avalikustati alles 2024. aasta oktoobris, on arusaadavalt uut direktiivi analüüsitud vähe ka rahvusvahelisel tasandil. Üheks oluliseks töö allikaks on aga *Journal of European Tort Law* tootja vastutuse eriväljaanne[21], sest selles analüüsitakse uuendatud tõendamiskoormist, vastutavate subjektide ringi jpm. Seega on magistritöö peamisteks allikateks eelkõige uus direktiiv ise koos selle põhjenduspunktidega, *Journal of European Tort Law* tootja vastutuse eriväljaanne, VÕS kommenteeritud väljaanne, K. Alekõrs'i magistritöö, M. Kingisepa artiklid ja olemasolev Euroopa Kohtu praktika kehtiva direktiivi kohta niivõrd, kuivõrd nendes olevad seisukohad on rakendatavad uue direktiivi kontekstis.

Märksõnad: Euroopa Liidu õigus; deliktiõigus; võlaõigus; vastutus.

[17] Alekõrs. K. Tootja vastutus puudusega toote põhjustatud kahju eest. Magistritöö. Juhendaja Tambet Tampuu. Tartu: Tartu Ülikool 2012.
[18] Kingisepp 2011; Kingisepp. M. Tootja vabanemine vastutusest puudusega tootest põhjustatud kahju korral. – Juridica IV/2012.
[19] T. Liivak doktoritöö. Liivak, T. Tort Liability for Damage Caused by Self-driving Vehicles Under Estonian Law. Doktoritöö. Juhendajad Janno Lahe, Irene Kull, Giovanni Sartor, Mark Fišel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2020.
[20] HMKo 2-21-20225; TlnRngKo 2-21-10225; TrtRngKo 2-20-2122; PMKo 2-19-8; TlnRngKo 2-19-8; HMKo 2-10-19489; TlnRngKo 2-10-19489; HMKo 2-10-19489
[21] Journal of European Tort Law, vol. 15, no. 2. De Gruyter 2024.

1. Tootja vastutuse eeldused ja vastutust välistavad asjaolud

1.1. Tootja vastutuse üldiseloomustus

1.1.1. Tootja vastutuse institutsiooni kujunemine, selle eesmärk ja uue direktiivi koostamise ajend

Õiguskirjanduse kohaselt formuleeriti esimest korda tootja objektiivse ehk mittesüülise vastutuse printsiip 1963. aastal Ameerika Ühendriikides, California osariigi kõrgeima kohtu otsuses *Greenman vs Yuba Power Products*.[22] Mainitud otsuses arendas California kohus välja esmakordselt tootja mittesüülise vastutuse kui omaette vastutuse liigi, mis on eraldatud lepingulisest- ja traditsioonilisest süül põhinevast deliktiõiguslikust vastutusest. Põhiline argument, millele California kohus mittesüülise tootevastutuse institutsiooni kujundamisel toetus, oli tarbijate ja tootjate vahelise õiglase riskijaotuse idee. Nimelt leidis California kohus, et puudusega toodetest põhjustatud kahju kandmise risk langes tarbijatele, samas kui tootja võis seda riski hõlpsasti maandada kindlustuse kaudu ning lisada kindlustuskulud toote hinnale.[23]

Euroopas omandas tootja mittesüüline vastutus olulise tähenduse 1960. aastate lõpus, mil mõnede riikide õigusaktides (Belgia, Luksemburg, Prantsusmaa) sätestati esmakordselt tootja kõrgendatud vastutuse põhimõte.[24] Tootja vastutuse täna kehtiv regulatsioon Euroopa Liidu liikmesriikides pärineb aga 1985. aastal avaldatud kehtivast direktiivist. Sealjuures ulatuvad Euroopa Liidu liikmesriikide ülese tootja vastutuse regulatsiooni arutelud õiguskirjanduse kohaselt samuti tagasi 1960. aastate lõppu ning esimene kehtiva tootevastutuse direktiivi eelnõu avaldati juba 1976. aastal.[25]

Kehtiva direktiivi põhjenduspunkt 1 sedastab Euroopa Liidu liikmesriikide ülese tootja vastutuse institutsiooni kehtestamise põhjusena asjaolu, et tootja vastutuse regulatsioon kahju eest, mida põhjustavad tema toodete puudused, on liikmesriikides killustatud. Vastavad lahknevused omakorda võivad põhjenduspunkti kohaselt mõjutada konkurentsi, kaupade vaba liikumist ja tuua

[22] Wagner, G. Next Generation EU Product Liability – For Digital and Other Products. Journal of European Tort Law, vol 15. no 2. De Gruyter 2024, lk 174; Graf, F. Das Neue Produkthaftungsgesetz. Neue Juristische Wochrnschrift 1990. Heft 2.; Greenman v. Yuba Power Products Inc., 377 P. 2 d 897 (1963) Arvutivõrgus: https://repository.uclawsf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1437&context=traynor_opinions (14.04.2025).
[23] Wagner 2024, lk 174.
[24] Kingisepp 2011, lk 664.
[25] Wagner 2024, lk 173.; Proposal for Council directive relating to the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the member states concering liability for defective products - OB C 241, 14.10.1976, lk 9 – 12.

kaasa tarbijate erineva kaitstuse puudusega toote põhjustatud kahju suhtes. Lisaks tuleneb kehtiva direktiivi põhjenduspunktist 2, et tootja mittesüüline vastutus on ainus vahend, mille abil asjakohaselt lahendada tänapäevasele tehnoloogilisele tootmisele omaste riskide õiglase jaotamise probleemi. Seega kehtiva direktiivi tekstist peegeldub autori hinnangul arusaam, et selle kehtestamise eesmärk oli lahendada tarbijate ja tootjate vahelise õiglase riskijaotuse probleem, tagada tootjate vaheline aus konkurents ning tarbijate kõrge kaitstus.

Kehtiva direktiivi põhjenduspunktides sedastatud tootja vastutuse kehtestamise eesmärke kinnitab Euroopa Komisjoni 1999. aasta roheline raamat. Selle järgi on direktiivi eesmärgiks tagada tarbijate kõrge kaitse, võimaldades neil panna maksma oma kahjunõuded ja takistades puudusega toodete turustamist. Vastava eesmärgi saavutamiseks on tootja vastutuse regulatsiooni kaudu loodud õiglane riskide jaotamise süsteem, mis väldib liigset sekkumist tootjate innovatsiooni ja ekspordivõimekusse.[26] Euroopa Liidu ülese tootja vastutuse regulatsiooni kehtestamise eesmärke on käsitlenud ka Euroopa Kohus. Nii on Euroopa Kohus oma praktikas korduvalt selgitanud, et kehtiva direktiiviga taotletavad eesmärgid on tagada tänapäevasele tootmisele omaste riskide õiglane jaotamine kahjukannatanu ja tootja vahel ning kaitsta tarbijate ohutust ja tervist.[27]

Kehtiva direktiivi artikkel 21 sätestab Euroopa Komisjonile kohustuse esitada aruandeid direktiivi kohaldamisest liikmesriikides. Nii on Euroopa Komisjon avaldanud kehtiva direktiivi kohaldamisest kokku viis aruannet[28], millest viimane neist avaldati 2018. aastal. Viimane aruanne

[26] Commission of the European Communities. Green Paper. Liability for defective products. Brussels 28.07.1999. COM(1999), lk 6. Arvutivõrgus: https://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com1999-396_en.pdf (10.03.2025).

[27] EKo C-621/15, *W jt versus Sanofi Pasteur MSD SNC jt*, ECLI:EU:C:2017:484, p 32 ja EKo C-503/13, *Boston Scientific Medizintechnik GmbH versus AOK Sachsen-Anhalt – Die Gesundheitskasse and Betriebskrankenkasse RWE*, ECLI:EU:C:2015:148, p-d 42 ja 47.

[28] First report on the application of Council Directive on the approximation of laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products. COM(95)617 final. Brussels 13.12.1995. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/docsroom/documents/7101 (24.03.2025); Second report from the Commission on the Application of Directive 85/374 on Liability for Defective Products. COM(2000)893 final. Brussels 31.01.2001. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0893:FIN:en:PDF (24.03.2025); Komisjoni aruanne Nõukogule, Euroopa Parlamendile ning Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele. Kolmas aruanne nõukogu direktiivi (liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta) kohaldamisest (25. juuli 1985. aasta direktiiv 85/374/EMÜ, muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. mai 1999. aasta direktiiviga 1999/34/EÜ). COM(2006) 496 final. Brüssel 14.09.2006. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52006DC0496 (24.03.2025); Komisjoni aruanne Parlamendile, Nõukogule ning Euroopa majandus ja sotsiaalkomiteele. Neljas aruanne, milles käsitletakse nõukogu 25. juuli 1985. aasta direktiivi 85/374/EMÜ liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta, mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. mai 1999. aasta direktiiviga 1999/34/EÜ. COM(2011)547 final. Brüssel 08.09.2011. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0547 (24.03.2025); Komisjoni Aruanne Euroopa Parlamendile, Nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele nõukogu direktiivi 85/374/EMÜ kohaldamise kohta (viide 5).

avaldati koos Euroopa Komisjoni personali töödokumendiga[29]. Aruandes järeldatakse, et kehtiv direktiiv on kasulik vahend kannatanute kaitsmiseks ning Euroopa Liidu ülese tootevastutuse regulatsiooni vajalikkus on vaieldamatu. Samas aga on tänapäevane globaliseerunud tööstus, digitehnoloogia areng ning toodete ja teenuste põimumine päädinud olukorraga, milles direktiivi kesksed mõisted „toode" ja „tootja" ei ole enam praktikas selgelt kohaldatavad.[30] Ka Komisjoni personali töödokument nentis, et kehtiv direktiiv on jäänud ajale jalgu ning peamine direktiivi puudus on asjaolu, et selle sätted ei arvesta tänapäeva ühiskonnale omaseid digitaalseid tehnoloogiaid ja tooteid.[31] Lisaks toonitab nii aruanne kui ka Komisjoni töödokument, et direktiivi tulemuslikkust vähendab tõendamiskohustuse kontseptsioon, kuna eeskätt digitaalsete ja meditsiiniliste toodete puhul on kannatanul keeruline tõendada toote puudust ja põhjuslikku seost puuduse ja kahju vahel. Seda eelkõige põhjusel, et kannatanu peab hüvitise saamiseks tasuma kõik tõendamisega seotud kulud ning toote tehniline teave on tootja valduses.[32] Seega sai 2018. aastal Euroopa Komisjonile ilmsiks, et tänasel kujul kehtiv tootevastutuse direktiiv ei ole digitaalasjatul piisavalt tõhus tarbijate kaitseks. Euroopa Komisjoni arusaam, et kehtiv tootevastutuse direktiiv ei pruugi enam olla digiajastul asjakohane, päädis 2022. aastal uue direktiivi ettepanekuga[33]. Uus direktiivi võeti aga lõplikul kujul vastu 23.10.2024.

1.1.2. Tootja vastutuse koht lepinguväliste võlasuhete režiimis

J. Lahe on arutlenud, et tootja vastutuse paigutamisel lepinguväliste võlasuhete režiimi kerkib küsimus, kas tootja vastutus on käsitatav süülise vastutusena, riskivastutusena või on tegemist

[29] Commission staff working document. Evaluation of Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products. SWD(2018)157 final. Brussels 07.05.2018. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:157:FIN (24.03.2025).

[30] Komisjoni Aruanne Euroopa Parlamendile, Nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele nõukogu direktiivi 85/374/EMÜ kohaldamise kohta (viide 5).

[31] Wagner 2024, lk 110; Commission staff working Document. Evaluation of Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products (viide 29).

[32] Commission staff working Document. Evaluation of Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products (viide 29). Komisjoni Aruanne Euroopa Parlamendile, Nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele nõukogu direktiivi 85/374/EMÜ kohaldamise kohta (viide 5).

[33] Koch, B.A. Product Liability on the Way to the Digital Age. Journal of European Tort Law, vol 15, no.2. De Gruyter 2024, lk 113.; Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest. COM(2022)495 final. Brüssel 28.09.2022. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0495 (18.03.2024).

segatüüpi vastutusega, milles esineb nii süül põhinevale vastutusele kui ka riskivastutusele iseloomulikke jooni.[34] Sealjuures näib, et uue ja kehtiva direktiivi koostajad peavad tootja vastutust mittesüüliseks vastutuseks ehk riskivastutuseks. Mõlema direktiivi preambulis seisab, et tootja mittesüüline vastutus on nn. ainus vahend, mille abil võib asjakohaselt lahendada tänapäevasele tehnoloogiapõhisele tootmisele omase riski õiglase jaotamise probleemi.[35] Veelgi enam, sedastavad uue direktiivi põhjenduspunktid läbivalt, et tootja vastutus on „mittesüüline vastutus" või „süüst sõltumatu vastutus".[36] Kuigi direktiivide autorid liigitavad tootja vastutuse dogmaatiliselt puhtaks riskivastutusest, ei saa selle seisukohaga töö autori arvamusel alljärgnevatel põhjustel täies ulatuses nõustuda.

Kehtivast direktiivist tulenevad tootja vastutuse põhimõtted kaitsevad tarbijat puudusega toote poolt põhjustatud kahju eest. Eesti õiguskirjanduses on arutletud, et kehtivast direktiivist tulenevad tootja vastutuse põhimõtted kujutavad endast riskivastutuse alaliiki, sest need ei eelda otseselt ei tootja süü olemasolu ega ka tema tegevuse õigusvastasust. See tähendab, et tootja vastutuse sätete alusel hüvitist nõudev isik peab lisaks kahjule tõendama üksnes tootel puuduse olemasolu ning põhjusliku seose toote puuduse ja tekkinud kahju vahel. Erinevalt deliktilise üldvastutuse sätete alusel esitatavast kahjunõudest, mis eeldab kahjutekitaja süü olemasolu, ei pea kannatanu tõendama tootja käibekohustuse rikkumist toote valmistamisel või turule toomisel.[37]

Samas ei pea Eesti õiguskirjandus tootja vastutuse regulatsiooni puhtakujuliseks riskivastutuse alaliigiks. Seda seetõttu, et kehtiv direktiiv näeb ette olulisi tootja vastutust piiravaid põhimõtteid. Need asjaolud välistavad tootja vastutuse eelkõige juhtudel, kus tootja tegevus ei olnud etteheidetav.[38] Autori hinnangul on seega direktiivid püüdnud sätestada tootja vastutust välistavate asjaolude kataloogina elulised juhtumid, millal tootja tegevus tootmisprotsessis ei saa olla käsitatav süülisena või etteheidetavana. Sellised tootja vastutust välistavad vastuväited sarnanevad seega õiguskirjanduse kohaselt olulisel määral deliktilises üldvastutuses tuntud süü puudumise vastuväidetega, seda enam, et vastutust välistavaid asjaolusid peab tõendama tootja.[39]

Eelnenust lähtudes leitakse Eesti õiguskirjanduses lõppastmes seda, et tootja vastutust võib pidada deliktilise üldvastutuse ja riskivastutuse kombineeritud süsteemiks, mis sisaldab nii süül

[34] Lahe, J. Süü deliktiõiguses. Doktoritöö. Juhendaja Paul Varul. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2005, lk 146.
[35] Uue direktiivi põhjenduspunkt 2, vana direktiivi põhjenduspunkt 2.
[36] Vt uue direktiivi põhjenduspunktid 6, 13, 17 ja 42.
[37] Käerdi, M., Tampuu, T. Vastutus puudusega toote eest. 53. ptk. 3.jg.
[38] Käerdi, M., Tampuu, T. Vastutus puudusega toote eest. 53. ptk. 3.jg.
[39] Käerdi, M., Tampuu, T. Vastutus puudusega toote eest. 53. ptk. 3.jg.

põhineva vastutuse kui ka riskivastutuse elemente. Samas esineb tootja vastutuses enam deliktilisele üldvastutusele iseloomulikke tunnuseid. Deliktilise üldvastutuse alaliigile viitavad välistavate asjaolude laiem ring kui riskivastutuse korral üldiselt, samuti ka asjaolu, et välistavate asjaolude puudumist eeldatakse. Viimane aspekt on just eriti sarnane deliktilise üldvastutusega, mille puhul kehtib välise hooletuse presumptsioon.[40]

Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaandes jõutud järeldusega nõustub suuresti ka J. Lahe, kes on leidnud, et tootja vastutus ei ole „puhas" riskivastutus. Seda seetõttu, et tootja vastutus erineb süülisest vastutusest eelkõige vastutuse lähtealuste ja vastutusest vabanemise piirangute poolest, riskivastutusest aga seetõttu, et tootja vastutuse tekkimise eelduseks ei ole suurema ohu allikale iseloomuliku riski realiseerumine.[41]

G. Wagneri hinnangul koosneb tootja vastutus nii kehtiva kui ka uue direktiivi kontekstis peamiselt riskivastutuse elementidest. Oluliseks mõttekohaks on asjaolu, et mõlemad direktiivid ei näe ette vastutust mistahes toodete põhjustatud kahju eest, vaid ainult puudusega toodete kahjulike tagajärgede eest. G. Wagneri käsitluse järgi erineb tootevastutus süüpõhistest süsteemidest selle poolest, et see tugineb toote puuduse kontseptsioonile. See tähendab, et tootevastutuse institutsioon keskendub üksnes tootele endale, mitte tootja käitumisele või vaimsele hoiakule. Samas süülise vastutuse režiime kohaldatakse tavaliselt inimkäitumise õiguspärasuse hindamisel. Seega, kui toode osutub defektseks, vastutab tootja või muu vastutav subjekt, sõltumata sellest, kas tootja oli toote valmistamisel hooletu.[42] G. Wagneri seisukohaga nõustub P. Machnikowski, kelle hinnangul tuleb tootja vastutust liigitada rangeks, mittesüüliseks vastutuseks just seetõttu, et tootja kahju hüvitamise kohustus tuleneb toote puudusest. Toote puuduse hindamisel ei oma tähtsust, kas tootja käitus toote valmistamisel ja turustamisel hoolsusega – vastutus tuleneb ainuüksi sellest, et ta valmistas ja lasi turule toote, mis oli sel hetkel puudusega ning see puudus põhjustas kellelegi kahju.[43]

Kokkuvõtlikult võib tootja vastutust Eesti deliktiõiguse süsteemi kontekstis pidada dogmaatiliselt süülise deliktilise üldvastutuse ja riskivastutuse hübriidrežiimiks. Autori hinnangul iseloomustavad tootja vastutuse deliktilise üldvastutuse elementi eelkõige tootja vastutust välistavate asjaolude puudumise eeldamine. Sarnaselt deliktilises üldvastutuses tuntud

[40] Käerdi, M., Tampuu, T. Vastutus puudusega toote eest. 53. ptk. 3.jg.
[41] Lahe 2005, lk 151.
[42] Wagner 2024, lk 190-191.
[43] Machnikowski, P. The Principles of European Tort Law and Product Liability. Journal of European Tort Law, vol 15, no.1. De Gryter 2024, lk 33.

kahjutekitaja võimalusega tõendada oma süü puudumist, tuleb tootjal vastutuseks vabanemiseks näidata ära mõne vastutust välistava asjaolu esinemine. Riskivastutuse element ilmneb tootja vastutuses aga selles, et tootja vastutuse eelduseks on toote puudus ning toote puuduse hindamine ei eelda tootja käitumise õigusvastasust või hooletust.

1.2. Kaitstud õigushüve kahjustamine

Iga deliktiõigusliku institutsiooni põhiküsimuseks on, milliste õigushüvede kahjustamisest tuleneva kahju eest vastav institutsioon isikuid kaitseb. Kehtiva tootevastutuse direktiivi järgi kuulub hüvitamisele üksnes kaitstavate õigushüvede kataloogis sätestatud õigushüvede kahjustamisest tulenev kahju. Nii kuulub kehtiva tootevastutuse direktiivi artikli 9 järgi tootja vastutuse alusel hüvitamisele kahju, mis tuleneb eelkõige isiku surmast ja tervisekahjustuse tekitamisest, kuid teatavatel tingimustel ka asja hävimisest või kahjustamisest. Asja hävimisest või kahjustamisest tulenev kahju kuulub kehtiva tootevastutuse direktiivi artikli 9(b) kohaselt hüvitamisele siis, kui: (i) kahjustatud asi on sellist liiki, mida kasutatakse tavaliselt tarbimiseks väljaspool majandus- või kutsetegevust, (ii) kannatanu kasutas seda peamiselt väljaspool majandus- või kutsetegevust ning (iii) kahjusumma ületab 500 euro piiri. Sealjuures ei hõlma artiklist 9(b) tulenev omandi kaitse puudusega toodet ennast. Seega piirab kehtiv tootevastutuse direktiiv autori hinnangul ulatuslikult tootja kohustust ja kannatanu õigust asjakahju hüvitamisele, kuna asjakahju peab ületama 500 euro künnise ning kahjustatud asi peab olema selline, mida kannatanu kasutas peamiselt oma erahuvides.

B. A. Koch on põhjendatult märkinud, et uus tootevastutuse direktiiv laiendab ja täpsustab tootja vastutusega kaitstavate õigushüvede ringi.[44] Esiteks täpsustab uue direktiivi artikkel 6(1)(a), et lisaks surmast ja kehavigastustest tekkivale kahjule, hõlmab tervisekahjustusest tekkiva kahju hüvitis endas ka meditsiiniliselt tuvastatud vaimsele tervisele tekkinud kahju. Samuti muudab uue tootevastutuse direktiivi artikkel 6(1)(b) asja kahjustamisest tuleneva kahju hüvitamise tingimusi ning sätestab andmete hävitamisest või laostamisest (*destruction or corruption*) tuleneva kahju hüvitamise võimalikkuse (artikkel 6(1)(c)).

Uue tootevastutuse direktiivi põhjenduspunkti 21 kohaselt on meditsiiniliselt tuvastatud vaimsele tervisele põhjustatud kahju hüvitamise võimalikkus sätestatud eeskätt õiguskindluse

[44] Koch 2024, lk 114

huvides. Töö autori hinnangul ei saa vaimsele tervisele põhjustatud kahju ettenägemist kaitstavate õigushüvede kataloogis sealjuures pidada uuenduslikuks aspektiks uue direktiivi juures. Kehtiva direktiivi artikkel 9(a) kaitseb isikute tervist kui õigushüve ning vaimsele tervise tekkinud kahju on töö autori hinnangul käsitatav tervisekahjustusena. Ka Euroopa Kohus on seisukohal, et kuivõrd tootevastutuse regulatsiooni eesmärk on kaitsta tarbijate ohutust ja tervist, tuleb kehtiva tootevastutuse direktiivi artiklis 9(a) esitatud mõistet „tervisekahjustus" tõlgendada laialt.[45] Euroopa Kohtu seisukohta arvesse võttes oleks autori hinnangul meelevaldne jõuda järeldusele, et vaimne tervis ei olnud varasemalt kaitse all.

Autori hinnangul ei mõjuta vaimse tervise kaitse sätestamine uues direktiivis VÕS-i tootevastuse sätteid. Tervisekahjustuste ja kehavigastuste kaitse on kehtivas Eesti tootevastutuse õiguses sätestatud VÕS § 1061 lg-s 1. Eesti võlaõiguslik õiguskirjandus defineerib tervisekahjustuse mõistet kui inimese normaalsetesse vaimsetesse ja hingelistesse eluprotsessidesse sekkumist, mille tagajärjeks on inimese vaimse heaoluseisundi ärritus.[46] Karistusõiguslik õiguskirjandus seevastu annab tervisekahjustuse mõiste sisustamisel suunise lähtuda Riigikohtu praktikast.[47] Nimelt on Riigikohus lähtunud tervisekahjustuse mõiste määratlemisel Vabariigi Valitsuse määrusest nr 266 „Tervisekahjustuse kohtuarstliku tuvastamise kord"[48], mille § 1 lg 2 hõlmab tervisekahjustusena mh haigust või patoloogilist seisundit, mis tekib psüühilise teguri toimel.[49] Mõlema õigusharu õiguskirjanduses antud suuniste tõlgendamine viib autori hinnangul järelduseni, et Eesti õiguses on tervisekahjustuse mõistega kaetud kahju vaimsele tervisele. Seega on VÕS § 1061 lõikega 1 juba hõlmatud kannatanu kaitse vaimsele tervisele tekkinud kahju eest ning uue direktiivi artikkel 6(1)(a) ei vaja eraldi integratsiooni Eesti õigusesse.

Kehtiv tootevastutuse direktiiv näeb ette 500 euro suuruse künnise asja kahjustamisest tuleneva kahju hüvitamise tingimusena (kehtiva direktiivi artikkel 9(b)). Eelnev tähendab autori hinnangul seda, et tootja vastutab asja hävimisest või kahjustamisest tekitatud kahju eest üksnes siis, kui kahju suurus ületab summa, mis vastab 500 eurole. Kõnesoleva künnise olemasolu on saanud palju kriitikat. Erialakirjanduses on leitud, et 500 euro künnise olemasolu on olnud absurdne algusest peale, kuna puudub adekvaatne põhjus hüvitatava kahju piiramiseks sellisel viisil.[50] Euroopa Tarbijaorganisatsioon (BEUC) on argumenteerinud, et 500 euro künnis piirab

[45] C-503/13, *Boston Scientific Medizintechnik*, p 47.
[46] Sein, K. VÕS § 129, komm 4.2. – Võlaõigusseadus I. Üldosa (§-d 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2016.
[47] Kurm, M. KarS § 121, komm 3.2. – Karistusseadustik. Komm vlj. 5. täiend. ja ümbertööt. vlj. Tallinn: Juura 2021.
[48] Tervisekahjustuse kohtuarstliku tuvastamise kord. VVm 13.08.2002 nr 266 – RT I, 28.03.2025, 8.
[49] RKKKo 1-18-7833, p 22.
[50] Wagner 2024, lk 210.

kahju kandnud tarbijate õigust tõhusale õiguskaitsevahendile, mis on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste Harta[51] artiklis 47.[52] Künnise olemasolu problemaatilisust iseloomustab seejuures veelgi Euroopa Kohtu praktika. Euroopa Komisjon on Kreeka ja Prantsusmaa vastu esitanud Euroopa Kohtusse avalduse just seetõttu, et vastavad liikmesriigid ei kehtestanud 500 euro künnist oma siseriiklikes õigustes. Mõlemas kohtuasjas on liikmesriigid pidanud künnise olemasolu tarbijate õigusi riivavaks, kuivõrd künnis piirab tarbijate põhiõigust pöörduda kohtusse. [53]

Uue tootevastutuse direktiivi artikkel 6(1)(b) enam aga 500 euro künnist ette ei näe. Seega kaitseb tootjavastutuse institutsioon tarbijat edaspidi asja hävimisest või kahjustamisest tuleneva kahju eest, olenemata kahju rahalisest suurusest. Ka uue direktiivi põhjenduspunkt 23 rõhutab, et liikmesriigid peaksid nägema ette täieliku hüvitise kahju eest, mis tuleneb asja kahjustamisest või hävimisest. Võttes arvesse asjaolu, et 500-eurose künnise kehtestamine piirab tarbijate õigust pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse, on selle kaotamine autori hinnangul põhjendatud. Eesti õiguses näeb 500-eurose künnise ette VÕS § 1061 lg 2 p 3, mille järgi vastutab tootja asjakahju eest üksnes juhul, kui kahju suurus ületab summa, mis vastab 500 eurole. Seega on uue direktiivi artiklil 6(1)(b) autori hinnangul oluline mõju Eesti õigusele ning seadusandjal tuleks direktiivi ülevõtmisel VÕS § 1061 lg 2 p 3 tunnistada kehtetuks.

Kuivõrd tänapäeval kasutavad tarbijad oma asju üha enam nii isiklikel kui ka majandus- või kutsetegevuslikel eesmärkidel, peab uus direktiiv oma põhjenduspunktide kohaselt asjakohaseks näha ette segakasutuses olevale varale tekitatud kahju hüvitamise võimalikkuse.[54] Kehtiva direktiivi artikkel 9(b) sätestas asjakahju hüvitamise juhul, kui kahjustatud asi on sellist liiki, mida kasutatakse tavaliselt tarbimiseks väljaspool majandus- või kutsetegevust ning kannatanu kasutaski asja põhiliselt väljaspool majandus- või kutsetegevust. Uue direktiivi artikkel 6(1)(b)(iii) seevastu muudab vastava kitsenduse leebemaks, välistades asjakahju hüvitamise *üksnes* majandus-või kutsetegevuses kasutatavate asjade kahjustamise korral. Eelnev tähendab B.A. Kochi hinnangul seda, et segakasutuses olevate asjade, nagu näiteks sülearvutite, mida kasutatakse nii tööks kui ka isiklikuks otstarbeks, kahjustamisest või hävimisest tulenev kahju on uue

[51] Euroopa Põhiõiguste harta – ELT C 202, lk 389 – 405.
[52] Li, S., Schütte, B. The proposal for a revised Product Liability Directive: The emperor's new clothes? Maastrich Journal of European and Comparative Law. SAGE Publications: 2023. Arvutivõrgus: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1023263X231216941#body-ref-fn63-1023263X231216941 (20.01.2024); Comission staff working Document. Impact assessment report. Accompanying the Document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products. SWD(2022) 316 final. Brussels 28.09.2022, lk 23. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52022SC0316 (20.01.2024)
[53] EKo C-52/00, *Euroopa komisjon vs Prantsusmaa Vabariik*, ECLI:EU:C:2002:252; EKo C-154/100, *Euroopa komisjon vs Kreeka Vabariik*, ECLI:EU:C:2002:254.
[54] Uue direktiivi põhjenduspunkt 25

tootevastutuse direktiivi järgi hüvitatav.[55] Sealjuures ei ole autori hinnangul oluline sülearvuti kasutamise ulatus isiklikel või tööalastel eesmärkidel, sest selle hävimisest või kahjustamisest tuleneva kahju hüvitamine on välistatud vaid juhul, kui seda kasutati eranditult üksnes tööalaselt. Teisisõnu saab kannatanu nõuda tootjalt asjakahju hüvitamist uue tootevastutuse direktiivi järgi ka siis, kui kannatanu kasutas sülearvutit enamasti tööalastel eesmärkidel, kuid kasutas seda mõnikord ka filmide vaatamiseks või uute toiduretseptide leidmiseks.

Autori hinnangul on uue direktiivi artiklis 6(1)(b)(iii) sätestatud leevendus õigustatud. On eluliselt usutav, et tarbijad kasutavad näiteks oma tööarvuteid- või tööautosid ka väiksemas mahus erahuvide teenindamiseks, kas filmide vaatamiseks või laste transportimiseks. Kutsetegevuseks mõeldud ja kutsetegevuses osaliselt kasutava vara puhul on samuti vajalik tagada riskide õiglane jaotus poolte vahel. Tootjal on seejuures võimalik oma kahjuriske hajutada tootmisprotsessi kvaliteedikontrolli tõhustamisega või vastutuskindlustuse lepingu sõlmimisega, nagu on märkinud M. Kingisepp.[56] VÕS § 1061 lg 2 p-d 1 ja 2 on aga sisuliselt sõna-sõnalt võetud kehtivast direktiivist üle. Kuivõrd uue direktiivi järgi on asjakahju välistatud *üksnes* majandustegevuseks kasutatavate asjade puhul, tuleb autori hinnangul VÕS § 1061 lg 1 p-i 1 ja 2 ka vastavalt korrigeerida.

Ootuspärane ühine joon uue ja vana direktiivi vahel on autori hinnangul, et mõlema direktiivi kohaselt ei ole hüvitatav puudusega tootele endale tekkinud kahju.[57] See põhimõte on Eesti õiguses sätestatud VÕS § 1061 lg-s 3. VÕS kommenteeritud väljaanne selgitab, et puudusega tootele endale tekkinud kahju ulatus tavaliselt ühtib puudusega toote väärtusega ning puudusega toote väärtus on omakorda reeglina võrdne või sõltuv selle ostuhinnast. Seega puudutab kahjustatud või hävinenud toote enda väärtuse hüvitamine toote omaniku ekvivalentsihuvi, mis on kaitstud lepinguõiguslikult müügilepingu regulatsiooniga, mitte deliktiõiguse sätete järgi.[58]

Kuivõrd kehtiv direktiiv sätestab, et puudusega tootele endale tekkinud kahju ei ole hüvitatav, tekkis K. Alekõrsi hinnangul varasemalt küsimus, kas kannatanu saab nõuda kahjuhüvitist ka puuduseta tootele tekkinud kahju eest, mille põhjustas puuduseta toote puudusega toote osa. [59] Selline küsimus võib autori hinnangul tõusetuda näiteks olukorras, kus auto lõpptootja paigaldab autole teise tootja toodetud puudusega rehvid ning auto põhjustab seetõttu avarii. Kehtiva direktiivi järgi on tootja mõistega hõlmatud ka toote osa tootja. Kannatanul oleks seega

[55] Koch 2024, lk 115.
[56] Kingisepp 2011, lk 667.
[57] Võrdle vana direktiivi artikkel 9 ja uue direktiivi artikkel 6(b)(i).
[58] Käerdi, M. Tampuu, T. VÕS § 1061, komm 3.1.1.b.; Alekõrs 2012, lk 39-10.
[59] Alekõrs 2012, lk 40.

võimalik esitada hagi toote osaks olevate puudusega rehvide tootja vastu, kusjuures vaidlusaluseks tooteks ei ole mitte kogu sõiduk, vaid üksnes puudusega rehvid. Seega ei saa kannatanu nõuda vaid rehvidele põhjustatud kahju, kuid autole endale põhjustatud kahju on hüvitatav. Uus direktiiv muudab eelnevat olukorda. Nimelt ei ole uue direktiivi artikli 6(b)(ii) järgi hüvitatav tootele tekitatud kahju, mis tulenes selle toote osa puudusest, kui toote osa ühendas tootega tootja ise või tegi seda kolmas isik tootja nõusolekul.[60] B. A. Koch-i sõnul tähendaks antud näites eelnev aga seda, et uue direktiivi valguses ei saa kannatanu nõuda autole tekkinud kahju hüvitamist, sest autole tekitatud kahju tulenes autotootja poolt autoga ühendatud, kuid teise tootja poolt toodetud puudusega rehvidest.[61]

Autori hinnangul ei ole uue direktiivi artiklis 6(b)(ii) sätestatud asjakahju hüvitamise erand põhjendatud. Kui kolmanda isiku poolt toodetud toote osa ühendamine tootega toimub tootja teadmisel ja nõusolekul, on tootja isikuks, kelle sfääris on ühendatava toote osa ohutuse kontrollimine. Seega tuleks tootjal veenduda tarnitud toote osade ohutuses, kuna toote osade ebakvaliteetsus võib mõjutada toote üldist ohutust ja kvaliteeti. Lisaks võib kõnealune välistus viia olukorrani, kus tootja hakkab eelistama odavamaid toote osasid, teades, et toote osa puudus ei tingi tootele endale tekitatud kahju hüvitamise kohustust. Seega ei ole toodete ohutuse tagamise seisukohast uue direktiivi artikkel 6(b)(ii) erand autori hinnangul põhjendatud. Siiski on direktiivid ELTL artikkel 288 järgi liikmesriikidele ülevõtmiseks kohustuslikud. Eesti õigus ei näe hetkel ette artiklis 6(b)(ii) sätestatud erandit. Seega tuleb VÕS vastava erandiga täiendada. Autori hinnangul oleks loogiline tuua erand sisse VÕS § 1061 lg-s 2, kuivõrd selles normis kehtestatakse asjakahju hüvitamise erandid.

Kaitstavate õigushüvede kataloog uues direktiivis sätestab täiesti uue nähtusena andmete hävimisest või laostamisest tuleneva kahju hüvitamise kohustuse. Täpsemalt sätestab uue direktiivi artikkel 5 ja 6(1)(c), et igal füüsilisel isikul, kes kannab puudusega toote tõttu kahju, on õigus hüvitisele selliste andmete hävimise või laostuse korral, mida ei kasutata majandus- või kutsetegevuses. Seega kaitseb tootja vastutus autori hinnangul kannatanut üksnes selliste andmete hävimisest või laostamisest tuleneva kahju eest, mida kannatanu kasutab eksklusiivselt isiklikel eesmärkidel. Sellisteks andmeteks on G. Wagneri põhjendatud arvamusel näiteks manused, mis sisaldavad isiklikke pilte pulmadest või sünnipäevadest.[62] Uue direktiivi artiklist 6(1)(c) järeldub

[60] Uue direktiivi artikkel 6(b)(ii) kasutab mõistet „tootja kontroll“. See tähistab uue direktiivi artikli 4(5)(a) järgi olukorda, milles tootja annab toote osa ühendamiseks tootega kolmandale isikule nõusoleku või teeb seda ise.
[61] Koch 2024, lk 115.
[62] Wagner 2024, lk 187.

seega autori hinnangul arusaam, et kannatanul ei ole õigus hüvitisele juhul, kui puudusega toote tõttu kaotab isik kogu pilvekontol oleva sisu, mis hõlmab endas segamini tööalaseid ja isiklikke dokumente. Sealjuures ei tulene andmete hävimisest või laostamisest tootjale kahju hüvitamise kohustust automaatselt. Uue direktiivi põhjenduspunkt 20 täpsustab, et andmete hävimise või laostusega ei kaasne isikule automaatselt varaline kahju, kui kannatanul on võimalik andmeid tasuta hankida, näiteks kui on olemas andmete varukoopia või andmeid on võimalik uuesti alla laadida või kui ettevõtja taastab või loob uuesti ajutiselt kättesaamatud andmed, näiteks virtuaalkeskkonnas. Võttes arvesse kahju hüvitamise eesmärki (VÕS § 127 lg 1), on autori hinnangul uue direktiivi põhjenduspunktis 20 toodud selgitus mõistlik, kuivõrd vastasel juhul oleks kannatanul õiguslik vahend alusetult rikastuda.

Autori hinnangul on põhjendamatu Euroopa Liidu seadusandja otsus kaitsta tootevastutuse institutsiooniga üksnes erahuvides kasutatavaid andmeid, kuivõrd uue direktiivi artikkel 6(1)(b) sätestab asjadele kaitse ka juhul, kui neid kasutatakse nii erahuvides kui ka majandus- või kutsetegevuses. On eluliselt usutav, et tarbijad kasutavad oma asju üha enam nii isiklikel kui ka majandus- või kutsetegevuses kasutatavatel eesmärkidel. Seejuures on ka eluliselt usutav, et tarbijad hoiavad pilvekontotel segamini oma tööalaseid ja isiklikke andmeid. Seega eristab direktiiv arusaamatult andmete ja toodete kasutusotstarbe kriteeriumeid. Lisaks puuduvad direktiivi põhjenduspunktides mistahes selgitused, millele tuginedes on vastav eristus sisse viidud. Seega oleks autori hinnangul põhjendatud, kui direktiiv kaitseks ka selliseid andmeid, mida kasutatakse samaaegselt nii isiklikel kui ka kutsealastel eesmärkidel.

Uue direktiivi artikli 6(1)(c) ülevõtmine Eesti õigusesse võib autori hinnangul minna vastuollu täna Eestis kehtivate õiguspõhimõtetega. VÕS-i kommenteeritud väljaandes on asutud seisukohale, et kuivõrd tootja vastutus võib tekkida VÕS § 1061 lg 2 järgi puudusega toote tagajärjel toimunud asja hävimise või kahjustamise korral, on tootja vastutusega kaitstavaks õigushüveks omand. Omandit tuleb mõista aga VÕS § 1045 lg 1 p 5 tähenduses. [63] VÕS § 1045 lg 1 p 5 kontekstis tuleb omandit mõista seejuures (AÕS) § 68[64] tähenduses. [65] AÕS § 68 järgi laieneb omand asjadele. Asjad seevastu on tsiviilseadustiku üldosa seaduse (TsÜS) § 49 lg 1 järgi üksnes kehalised esemed. [66] Andmed eraldiseisvalt on aga immateriaalsed ja ei saa seega autori hinnangul olla käsitavad kehaliste esemetena. TsÜS-i kommenteeritud väljaandes on seevastu märgitud, et

[63] Käerdi, M., Tampuu, T. VÕS § 1061, komm 3.1.1.b.
[64] Asjaõigusseadus - RT I, 17.03.2023, 58
[65] Käerdi, M. Tampuu, T. VÕS § 1045, komm 3.6.1.
[66] Tsiviilseadustiku üldosa seadus - RT I, 31.12.2024, 48.

andmed muutuvad asjadeks, kui neid talletatakse kehalisetele kandjatele, näiteks kõvaketastele. [67] Küll aga tunnustab uus direktiiv toodetena ka digitaalseid ehk immateriaalseid tooteid, millele on võimalik andmeid talletada.[68] Seega võib autori hinnangul tekkida olukord, kus andmed ei muutugi asjaks, kuna need on talletatud mittekehalistele andmetele, näiteks pilvele. Sellest tulenevalt leiab autor, et uue direktiivi artikli 6(1)(c) ülevõtmine võib minna vastuollu Eestis täna kehtiva õiguspõhimõttega, mille kohaselt laieneb omand kui õigushüve üksnes asjadele ning asjadeks saavad olla ainult kehalised esemed. See aga ei välista autori hinnangul uue direktiivi artikli 6(1)(c) ülevõtmist Eesti õiguskorda, sest VÕS § 1045 lg 1 p 5 kaitseb deliktiõiguslikult ka omandiga sarnaste õiguste rikkumist. Omandiga sarnasteks õigusteks tuleb VÕS kommentaaride ja kohtupraktika kohaselt pidada autoriõigusi, kaubamärgiõigusi, patendiõigusi, samuti omandisarnaseid absoluutseid õiguseid õigustele, nagu aktsiad, osaühingu osad ja väärtpaberid.[69] Seega ei ole Eesti õiguses deliktiõiguslik kaitse omandile siiski piiratud üksnes kehaliste asjadega, mistõttu oleks põhjendamatu välistada olukord, milles tootja vastutuse institutsioon ei kaitseks andmeid nende immateriaalsel kujul. Õigusselguse printsiibist lähtudes teeb autor seega ettepaneku võtta uue direktiivi artikkel 6(1)(c) Eesti õigusesse üle VÕS §-i 1061 eraldiseisva lõikega, mis sätestab, et tootja vastutab andmete hävimisest või laostamisest tuleneva kahju eest, kui neid ei kasutata majandus- või kutsetegevuses.

1.3. Puudusega toote turule laskmine

1.3.1. Toode ja toote osa

Uue direktiivi põhjenduspunktis 3 on nenditud, et vana direktiivi muutmise ajendiks oli põhiliselt õigusselgusetus mõiste „toode“ tähenduse sisustamisel. Seda seetõttu, et tsiviilkäibesse on jätnud olulise mõju uued tehnoloogiad nagu tehisintellekt, ringmajanduse ärimudelid ja ülemaailmsed tarneahelad. Seega ilmnevad kõige märkimisväärsemad erinevused uues ja kehtivas tootevastutuse direktiivi regulatsioonis just mõiste „toode“ defineerimisel. Eelkõige laiendatakse autori hinnangul „toote“ ja „toote osa“ mõisteid, tagades seeläbi tarbijate kõrgetasemeline kaitse ajal, mil tooted ja teenused on tänu erinevatele digitaalsetele lahendustele tugevalt põimunud.

[67] Paal, K. TsÜS § 49, komm 3.1.3. – Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tartu: Juura 2023.
[68] Toote ja toote osa kohta vaata täpsemalt ptk 1.3.1.
[69] Käerdi, M. Tampuu, T. VÕS § 1045, komm 3.6.2; RKTKo 3-2-1-157-05, p 11; RKTKo 3-2-1-153-16, p-d 20-20.3; RKTKm 3-2-1-162-14, p-d 21 ja 23; RKTKo 2-14-56641, p-d 16-19.

Kehtiva tootevastutuse direktiivi artikkel 2 vaatleb toote mõistet kitsalt, sätestades, et „toode“ tähendab kõiki vallasasju, isegi kui nad on liidetud teise vallas- või kinnisasjaga. Samuti on eraldi tõstetud esile, et toote mõiste alla kuulub ka elekter. Kuivõrd kehtiva direktiivi sõnastus eraldi kaasab toote mõistesse elektri, on P. Machikowski leidnud, et direktiivi kohaldamisala piirneb üksnes kehaliste esemetega. Kehtiv tootevastutuse direktiiv välistab oma kohaldamisalast seega arvutitarkvara ja digitaalsed tootmisfailid.[70] Sealjuures on Saksamaa tootevastutuse seaduse (*Produkthaftungsgesetz*) kommenteeritud väljaandes jõutud vastupidisele järeldusele. Kuna kehtiva tootevastutuse direktiivi artikli 2 teine lause sätestab, et elekter kui mittekehaline ese allub tootevastutuse regulatsioonile, on direktiivi koostajad pidanud sellega silmas seda, et direktiivi eesmärk on allutada tootevastutuse regulatsioonile ka mittekehalisi esemeid. Kehtiv direktiiv anti välja 1985. aastal, millal oli elekter ainukeseks massidele toodetavaks mittekehaliseks esemeks. Tänapäeval toodetakse massidele aga ka tarkvara ja digitaalseid tootmisfaile ning kuna kehtiv direktiiv tunnustab mittekehalise esemena elektrit, oleks meelevaldne järeldada, et elekter on ainus mittekehaline ese, mida kehtiv direktiivi tunnistab.[71] Arvestades, et tootevastutuse direktiivi eesmärk on tagada tarbijate kaitse[72], on Saksamaa tootevastutuse seaduse kommentaarides esitatud tõlgendus autori hinnangul põhjendatud. Eelnenud tõlgendust kinnitab sealjuures VÕS § 1063 lg 1, kuivõrd selles on selgelt sätestatud, et ka arvutitarkvara on hõlmatud toote mõistega. Kehtiva direktiivi artiklis 2 sätestatud toote mõiste piiramine viisil, mis välistab arvutitarkvara direktiivi kohaldamisalast, ei vasta autori hinnangul tootevastutuse institutsiooni eesmärgile tagada kaitse tarbijatele varale ja tervisele.

Uue direktiivi artikkel 4(1) sätestab seevastu selgelt, et tarkvara ja digitaalsed tootmisfailid on tooted. Digitaalseid tootmisfaile defineerib uus direktiiv kui vallasasja digiversiooni või digimalli, mis sisaldab vallasasja tootmiseks vajalikku funktsionaalset teavet, võimaldades masinate või tööriistade automaatset juhtimist (artikkel 4(2)). Sisuliselt peetakse digitaalsete tootmisfailide all uue direktiivi põhjenduspunktide kohaselt silmas näiteks faile, mida kasutatakse 3D-printerites eesmärgiga toota mingisugune kehaline vallasasi vastavalt digitaalses tootmisfailis kindlaksmääratud andmetele ja joonistele.[73] Kusjuures ei pruugi B.A. Kochi selgituste kohaselt

[70] Machnikowski, P. Conclusions. – European Product Liability: An Analysis of the State of the Art in the Era of New Technologies. Cambridge: Intersentia 2016, lk 669, 693. (viide: Koch 2024, lk 116).
[71] MüKoBGB/Wagner ProdHaftG § 2 Rn 21 - Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuck. Band 7. Schuldrecht – Besonderer Teil IV. §§ 705-853. Partnerschaftgesellschaftgesetz. Produkthaftungsgesetz. München: Verlag C.H. Beck oHG 2024.; Günther, J.P. Roboter und rechtliche Verantwortung. München: utzverlag GmbH 2016, lk 342 (viide: MüKoBGB/Wagner ProdHaftG § 2 Rn 21). Lisaks, Zech, H. Information als Schutzgegenstand. Mohr Siebeck Tübingen, 2012, lk 342.
[72] Kehtiva direktiivi põhjenduspunkt 1.
[73] Uue direktiivi põhjenduspunkt 17.

digitaalse tootmisfaili ja 3D-printeriga toodetava asja tootjaks olla üks ja sama isik.[74] Toote mõiste laiendamine digitaalsetele tootmisfailidele on autori hinnangul põhjendatud. Praktikas ei pruugi tootmisfaili tootja ja tootmisfaili pinnalt toodetud kehalise toote tootja olla samaks isikuks. Seega on kannatanu seisukohast oluline, et vastutusele saaks võtta ka tootmisfaili arendanud isiku. Selleks aga tuleks tootmisfail kaasata toote mõistesse, sest kui direktiiv ei tunnustaks tootmisfaili tootena, ei saaks ka seda arendanud isik olla tootja.[75]

Arvutitarkvara mõiste uue direktiivi sätetes puudub. Uue direktiivi põhjenduspunkt 13 selgitab, et tarkvara all tuleb mõista operatsioonisüsteeme, püsivara, arvutiprogramme, rakendusi või tehisintellektisüsteeme. Muu hulgas ei ole uue direktiivi vaatest oluline, kas tarkvara on salvestatud kehalisele andmekandjale, sellele pääseb juurde sidevõrgu või pilvetehnoloogia abil või seda pakutakse tarkvara kui teenuse mudeli abil.[76] See tähendab, et olenemata tarkvara salvestusviisist käsitatakse seda uue direktiivi tähenduses tootena. Töö autori hinnangul on tegemist olulise täiendusega tootevastutuse regulatsioonis, mis vähemalt osaliselt ammendab varasemad vaidlused selle üle, kas tarkvara on toode. Niisamuti leiab autor, et direktiivi laiendamine arvutitarkvarale on põhjendatud, kuivõrd tänapäeva majanduses mängib tarkvara keskset rolli ning tarbijad peaksid olema kaitstud ka tarkvarast tulenevate puuduste eest.

Sealjuures ei ole igasugune tarkvara automaatselt tootja vastutuse regulatsiooni objektiks. Uue tootevastutuse direktiivi artikkel 2(2) välistab selle kohaldamisalast vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvara, mida arendatakse või tarnitakse väljaspool majandus- või kutsetegevust. Vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvara on litsentseeritud selliselt, et see võimaldab igal soovijal seda tarkvara käitada, kopeerida, levitada, uurida, muuta ja täiustada (uue direktiivi põhjenduspunkt 14). Selline vaba ja litsentsipõhine kasutus võib aidata kaasa teadusuuringutele ja innovatsioonile turul ning seetõttu ei tohiks selle suhtes põhjenduspunkti 14 kohaselt tootevastutuse institutsiooni kohaldada. Autorile teadaolevalt on üheks tuntuimaks vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvaraks *Linux*. Teadlastel on võimalik *Linux*-i lähtekoodi muuta ja täiustada vastavalt oma vajadustele. Näiteks on G. Whittaker märkinud, et Šveitsi aju-uuringute teadlased on kasutanud ja täiustanud *Linux*-i lähtekoodi selliselt, et *Linux*-i abil oleks võimalik simuleerida neurosüsteeme. Selliste simulatsioonide abil tuvastavad Šveitsi teadlased ajufunktsioonide- ja häirete põhjuseid.[77] Seega

[74] Koch 2024, lk 116.
[75] Vt tootja mõistet uue direktiivi artiklis 4(10)(a).
[76] Uue direktiivi põhjenduspunkt 13.
[77] Whittaker, G. Harnessing the Power of Linux to Drive Innovations in Neuroscience Research. Linux Journal: 2024. Arvutivõrgus: https://www.linuxjournal.com/content/harnessing-power-linux-drive-innovations-neuroscience-research#:~:text=The%20Role%20of%20Linux%20in,computational%20demands%20of%20modern%20science (20.03.2025).

on avatud lähtekoodiga tarkvaral positiivne efekt innovatsioonile ja teadusuuringutele ning seetõttu on autori hinnangul kohane välistada vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvarad tootja vastutuse regulatsiooni tootekataloogist.

Uue direktiivi põhjenduspunkt 13 selgitab, et teavet ei käsitata tootena. See tähendab, et tootevastutuse norme ei tohiks kohaldada digifailide sisule, milleks on näiteks meediafailid, e-raamatute sisu või tarkvara lähtekood. G. Wagner on seisukohal, et vastav välistus on ajendatud Euroopa Kohtu *Krone* lahendist.[78] Nimetatud lahendis kerkis küsimus, kas paberkandjal ajaleht kui kehaline vallasasi on puudusega toode, sest ajalehes oleva ebaõige tervisesoovituse järgimine põhjustas kannatanule tervisekahjustusi. Euroopa Kohus ei pidanud eelmainitut puudusega tooteks, sest ebaõige tervisesoovitus on oma olemuselt pigem teenus ning see ei ole paberkandjast ajalehele kui tootele iseloomulik tunnus, mille abil hinnata toote puudust kehtiva direktiivi artikli 6 järgi.[79] See tähendab, et nimetatud Euroopa Kohtu lahendi valguses ei tohiks autori hinnangul tootena käsitada ka näiteks e-raamatus sisalduvat ebaõiget tervisesoovitust või muud teavet.

Kehtiva direktiivi põhjendused selgitavad, et tootevastutus peaks kohalduma üksnes tööstuslikult toodetud vallasasjadele.[80] Autori hinnangul järeldub eelnevast, et üksikjuhtumi puhuks toodetud tooted, nagu näiteks eritellimusel toodetud käsitöömööbel, ei ole tootevastutuse institutsiooni objektiks. Küll aga on T. Liivak leidnud, et tootevastutuse regulatsioon ei piirdu üksnes masstoodanguga.[81] Seda seisukohta sealjuures toetab Euroopa Kohtu praktika ja Saksa tootevastutuse seaduse kommenteeritud väljaanne. Euroopa Kohus on leidnud, et üksikjuhtumil kasutatava doonori kehast eemaldatud neeru puhastusvedelik on toode.[82] Saksa tootevastutuse seaduse kommenteeritud väljaanne toonitab, et deliktiline tootevastutus ei piirdu ainult tööstusliku masstootmisega, vaid kehtib võrdselt nii käsitööliste kui ka kunstialaste kaupade tootmisele.[83] Seega hoolimata kehtiva direktiivi põhjendustest, tuleks autori hinnangul „toote“ mõiste alla liigitada ka eritellimusel ja üksikjuhtumiteks toodetud tooted ning tootevastutuse kohaldamisala ei piirdu masstoodanguga. Autori hinnangul ei anna uus direktiiv alust jõudmaks vastupidisele järeldusele. Uue tootevastutuse direktiivi artikkel 4(10)(c) sätestab, et „tootja“ on isik, kes arendab, valmistab või toodab toote oma tarbeks. Sätte sõnastusest peegeldub, et tootjana käsitatakse muu hulgas isikut, kes ei tegele üksnes tööstusliku masstootmisega. Kui tootja vastutab oma tarbeks

[78] Wagner 2024, lk 183.
[79] EKo C-65/20, *VI versus KRONE – Verlag Gesellschaft mbH & Co KG*, ECLI:EU:C:2021:471, p-d 32 ja 36.
[80] Vt lisaks Alekõrs 2012, lk 11.
[81] Liivak 2020, lk 38-39.
[82] EKo C-203/99, *Henning Veedfald versus Arhus Amtskommune*, ECLI:EU:C:2001:258
[83] MüKoBGB/Wagner ProdHaftG § 2 Rn. 6.

toodetud toote puuduse eest[84], tuleks tootevastutuse regulatsiooni alustalaks olevat tarbijakaitselist eesmärki[85] arvesse võttes laiendada tootja vastutust eritellimusel ja üksikjuhtumi puhuks toodetud toote puudusele.

Toote osa tootja vastutab toote osas oleva puuduse eest võrdväärselt lõpptoote kokkupanijaga kehtiva tootevastutuse direktiivi tähenduses. Seda kinnitab kehtiva direktiivi artikkel 3(1), mis sätestab, et „tootja" tähendab mh toote osa valmistanud isikut.[86] Sealjuures ei ava kehtiv direktiiv toote osa mõistet. Võttes arvesse, et „toote" mõiste definitsioon on kehtiva direktiivi tähenduses piiratud kehaliste vallasasjadega ja elektriga, tuleb autori hinnangul pidada toote osaks tootega ühendatud kehalisi vallasasju ning elektrit. Eelnenud järeldusele annab kinnitust ka kehtiva direktiivi artikkel 2, mille järgi loetakse tooteks igat vallasasja, isegi kui see on osaks teisest vallasasjast.

Uus direktiiv kõrvaldab ebaselguse toote osa mõiste määratlemisel. Uue direktiivi artikkel 4(4) defineerib komponenti ehk toote osa kui kehalist või mittekehalist eset, toorainet või seotud teenust, mis on tootesse integreeritud või tootega ühendatud.[87] Kuivõrd uus direktiiv tunnustab toodetena ka mittekehalisi esemeid, nagu näiteks arvutitarkvara, on B.A. Koch leidnud, et toote osa mõiste laiendamine mittekehalistele esemetele toote mõiste laiendamise paratamatu tagajärg.[88] Vastavalt uue direktiivi artiklite 4(1) ja 4(4) grammatilisele tõlgendusele võib autori hinnangul tarkvara olla nii toode kui ka toote osa. Toote osaks on tarkvara sealjuures juhul, kui see on ühendatud kehalise vallasasjaga. Näiteks, integreeritakse kaasaegsetele autodele tarkvaral töötav adaptiivne ehk kohanev püsikiiruse hoidja. Adaptiivse püsikiirusehoidja tarkvara reageerib erinevaid andureid kasutades eessõitva auto kiirusele, muutes seeläbi automaatselt auto kiirust, et säilitada ohutu vahemaa eesmise sõidukiga.[89] Kuivõrd adaptiivse püsikiirusehoidja tarkvara on integreeritud autosse kui lõpptootesse, on adaptiivse püsikiirusehoidja tarkvara saanud toote osaks. Mittekehaliste esemete laiendamine toote osadeks on autori hinnangul tänapäevases digitaalses

[84] Siinkohal on oluline märkida, et uue direktiivi artiklitest 11(1)(a); 11(1)(b) ja 11(1)(c) on tuletatav, et tootja vastutus tekib üksnes juhul, kui toode on lastud käibesse. See tähendab, et oma tarbeks toodetud tootja vastutus võib kõne alla tulla näiteks olukorras, kus tootja toodab mingisuguse toote, et sellega seeläbi osutada mõnd teenust. Just kõnealuse toote kasutamine teenuse osutamiseks on käsitatav toote turul kättesaadavaks tegemisena uue direktiivi art 4(8) alusel. Oma tarbeks toodetud tootja osas vt täpsemalt ptk 2.1.2.
[85] Uue direktiivi põhjenduspunkt 1.
[86] Toote osa valmistaja vastutuse osas vaata täpsemalt ptk 2.1.2.
[87] Uue direktiivi eestikeelne tõlge kasutab läbivalt terminit „komponent", mida mõistetakse Eesti õiguses toote osana. Seega kasutab ka käesolev töö läbivalt mõistet „toote osa".
[88] Koch 2024, lk 117.
[89] Khayyam, H. jt. Adaptive cruise control look-ahead system for energy management of vehicles. Expert Systems with Applications, Volume 39, Issue 3. Elsevier Ltd 2012. Arvutivõrgus: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0957417411013005 (29.01.2025).

ühiskonnas põhjendatud, sest tänased tooted ei koosne üksnes kehalistest asjadest, vaid sisaldavad ka toote ohutuse seisukohast olulisi immateriaalseid komponente.

Toote mõiste on Eesti õiguses sätestatud VÕS § 1063 lg-s 1, mille järgi loetakse tooteks iga vallasasja, isegi kui see on osaks teisest vallasasjast või on saanud kinnisasja osaks, samuti elektrit ja arvutitarkvara. Seega tunnustab Eesti õigus juba täna arvutitarkvara tootena. Samas ei välista VÕS § 1063 vaba ja avatud lähtekoodiga arvutitarkvara toote mõiste käsitlusest. Seega leiab autor, et õigusselguse tagamiseks tuleks VÕS § 1063 lg-t 1 täiendada selliselt, et toote mõistega ei oleks hõlmatud vaba ja avatud lähtekoodiga arvutitarkvara. Küll aga näeb uue direktiivi artikkel 4(1) ette, et tootena tuleb mõista mh digitaalseid tootmisfaile. See tähendab, et VÕS § 1063 lg-t 1 tuleks täiendada selliselt, et toote mõistega oleksid kaetud ka digitaalsed tootmisfailid. Lisaks tuleks autori hinnangul VÕS §-i 1063 täiendada eraldiseisva lõikega, milles sätestatakse digitaalsete tootmisfailide legaaldefinitsioon (uue direktiivi artikkel 4(2)). Samuti puudub VÕS-s toote osa mõiste. Autori hinnangul tuleks seega VÕS § 1063 täiendada veel ühe uue lõikega, millega võetakse üle uue direktiivi artiklis 4(4) sätestatud toote osa mõiste.

1.3.2. Seotud teenus kui toote osa

Tootevastutuse institutsiooni iseloomustab autori hinnangul asjaolu, et vastutuse põhieelduseks on just toote puudus. Seega ei tohiks tootevastutuse institutsioon kohalduda teenustele (uue direktiivi põhjenduspunkt 17). G. Wagner on märkinud, et uue direktiivi eesmärk on siiski hõlmata ka nn. seotud teenuseid.[90] Nii sätestab uue direktiivi artikkel 4(4), et toote osaks on mh ka tootesse integreeritud või tootega ühendatud seotud teenus. Seotud teenust defineerib uue direktiivi artikkel 4(3) digiteenusena, mis on tootesse integreeritud või tootesse ühendatud nii, et selle puudumine takistaks tootel täita üht või mitut funktsiooni.

Sealjuures selgub direktiivi põhjenduspunktist 17, et seotud teenust tuleks käsitada tootesse integreeritud või tootega ühendatud toote osana, kui seotud teenus on tootja kontrolli all. Seotud teenust saab pidada tootja kontrolli all olevaks, kui tootja integreerib või ühendab seotud teenust tootega ise, või annab selleks kolmandale isikule nõusoleku (uue direktiivi artikkel 4(5)(a)(i)). Eeltoodust lähtuvalt saab seotud teenust käsitada toote osana üksnes juhul, kui seotud teenuse ühendamis- või integreerimisprotsess toimub tootja nõusolekul kolmanda isiku poolt või tootja teostab seda ise. Autori hinnangul on põhjenduspunktis 17 käsitletud selgitus mõistetav. Toote

[90] Wagner 2024, lk 185.

tootja ei peaks vastutama riskide eest, mis väljuvad tema mõjusfäärist. Seetõttu ei tohiks tootja toote vältimatuks osaks pidada seotud teenust, mille ühendamisprotsess toimus ilma tootja teadmiseta.

Direktiivi põhjenduspunk 17 toob seotud teenuse näidetena välja pideva liiklusandmete edastamise navigatsioonisüsteemis; terviseseireteenuse, mis põhineb füüsilise toote anduritel, mis jälgivad kasutaja kehalist aktiivsust või tervisenäitajaid; temperatuuri reguleerimise teenuse, mis jälgib ja reguleerib nutikülmiku temperatuuri, või häältuvastusteenuse, mis võimaldab juhtida üht või mitut toodet häälkäskluste abil. Samas välistab viidatud põhjenduspunkt internetiühenduste teenuste (*internet access services*) käsitamise seotud teenusena. Internetiühenduse teenuse legaaldefinitsioon on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EL) 2015/2120.[91] Selle artikli 2(1) järgi on internetiühenduse teenus üldkasutatav elektroonilise side teenus, millega pakutakse juurdepääsu internetile ja selle kaudu ühendust praktiliselt kõigi internetiga ühendatud lõpp-punktidega, sõltumata kasutatavast võrgutehnoloogiast ja lõppseadmest. Interneriühenduse teenuste näitena saab autori hinnangul tuua välja 4G/5G mobiilse interneti ning avalikud Wi-Fi teenused. Nende teenuste abil saavad isikud juurdepääsu internetile ning seeläbi internetis pakutavale informatsioonile, näiteks e-postile. Kuna internetiühenduste teenused vaieldamatult väljuvad tootja kontrolli alt, ei ole autori hinnangul põhjendatud võtta vastutusele tootjat, kui internetiühenduse teenuse puuduse korral kaotab toode ühe oma funktsiooni ja põhjustab seeläbi tarbijale kahju.

Seotud teenuseid kasutavad tänapäeval mitmed kehalised tooted. Uuemates sõiduautodes võib autori hinnangul seotud teenusena käsitada pideva liiklusandmete edastamise teenust navigatsioonisüsteemis, kui navigatsioonisüsteem ühendati autosse autotootja poolt või tema nõusolekul. Pideva liiklusandmete edastamise teenuse puudumisel ei täidaks auto navigatsioonisüsteem üht oma funktsiooni. See tähendab, et navigeerimine süsteemi abil oleks raskendatud, kuna ilma liiklusandmete edastamiseta ei saaks juht infot liiklusõnntuste, teetööde ega teeolude kohta. Selline olukord võib viia juhi võimalikesse ohtlikesse olukordadesse, näiteks juhul, kui juhil puudub informatsioon tema marsruudi teeoludest ning viimased osutuvad sõidukõlbmatuteks.

[91] 25. novembri 2015. aasta Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2015/2120, millega nähakse ette avatud internetiühendust käsitlevad meetmed ning millega muudetakse direktiivi 2002/22/EÜ universaalteenuse ning kasutajate õiguste kohta elektrooniliste sidevõrkude ja -teenuste puhul ning määrust (EL) nr 531/2012, mis käsitleb rändlust üldkasutatavates mobiilsidevõrkudes liidu piires. - ELT L 310, lk 1-18.

Seotud teenused on G. Wagneri hinnangul aga eriti aktuaalsed digitaalsete toodete puhul, kuna sellised tooted sõltuvad üha enam endasse ühendatud teenustest, mis on toodete ohutuks toimimiseks hädavajalikud.[92] Üheks digitaalse toote näiteks on B.A. Koch toonud välja nahavähi sõeluuringu rakenduse, mis võimaldab tarbijal uurida nähtavaid nahamuutusi, kontrollib neid tehisintellektipõhise andmebaasi võrdluse abil ja annab tagasisidet, kas tegemist võib olla hea- või pahaloomulise haigusega.[93] Autori hinnangul kasutab selline rakendus ilmselt pilvepõhist analüüsiteenust ehk seotud teenust, mis võimaldab nahamuutuste fotosid võrrelda pilvesse salvestatud varasemate juhtumite andmetega, et tehisintellekti abil kindlaks teha, kas nahamuutus võib olla hea- või pahaloomuline. Pilveteenuse rikke korral aga ei saaks rakendus tehisintellektipõhist analüüsi läbi viia. Rakenduse kasutaja jääb seeläbi ilma olulisest teabest nahamuutuse kohta. Nii võib aga pahaloomuline haigus jääda avastamata, viivitades õigeaegset ravi ja põhjustades terviseriski.

Uue direktiivi põhjenduspunkt 17 õigustab seotud teenuste allutamist tootevastutuse regulatsioonile põhjusel, et need on toote ohutuse jaoks sama olulised kui toote füüsilised või digitaalsed komponendid. Sellise seisukohaga saab autori hinnangul nõustuda. Ülaltoodud nahavähi sõeluuringu rakenduse näitel sõltub rakenduse ohutus otseselt pilveteenuse korrapärasest toimimisest. See tähendab, et pilveteenus muutub lahutamatuks osaks tootest endast. Seega, kui seotud teenused pole reguleeritud toodetega samaväärselt, ei ole tarbijate tervise kaitse piisavalt tagatud.

Seotud teenuse õiguslik kontseptsioon on tootevastutusõiguses uus nähtus ning seega see puudub ka Eesti õigusest. Toote osa mõiste uue direktiivi artiklis 4(4) hõlmab endas seotud teenuseid. Seega oleks autori hinnangul mõistlik uue direktiivi artiklis 4(3) sätestatud seotud teenuse mõiste võtta üle VÕS § 1063 eraldiseisva lõike näol. Kuivõrd seotud teenuseid tuleb käsitata toote osana üksnes juhul, kui need on tootja kontrolli all, leiab autor, et tootja kontrolli mõiste ülevõtmiseks tuleks VÕS tootja vastutuse peatükki luua eraldiseisev paragrahv. Tootja kontrolli mõiste ülevõtmine eraldiseisva normiga on seejuures oluline ka muude töös analüüsitud uue direktiivi muudatuste tulemusel.[94]

[92] Wagner 2024, lk 185.
[93] Koch 2024, lk 119.
[94] Vt selles osas ptk-d 1.3.2; 1.3.3; 1.5.1; 2.1.2. ja 2.1.3.

1.3.3. Tootja kontroll toote üle pärast selle turule laskmist

Kehtiva direktiivi järgi tekib tootja vastutus vaid juhul, kui puudus oli olemas toote turule laskmise ajal. Tootjal on võimalus vastutusest kehtiva direktiivi artikkel 7(b) järgi vabaneda juhul, kui ta tõendab, et toote turule laskmise ajal ei olnud tootel kahju põhjustanud puudust. Sellest järeldub, et tootja vastutusest saame kõneleda vaid siis, kui toode oli puudusega juba selle turule laskmise ajal. S. Li arvamusel eeldab kehtiv direktiiv sellise põhimõttena, et peale turule laskmist ei ole tootja enam isikuks, kes saab efektiivselt kontrollida toote puuduse riski.[95] Seega alates hetkest, kui tootja laseb toote turule, ei vastuta ta G. Wagneri põhjendatud hinnangul enam puuduste eest, mis tulenevad toote mõjutamisest pärast selle turule laskmist.[96] Vastav põhimõte oli autori hinnangul varasemalt õigustatud. Kehtiv direktiiv defineerib toodetena üksnes kehalisi vallasasju (artikkel 2) ning digitaalsed tooted ja seotud teenused ei olnud toote mõistega kaetud. Kui klassikaliseks kehaliseks vallasasjaks olev toode oli füüsiliselt väljunud tootja sfäärist, ei olnud tootjal võimalik enam toote omadusi ja ohutust kontrollida.[97]

Uus direktiiv tunnustab toodetena ja toote osadena arvutitarkvara, sh rakendusi, operatsioonisüsteeme ja tehisintellektisüsteeme ning seotud teenuseid.[98] Õiguskirjanduses on nenditud, et selliste toodete ja toote osade puhul on praktikas tavapärane, et neile tehakse tarkvarauuendusi pärast nende turule laskmist. G. Wagner on põhjendatult leidnud, et tarkvarauuendused võivad aga tingida toote või toote osa puuduse, isegi, kui tooted olid enne tarkvarauuenduse tarnimist puuduseta.[99] Seega võib autori hinnangul digitaalsete toodete ja toote osade puudus tekkida ka pärast toote turule laskmist. Juhul, kui tootja jätab endale võimaluse või lubab kolmandal isikul tarnida digitaalsetele toodetele tarkvarauuendusi, oleks põhjendamatu piirata tootja vastutust ajahetkega, kui tootja on toote turule lasknud. Kuna tarkvarauuendus võib päädida toote puuduse, on toode ka peale selle turule laskmist tootja mõjusfääris.

Et tagada tarbijate kaitse digitaalse toote või toote osa puudusest põhjustatud kahju eest, muudab uus direktiiv ajahetke, millal kätkeb tootja vastutus tootel tekkinud mõjutuste eest. Uue direktiivi artikkel 4(5)(b) kohaselt on toode tootja kontrolli all, kui tootja suudab tarnida

[95] Li, S., Faure, M. The Revised Product Liability Directive: A Law and Economics Analysis. Journal of European Tort Law, vol 15, no. 2. De Gruyter 2024, lk 162.
[96] Wagner 2024, lk 186.
[97] Wagner 2024, lk 186.
[98] Toote, toote osa ja seotud teenuste mõistete selgitusi vt ptk-des 1.3.1. ja 1.3.2.
[99] Wagner 2024, lk 187.

tarkvarauuendusi ise või kolmanda isiku kaudu. Uue direktiivi artikkel 7(2)(e) järgi tuleb toote puuduse hindamisel arvestada hetke, millest alates ei ole toode enam tootja kontrolli all. Sätete kooskõlalise tõlgendamine viib autori arvamusel järelduseni, et tootja ei vastuta puuduste eest, mis tekivad peale hetke, millest alates ei ole toode enam tootja kontrolli all. Tootja kaotab uue direktiivi põhjenduspunkti kohaselt seejuures toote üle kontrolli siis, kui tootja lõpetab tarkvarauuenduste tarnimise.[100]

Ülaltoodust tulenevalt nihutab uus direktiiv autori hinnangul tootja vastutuse katkemise ajahetke. Tootja vastutus ei lõpe mitte toote turule laskmise hetkel, vaid kestab seni, kuni tootja säilitab kontrolli toote üle. Kuigi klassikaliste kehaliste vallasasjade kontekstis ei muuda uus direktiiv tootja vastutuse ajahetke, on autori hinnangul muudatustel märkimisväärne ja põhjendatud mõju digitaalsetele toodetele ja seotud teenustele. Autori hinnangul on muudatus põhjendatud vajadusega kohandada tootja vastutust nüüdisaegsete digitaalsete toodete dünaamilise eripäraga – neid täiendatakse ja uuendatakse sageli pärast turule laskmist. Ka tarbijakaitselistest eesmärkidest lähtuvalt on arusaadav, et tarbija ei peaks kandma riski olukorras, kus tootja tegelikkuses kontrollib tarkvarauuenduste kaudu toote omadusi ka peale selle turule laskmist.

Tootja vastutuse ulatuse katkemise ajahetke nihutamisel on autori hinnangul kahtlemata oluline mõju Eesti õigusele. Võlaõigusseaduse tootevastutuse sätted on kehtivast direktiivist võetud üle pea sõna-sõnalt. Seega on VÕS-i sätetest tulenev, et tootja vastutus tootele tekkinud puuduste eest katkeb hetkega, millal tootja laseb toote turule. Eeltoodust lähtuvalt tuleks autori hinnangul täiendada VÕS tootja vastutuse peatükki eraldiseisva paragrahviga, milles sätestaks tootja kontrolli mõiste legaaldefinitsioon. Vastavast paragrahvist peaks seega nähtuma, et toode on tootja kontrolli all seni, kuni tootja tarnib tootele tarkvarauuendusi või annab selleks kolmandale isikule nõusoleku ka pärast toote turule laskmist. Olgu märgitud, et tootja kontrolliga seonduvad küsimused on olulised uue direktiivi mitme muudatuse puhul.[101]

1.4. Põhjuslik seos puudusega toote ja kahju vahel

Üksnes toote puudusest ja kannatanule tekkinud kahjust ei teki tootjale kahju hüvitamise kohustust. Kehtiva direktiivi artiklist 4 ja uue direktiivi artiklist 10(1) tulenevalt on tootja vastutuse

[100] Põhjenduspunkt 19.
[101] Vt selles osas ptk-d 1.3.2; 1.3.3; 1.5.1; 2.1.2. ja 2.1.3.

kohaldamise eelduseks põhjuslik seos toote puuduse ja tekkinud kahju vahel. Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt näeb kehtiv direktiiv sellega reguleeritud küsimuste osas ette liikmesriikide õigusnormide täieliku ühtlustamise.[102] Ka uue direktiivi artikkel 3 ning põhjenduspunktid 1 ja 64 kinnitavad, et uue direktiivi eesmärk on selles reguleeritud küsimuste täielik ühtlustamine liikmesriikide õigusnormides. Kumbki direktiiv ei defineeri põhjusliku seose mõistet. Seega on põhjusliku seose tuvastamise küsimused autori hinnangul jäätud liikmesriikide enda kehtestada. Kuna uus direktiiv ei näe ette muudatusi põhjuslikku seose tuvastamisel, puudub käesoleval eeldusel mõju Eesti õigusele, täpsemalt VÕS §-le 1065, milles on sätestatud kannatanu kohustus näidata ära põhjuslik seos toote puuduse ja tekkinud kahju vahel.

Eesti õiguses määrab põhjusliku seose tuvastamise nõude VÕS § 127 lg 4, mille kohaselt peab isik hüvitama kahju üksnes juhul, kui asjaolu, millel tema vastutus põhineb, on kahju tekkimisega sellises seoses, et tekkinud kahju on selle asjaolu tagajärg (põhjuslik seos). K. Märjamaa on märkinud, et seega tekib kahju tekitajal kohustus hüvitada kahju üksnes siis, kui on tuvastatud, et vastutust põhjustav asjaolu on põhjuslikus seoses tekkinud kahjuga.[103] T. Tampuu on märkinud, et põhjusliku seose tuvastamine deliktiõiguslike kahju hüvitamise nõuete korral on kahetasandiline. See tähendab, et eristatakse põhjuslikku seost kahju põhjustaja teo ning õigusvastase tagajärje vahel ning seejärel hinnatakse veel seda, kas õigusvastane tagajärg oli konkreetse kahju põhjuseks. Tegemist on nn vastutust tekitava kausaalsuse ja vastutust täitva kausaalsuse eristamisega.[104]

Autori hinnangul tähendab eelosundatu tootja vastutuse kontekstis seda, et tootja kahju hüvitamise kohustuse tekkimiseks peab olema tuvastatud, et toote puudus ja õigusvastane tagajärg ehk tootja vastutuse institutsiooniga kaitstud õigushüve kahjustamine on omavahel põhjuslikus seoses (vastutust tekitav kausaalsus). Seejärel tuleb hinnata seda, kas tootja vastutuse institutsiooniga kaitstud õigushüve kahjustamine oli konkreetse kahju põhjuseks (vastutust täitev kausaalsus). VÕS kommentaaride kohaselt kasutatakse mõlema tasandi tuvastamisel „*conditio sine*

[102] C-621/15, *W jt*, p 20; EKo C-310/13, *Novo Nordisk Pharma GmbH versus S*, ECLI:EU:C:2014:1825, p 23; EKo C-495/10, *Centre hospitalier universitaire de Besançon versus Thomas Dutrueux ja Caisse primaire d'assurance maladie du Jura*, ECLI:EU:C:2011:869, p 20.
[103] Märjamaa, K. Ebakindel põhjuslik seos deliktiõiguses. Magistritöö: Juhendaja Janno Lahe. Tartu: Tartu Ülikool 2012, lk 9.
[104] Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. Põhjuslik seos kui objektiivse teokoosseisu ja delikti üldkoosseisu element. Tallinn: Juura 2017.

qua non" reeglit, mille järgi loetakse ajaliselt eelnev nähtus hilisema nähtuse põhjuseks siis, kui ilma esimeseta poleks teist saabunud.[105]

Näiteks esineb toote puuduse ja kahju vahel vastutust tekitav põhjuslik seos autori hinnangul juhul, kui kannatanu tõendab, et mobiiltelefoni aku on puudusega, sest aku kuumenes üle ja plahvatas kannatanu käes, põhjustades selliselt kannatanule kehavigastuse. Kuivõrd tervis on kehtiva direktiivi artikli 9(1)(a) ja uue direktiivi artikli 6(1)(a) järgi tootja vastutusega kaitstud õigushüve, siis esineb vastutust tekitav põhjuslik seos. Kui kannatanu nõuab tootjalt seoses kahjustunud käe ravimisega kaasnenud kulutuste hüvitamist (VÕS § 130 lg 1) ning kannatanu suudab tõendada, et ravikulud on tingitud just käe kahjustustest, esineb vastutus täitev kausaalsus. Seega on antud näites mõlemad põhjusliku seose tasandid tõendatud ning kannatanu saab tootjalt nõuda ravikulude hüvitamist tootja vastutuse alusel.

1.5. Vastutust välistavad asjaolud

1.5.1. Toote turule laskmise, kasutusele võtmise ega turul kättesaadavaks tegemise ajal ei olnud tootel kahju põhjustanud puudust

Käesolevas alapeatükis analüüsitakse, kuidas on muutunud tootja vastutust välistavad asjaolud uues direktiivis ning milline on nende muudatuste mõju Eesti õigusele. Tootja vastutust välistavad asjaolud on sätestatud uue direktiivi artiklis 11 ja kehtiva direktiivi artiklis 7, Eesti õiguses aga VÕS §-s 1064. Kehtiva direktiivi artiklites 7(a), 7(d), 7(e) ja 7(f) ning VÕS § 1064 lg 1 p-des 1, 4, 5 ning VÕS § 1064 lg-s 2 sätestatud vastutust välistavate asjaolude põhimõtted on autori hinnangul jäänud uues direktiivis sisuliselt muutmata kujul kehtima, kuid siiski on nimetatud artiklites tehtud mõningaid sõnastuslikke muudatusi. Need asjaolud on sätestatud uue direktiivi artiklites 11(1)(a), 11(1)(b), 11(1)(d), 11(1)(e) ja 11(1)(f). Magistritöö eesmärgist lähtudes ei hakka autor seega loetletud artiklite sõnastuslikke muudatusi täpsemalt käsitlema. Küll aga, ei sätesta uus direktiiv enam kehtiva direktiivi artiklis 7(c) ja VÕS §-s 1064 lg 1 p-s 3 sätestatud tootja vastuväidet, mille kohaselt vabaneb tootja vastutusest, kui ta tõendab, et ta ei valmistanud toodet müügiks ega muul viisil turustamiseks ega valmistanud ega turustanud seda oma majandus- või kutsetegevuses. Seega tuleks VÕS § 1064 lg 1 p 3 tunnistada autori hinnangul kehtetuks. Siiski on Euroopa Liidu seadusandja oluliselt muutnud kehtiva direktiivi artiklis 7(b) sätestatud asjaolu uue direktiivi

[105] Sein, K. VÕS § 129, komm 4.10.; RKTKo 3-2-1-129-13, p 23.

artiklitega 11(1)(c) ja 11(2) ning toonud tootja vastutuse regulatsiooni sisse uue direktiivi artikliga 11(1)(g) täiesti uue vastutust välistava asjaolu. Seega analüüsib autor alljärgnevalt põhjalikumalt uue direktiivi artikleid 11(1)(c), 11(1)(g) ja 11(2).

Uue direktiivi artikkel 11(1)(c) järgi ei vastuta tootevastutuse subjekt puudusega toote tekitatud kahju eest, kui ta tõendab, et on tõenäoline, et toote turule laskmisel, kasutusele võtmisel või turustaja puhul turul kättesaadavaks tegemise ajal kahju põhjustanud puudust ei olnud või et see puudus tekkis pärast seda hetke. Sarnane vastutust välistav asjaolu on sätestatud ka kehtiva direktiivi artiklis 7(c), mille järgi ei vastuta tootja tootest tulenenud kahju eest, kui esinevad asjaolud, mille põhjal võib eeldada, et tootja poolt toote turule laskmise ajal ei olnud tootel kahju põhjustanud puudust. Seega on uue direktiivi artiklis 11(1)(c) kajastatud vastuväide autori hinnangul kehtiva direktiivi artikli 7(c) järeltulija.

See, kas toode on turule lastud või kasutusele võetud, sõltub autori hinnangul tootevastutuse subjekti tegevusest ja/või toote iseloomust. Uue direktiivi artiklite 4(7) ja 4(8) järgi on turule laskmine äritegevuse käigus toote esmakordne tasuline või tasuta tarnimine liidu turul turustamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks. Uue direktiivi artikli 4(9) järgi on kasutusele võtmine toote esmakordne, tasu eest või tasuta kasutamine Euroopa Liidus äritegevuse käigus, olukorras, kus toodet ei ole enne esmakordselt kasutamist turule lastud. Direktiivi põhjenduspunkti 26 järgi on mõiste „kasutusele võtmine“ asjakohane toodete puhul, mida tarnitakse näiteks sponsorkampaania raames või mida hakatakse kasutama enne turule laskmist, nagu võib olla liftide, masinate või meditsiiniseadmete puhul. See tähendab, et kasutusele võtmise all tuleb autori hinnangul mõista tegevust, millega ettevõtja annab toote kolmandale isikule otseseks kasutamiseks, ilma, et nad oleksid toodet enne Euroopa Liidus turustamiseks tarninud. Turule laskmise oluline tunnusjoon on aga toote väljumine tootja või importija kontrolli alt ning toote liikumine turule just selle turustamiseks lõpptarbijale, jaemüüjale, hulgimüüjale või edasimüüjale ehk turustajale. Mõlemad tegevused sealjuures peavad seonduma äritegevusega.

Turustaja vabaneb aga vastutusest, kui ta tõendab, et tõenäoliselt ei olnud toote turul kättesaadavaks tegemise ajal kahju põhjustanud puudust või et see puudus tekkis pärast seda hetke. Uue direktiivi artikli 4(7) järgi on turul kättesaadavaks tegemine äritegevuse käigus toote tasuline või tasuta tarnimine liidu turul turustamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks. Turustaja mõiste all tuleb autori hinnangul pidada silmas tarneahelas osalevaid isikuid, kes ei ole toodet tootnud ega seda importinud Euroopa Liidu turule sisse, kuid kes osalevad tarneahelas alates tootjast või importijast kuni lõpptarbijani. Turustajad on seega hulgimüüjad, jaemüüjad ja edasimüüjad, kes on

importija- või tootjapoolse toote üleandmise teel saanud toote omanikuks või valdajaks.[106] Turustaja tegevus toote turul kättesaadavaks tegemisel on autori hinnangul seega näiteks toote müümine või üürileandmine järgimisele tarneahelas osalevale isikule või lõpptarbijale olukorras, kus importija või tootja on juba toote lasknud esmakordselt Euroopa Liidu turule.

Uue direktiivi põhjenduspunkti 50 järgi ei ole toode enam tootja või turustaja kontrolli all alatest hetkest, mil toode on turule lastud, kasutusele võetud või turul kättesaadavaks tehtud. See tähendab, et tootjal ei ole võimalik enam kuidagi toote ohutusomadusi mõjutada. Sellest tulenevalt tuleks tootja vabastada uue direktiivi artikli 11(1)(c) vastutust välistava asjaolu tõendamisel vastutusest. K. Alekõrs on põhjendatult märkinud, et seega vabaneb tootja vastutusest, kui toode sai kahjustada ja muutus ohtlikuks pärast selle turule laskmist või turul kättesaadavaks tegemist. Nii võib näiteks toit muutuda ohtlikuks, kui jaemüüja säilitab seda poes liiga kaua või vales kohas.[107] Samuti kohaldub erialakirjanduse kohaselt säte ka olukordadele, kus kahju tekkis pärast toote turule laskmist või turul kättesaadavaks tegemist toote hooletu transpordi tõttu, toote valesti kokkupanekul ning kasutajast tingitud asjaolul.[108] Autor nõustub põhjenduspunktis toodud selgitusega, kuivõrd tootja ei peaks kandma riski kahju eest, mis tekkis ilmselt peale toote turule laskmist, kasutusele võtmist või turul kättesaadavaks tegemist.

Kummagi direktiivi tekstist ei tulene, milliste asjaolude esinemisel võib eeldada, et kahju põhjustanud puudust ei olnud tootel selle turule laskmise, kasutusele võtmise või turul kättesaadavaks tegemise ajal. M. Kingisepp on põhjendatult märkinud, et seega on oluline tuvastada, millised asjaolud võivad tootjale anda aluse väitmaks, et konkreetsel kahju põhjustanud tootel ei olnud puudust selle turule laskmise ajal, sest praktikas on reeglina keeruline tõendada, et puudust ei olnud konkreetsel kahju põhjustanud tootel selle turule laskmise ajal.[109]

Direktiivide artiklid 7(b) ja 11(1)(c) lähtuvad asjaolu esinemise võimalikkusest. Sellele viitab artiklite tekstis kasutatud viide tõenäosusele. Seega peaks erialakirjanduse kohaselt vastutust välistavale asjaolule tuginemiseks tootja tõendama, et asjaolusid arvestades esineb võimalus, et tootel ei olnud selle turule laskmise, kasutusele võtmise või turul kättesaadavaks tegemise ajal

[106] Turustja mõiste kohta vt täpsemalt ptk 2.1.5.
[107] Alekõrs 2012, lk 46. Olgu sealjuures märgitud, et K. Alekõrs'i järeldus põhineb kehtiva direktiivi artiklil 7(c), mis on autori hinnangul uue direktiivi artikli 11(1)(c) eelkäija.
[108] MüKoBGB/Wagner ProdHaftG § 1 Rn. 33; Kingisepp 2012, lk 308. Autor peab vajalikuks märkida, et ka viidatud allikates tehtud järeldused põhinevad kehtiva direktiivi artiklil 7(c).
[109] Kingisepp 2012, lk 307.

kahju põhjustanud puudust või see puudus tekkis hiljem. Tootja peab seega vastutustest vabanemiseks ületama tõenäosusel põhineva tõendamiskünnise.[110]

Kuna vastutusest vabanemiseks peab tootja ületama tõenäosusel põhineva tõendamiskünnise, on leitud, et vastutusest vabanemiseks peab tootja tõendama mõistlikke abinõude rakendamist, mille eesmärk oli vältida tootel puuduse tekkimist kuni selle turule laskmiseni.[111] Sellest tulenevalt peaks nõutav tõendamiskünnis õiguskirjanduse kohaselt olema ületatud, kui tootja suudab näiteks tõendada, et tal oli toote puuduse avastamiseks kontrollsüsteem, mis eeldatavasti ei lasknud läbi puudusega toodet.[112]

Ülaltoodud argumentatsioonile tuginedes on Tartu Maakohus leidnud, et õlletootja ei vastuta kahju eest, mille tekitas tema toodetud õllepudeli korgi lendamine kannatanu silma. Kohus märkis, et vastutusest vabanemine on võimalik ka siis, kui kahjujuhtumi asjaoludest nähtuvalt on äärmiselt tõenäoline, et puudus on tekkinud pärast toote turule laskmist. Õlletootja esitatud tõenditest järeldas kohus, et õlletootjal olid olemas asjakohased kontrollprotseduurid, mida tootmisel järgiti. Kvaliteedikontrolli süsteemi olemasolu ja selle järgimist saab pidada asjaoludeks, millest tulenevalt on äärmiselt tõenäoline, et hagejale kahju põhjustatud puudus tekkis pärast toote turule laskmist. Sealjuures nõustus maakohtu järeldusega ka ringkonnakohus ning kannatanu hagi jäigi rahuldamata.[113]

Nagu eelnevalt märgitud, lähtub uue direktiivi artikkel 11(1)(c) eeldusest, et peale toote turule laskmist ei ole tootja toote riske kontrolliv isik.[114] Uue direktiivi järgi on aga toodetena või toote osadena käsitatavad ka arvutitarkvarad ja seotud teenused.[115] Selliste toodete puhul võimaldab nüüdisaegne digitehnoloogia direktiivi põhjenduspunkti kohaselt tootjal kontrollida toodet ka pärast selle turule laskmist või kasutusele võtmist.[116] See tähendab, et tootjad saavad pärast lõpptoote turule laskmist selle funktsionaalsust ka uuenduste ja täienduste kaudu oluliselt mõjutada.[117] Selleks puhuks seab uue direktiivi artikkel 11(2) piirangu artiklis 11(1)(c) sätestatud vastutuse välistamisele, nähes ette, et vastutust välistav asjaolu ei kohaldu juhul, kui toote puudus

[110] MüKoBGB/Wagner ProdHaftG § 1 Rn. 38; Erman/Wilhelmi Rn. 7 – Westermann, H. P. jt (koost.) Erman BGB. Kommentar mit Nebengesetzen (AGG, BeurkG, BVersTG, EGBGB, ErbbauRG, ProdhaftG, VBVG, VersAusglG, WEG – teils in Auszügen) und Internationalem Privatrecht. 17. Auflage. Dr. Otto Schmidt (viide MüKoBGB/Wagner ProdHaftG § 1 Rn. 38); Kingisepp 2012, lk 308.
[111] Kelly, P., Attree, R. European Product Liability. Butterworths 1997, lk 15.
[112] Kingisepp 2012, lk 203; Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. Tootja vastutusest vabastavad asjaolud. 2. tr. Tallinn: Juura 2017; Käerdi, M., Tampuu, T. VÕS § 1064, komm 3.
[113] TrtRngKo 2-20-2122, p 9. Tartu Maakohtu põhjendusi vaata sama lahendi lk 5.
[114] Vt uue direktiivi põhjenduspunkt 50.
[115] Vt selles osas ptk. 1.3.1. ja 1.3.2.
[116] Põhjenduspunkt 50.
[117] Põhjenduspunkt 19; Li, S., Faure, M., lk 162-163.

tuleneb asjaoludest, mis jäävad tootja kontrolli alla ka pärast toote turule laskmist. Nendeks asjaoludeks on (a) seotud teenused, (b) tarkvara, sealhulgas tarkvarauuendused või tarkvara versioonitäiendid, (c) ohutuse säilitamiseks vajalike tarkvarauuenduste või versioonitäienduste puudumine või (d) toote oluline muudatus. Seotud teenused ja tarkvara on tootja kontrolli all, kui tootja tarnib neid ise või kui tootja on nende tarnimiseks andnud oma nõusoleku kolmandale isikule (uue direktiivi artikkel 4(5)(a)(i)).[118] Toote oluline muudatus on aga uue direktiivi artikli 4(5)(a)(i) järgi tootja kontrolli all, kui tootja muudab toodet ise või annab kolmandale isikule nõusoleku toote muutmiseks peale selle turule laskmist.[119]

Uue direktiivi artikkel 11(2)(a) või 11(2)(b) alusel ei saa tootja tugineda vastutust välistavale asjaolule põhjenduspunkti 50 järgi näiteks juhul, kui nutiteleviisorit turundatakse videorakendust sisaldavana, kuid kasutaja peab pärast teleri ostmist rakenduse alla laadima kolmanda isiku veebilehelt. Kui kolmanda isiku veebilehelt alla laetud rakendus on puudusega ja põhjustab seetõttu kahju, peaks teleri tootja jääma koos videorakenduse tootjaga vastutavaks, isegi siis kui puudus tekkis alles pärast teleri turule laskmist. Autori hinnangul tuleneb tootja vastutus antud näites asjaolust, et teleri tootja on andnud videorakenduse tootjale nõusoleku rakenduse tarnimiseks, mis tähendab, et videorakendus kui tarkvara oli tootja kontrolli all. Samadel põhjustel vastutaks selles näites teleritootja ka juhul, kui videorakendusele tehtud tarkvarauuendus tingiks teleri hilisema puuduse. Kehtiva direktiivi artikkel 7(b) järgi ei oleks aga teleritootja rakenduse puuduse eest vastutanud, sest puudus tekkis pärast teleri turule laskmist tootjast mitteolenevatel põhjusel. Õiguskirjanduses on leitud, et kehtiva direktiivi artikkel 7(b) on nüüdisaegse digitehnoloogia seisukohast kannatanu õigusi liialt kitsendav, kuivõrd see ei kohusta tootjaid säilitama toote ohutust peale selle turule laskmist.[120] See seisukoht on töö autori hinnangul põhjendatud. Uue direktiivi artikkel 11(2)(a) ja 11(2)(b) loob aga tootjatele stiimuli tagada digitaalse komponendiga toodete ohutus pärast nende turule laskmist. Sätte sissetoomine tootevastutusõigusesse on seega põhjendatud, kuivõrd see suunab puudusest tuleneva kahju tekkimise riski tootjale ehk isikule, kes kontrollib riskide realiseerumist.

Uue direktiivi artikkel 11(2)(c) järgi ei kohaldu vastutust välistav asjaolu, kui puudub tootja kontrolli all olev ohutuse säilitamiseks vajalik tarkvarauuendus või tarkvara versioonitäiend. Sätte eesmärk on direktiivi põhjenduspunkti kohaselt võtta tootja vastutusele, kui toote puudus seisneb selles, et tootel puudus vajalik tarkvarauuendus, kuid tootja tõendab, et toote puudus tekkis pärast

[118] Tootja kontrolli seotud teenuste ja tarkvara üle on põhjalikumalt käsitletud ptks 1.3.3.
[119] Olulise muudatuse teostamist tootele on käsitatud täpsemalt ptks 2.1.2.
[120] Li, S., Faure, M., lk 163.

selle turule laskmist.[121] Seega, kui tootja ei paku vajalikke tarkvarauuendusi, ei saa ta G. Wagneri põhjendatud hinnangul tugineda sellele, et toode oli turule laskmise ajal ohutu.[122]

Õiguskirjanduses on leitud, et uue direktiivi artikkel 11(2)(c) on vastuoluline direktiivi põhjenduspunktis 51 toodud selgitusega. Põhjenduspunktis seisab, direktiiviga ei kehtestata kohustust pakkuda tarkvara versioonitäiendeid. Samas seab artikkel 11(2)(c) tootjale kohustuse tarnida tarkvarauuendusi, sest juhul, kui tarkvarauuenduse puudumine põhjustab hiljem toote puuduse, ei vabane tootja vastutusest.[123] Seega jääb autori hinnangul direktiivist arusaamatuks, kui kaugele ulatub tootja kohutus tarnida tootele tarkvarauuendusi peale selle turule laskmist, s.t mis hetkest alates ei saa tootjale heita ette tarkvarauuenduse puudumist. Üks võimalik lahendus oleks tootjal määratleda toote turundamisel või kasutusjuhendis mõistlik ajaperiood, millal tootja kohustub tootele tarkvarauuendusi tarnima. Selline lahendus on seejuures kooskõlas uue direktiivi artikliga 7(2)(a), mille järgi võetakse toote puuduse hindamisel arvesse toote esitusviisi ja kasutusjuhendit. Kui tootja on toote turundamisel või kasutusjuhendis selgelt deklareerinud ajaperioodi, mille jooksul ta tarnib tootele tarkvarauuendusi, ei saa tarkvarauuenduse puudumist pidada toote puuduseks uue direktiivi artikli 7(2)(a) mõistes.

Kuigi tarkvarauuenduste tarnimise kohustuse ulatus jääb direktiivis selgusetuks, peab autor uue direktiivi artikli 11(2)(c) sissetoomist tootevastutusõigusesse üldpildis põhjendatuks. Tänapäevases digitaalmaailmas on digitaalsete toodete küberriskid dünaamilised ning arenevad ajas pidevalt. Seega on digitaalse elemendiga toodete puhul tavapärane, et peale toote turule laskmist tekivad uued küberohud, mida tootja ei osanud toote tootmisel veel ette näha. Sellest tulenevalt on tarkvarauuendused olulised, kuivõrd nendega kõrvaldatakse toote küberturvalisusega seotud nõrgad kohad. Vastasel juhul aga realiseeruks küberrisk, mis võib mõjutada toodet nii, et see tekitab kannatanule kahju, näiteks andmete kaotamise või laostamise näol.[124] Seega on ka autori hinnangul põhjendatud, et tootja vastutab toote puuduse eest, kui toote puudus on tingitud tootja kontrolli all oleva tarkvarauuenduse puudumisest.

Viimaks ei kohaldu uue direktiivi artikli 11(2)(d) järgi vastutust välistav asjaolu, kui toote puuduse põhjuseks on tootja kontrolli all olev toote oluline muudatus. Nagu märgitud, on toote oluline muudatus tootja kontrolli all, kui tootja muudab toodet ise või annab kolmandale isikule

[121] Uue direktiivi põhjenduspunkt 51
[122] Wagner 2024, lk 189.
[123] Becker, M., Bell, A., Meyer, H. Die neue EU-Produkthaftungs-RL und ihre Folgen für das deutsche Produkhaftungsrecht. – Neue Juristische Wochenschrift 2024. Heft 52.
[124] Vt lisaks põhjenduspunkt 51.

nõusoleku toote muutmiseks peale selle turule laskmist.[125] Põhjenduspunkti 39 järgi ei tohiks tootjal olla võimalik vastutust vältida, väites, et puudus tekkis pärast toote turule laskmist, kui olulise muudatuse teeb algne tootja või see tehakse tema nõusolekul. Autori hinnangul saab direktiivi seadusandja motiividega nõustuda. Üldistatult saab oluliseks muudatuseks pidada tootele tehtud muudatust, mis mõjutab toote ohutust.[126] Puudub loogiline põhjendus, miks peaks tootja vabanema vastutusest, kui tootja muudab või laseb kolmandal isikul muuta toote ohutusomadusi, põhjustades selliselt võimaluse, et muudatused võivad tingida toote puuduse.

VÕS § 1064 lg 1 p 2 on kehtiva direktiivi artiklist 7(c) üle võetud norm, mille järgi ei vastuta tootja tootest tuleneva kahju eest, kui ta tõendab, et esinevad asjaolud, mille põhjal võib eeldada, et tootja poolt toote turule laskmise ajal ei olnud tootel kahju põhjustanud puudust. Samas muudab uue direktiivi artikkel 11(1)(c) vastava tootja vastuväite sõnastust, jättes sätte tähenduse üldpildis samaks. Siiski, kuivõrd uus direktiiv eristab tootmises osalevate isikute tegevuste mõisteid toote suunamisel turustusprotsessi, tuleks autori hinnangul uue direktiivi artikli 11(1)(c) korrektseks ülevõtmiseks VÕS § 1064 lg 1 p-i 2 ka vastavalt täiendada. Nimelt võiks VÕS § 1064 lg 1 p 2 eristada turule laskmist, kasutusele võtmist või turustaja puhul kättesaadavaks tegemist. Seega võiks VÕS § 1064 lg 1 p 2 sätestada järgmist: „*Ettevõtja ei vastuta puudusega toote tekitatud kahju eest, kui ta tõendab, et on tõenäoline, et toote turule laskmisel, kasutusele võtmisel või turul kättesaadavaks tegemise ajal kahju põhjustatud puudust ei olnud või see puudus tekkis pärast seda hetke.“* Seeläbi vajavad aga uue direktiivi artiklid 4(7), 4(8) ja 4(9) eraldiseisvat paragrahvi VÕS tootja vastutuse peatükis, et tuua Eesti õiguses esile turule laskmise, kasutusele võtmise või turul kättesaadavaks tegemise mõiste tähendused. Kuivõrd aga uue direktiivi artiklis 11(1)(c) sätestatud vastutust välistav asjaolu ei kohaldu uue direktiivi artiklis 11(2) sätestatud olukordades, tuleks autori hinnangul täiendada VÕS §-i 1064 eraldiseisva lõikega võtmaks üle uue direktiivi artikkel 11(2). Osundatud VÕS §-i 1064 eraldiseisvast lõikest peaks seega nähtuma, et VÕS § 1064 lg 1 p-s 2 sätestatud välistav asjaolu ei kohaldu, kui toote puuduse põhjuseks oli tootja kontrolli all olev seotud teenus; tarkvara, sealhulgas tarkvarauuendus või tarkvara versioonitäiend; ohutuse säilitamiseks vajaliku tarkvarauuenduse või versioonitäiendi puudumine või toote oluline muudatus. Kuna aga uue direktiivi artikkel 11(2) on oluliselt seotud tootja kontrolliga, s.t. antud artikkel ei saa kohalduda kui puuduse tinginud asjaolu ei olnud tootja kontrolli all, on autor teinud

[125] Olulise muudatuse teostamist tootele on käsitatud täpsemalt ptk-s 2.1.2.
[126] Olulise muudatuse mõiste sisu on käsitatud täpsemalt ptk-s 2.1.2.

ettepaneku võtta tootja kontrolli mõistet sätestav uue direktiivi artikkel 4(5) Eesti õiguskorda üle VÕS tootja peatükis oleva eraldiseisva paragrahviga. [127]

1.5.2. Toote puudus on seotud toote osaga, mida toote muutja ei mõjutanud.

Uue direktiivi artikli 11(1)(g) järgi ei vastuta toote muutja toote tekitatud kahju eest, kui ta tõendab, et kahju põhjustanud puudus on seotud toote osaga, mida muutmine ei mõjutanud. Seega saab nimetatud vastuväitele tugineda üksnes uue direktiivi artiklis 8(2) sätestatud toote muutja ehk isik, kes oluliselt muudab toodet väljaspool tootja kontrolli ja seejärel teeb selle turul kättesaadavaks või võtab selle kasutusse.[128] Töö autor märgib, et tegemist on täiesti uue vastutust välistava asjaoluga Euroopa Liidu tootevastutusõiguses. Vastutust välistav asjaolu on uue direktiivi põhjenduspunkti 39 järgi lisatud riski õiglase jaotamise huvides.

Toote olulise muutja vastutust välistav asjaolu rakendub autori hinnangul näiteks juhul, kui toote muutja ostab kokku elektrisõidukeid ning täiendab neid autonoomse juhtimissüsteemiga. Kui üks sõidukitest süttib hiljem põlema sõiduki puudusega aku tõttu, millele toote muutja tehtud muudatused ei laienenud ega avaldanud mingit mõju, saab toote muutja tugineda uue direktiivi artiklis 11(1)(g) sätestatud vastutust välistavale asjaolule. See tähendab, et toote muutja ei kanna vastutust kahju eest, mis tekkis sõiduki osast, mida toote muutja tegevus toote muutmisel ei mõjutanud.

Autori hinnangul on uue direktiivi artiklis 11(1)(g) sätestatud vastutust välistava asjaolu kaasamine tootevastutusõigusesse põhjendatud. Euroopa Kohus on kehtivat direktiivi analüüsides rõhutanud, et vastutust välistavate asjaolude kataloog on ammendav.[129] Ilma toote olulise muutja vastutust välistava asjaolu ettenägemisega uues direktiivis võiks toote muutja vastutada kahjude eest, mille tekkimist ta ei saanud mõjutada. Tootevasutuse õiguse eesmärk on õiglaselt jaotada kahju tekkimise riski kannatanu ja tootja vahel vastavalt sellele, mil määral osapooled saavad mõjutada või kontrollida toodet ning sellega kaasnevaid riski. Uue direktiivi artikkel 11(1)(g) täiendab seega olemasolevat vastutust välistavate asjaolude kataloogi viisil, mis on vajalik ebaõiglase vastutuse vältimiseks isikute suhtes, kelle muudatused tootele ei ole seotud kahju tekkimisega.

[127] Vt selles osas veel ptk-d 1.3.2; 1.3.3; 1.5.1; 2.1.2. ja 2.1.3.
[128] Toote olulise muutja osas vt täpsemalt ptk 2.1.2.
[129] C-177/04, *komisjon versus Prantsusmaa*, p 47.

Kuivõrd toote oluline muutja ning temaga seonduv vastutust välistav asjaolu on tootevastutusõiguses uus nähtus, tuleks seetõttu uue direktiivi artikkel 11(1)(g) võtta üle Eesti õigusesse. Tootja vastutust välistavad asjaolud on sätestatud VÕS §-s 1064. Seega oleks autori hinnangul asjakohane täiendada VÕS §-i 1064 uue lõikega, milles nähakse ette toote olulise muutja vastutust välistav asjaolu. Teine võimalik variant oleks täiendada VÕS § 1064 lg-t 1 eraldiseisva punktiga.

2. Vastutuse subjektid ja tõendamiskoormis

2.1. Vastutuse subjektid

2.1.1. Üldist

Kehtiva tootevastutuse direktiivi järgi hõlmab tootja vastutuse regulatsioon tootja definitsiooniga lisaks faktilisele toote valmistajale ka isikud, kes tegelevad toote vahendamisega turustusprotsessis. Niisiis on kehtiva direktiivi järgi vastutavateks subjektideks faktiline tootja ning faktilise tootjaga võrdustatud isikud. Kehtiva direktiivi artikkel 3(1) sätestab, et tootja on valmistoote, tooraine või toote osa valmistanud isik ehk faktiline tootja ning isik, kes avaldab ennast tootajana, näidates tootel oma nime, kaubamärgi või muu eraldustähise. Sama artikli lõike 2 järgi loetakse tootjaks ka isikut, kes on toote oma majandustegevuses Euroopa Liitu importinud müügi, üürimise, liisimise või muul viisil turustamise eesmärgil (importija). Tagatipuks, kui eelnevas kahes lõikes sätestatud isikut ei ole võimalik kindlaks teha, astub tootja kingadesse iga toote tarnija ehk isik, kes on toote kannatanule üle andnud, välja arvatud juhul, kui ta ei tee kannatanule mõistliku aja jooksul teatavaks tootja või importija isikut (kehtiva direktiivi artikkel 3(3)).

Kehtiva direktiivi artikkel 3 järeltulijaks on uue direktiivi artikkel 8. G. Wagner on märkinud, et mõlemad sätted annavad ammendava loetelu isikutest, kes vastutatavad kahju eest, mille on põhjustanud puudusega toode.[130] Ka Euroopa Kohus on kehtiva direktiivi kontekstis öelnud, et tootevastutuse direktiivis sätestatud vastutavate subjektide ring on ammendav.[131] Autori hinnangul tähendab eelnev, et kannatanu saab esitada hagi üksnes isikute vastu, kes on sätestatud vastutavate subjektide loetelus ning liikmesriigil ei ole õigust kehtestada laiemat vastutavate subjektide ringi. Autori hinnangul kandub vastav põhimõte üle ka uude direktiivi, ehkki see ei tulene otsesõnu ei direktiivi sätetest ega ka põhjenduspunktidest.

Uue tootevastutuse direktiivi artikkel 8 kasutab vastutavate subjektide ringi määratlemiseks katusterminit „ettevõtja“. Nimetatud mõistet defineerib uue direktiivi artikkel 4(15) kui toote või toote osa tootjat, seotud teenuse osutajat, volitatud esindajat, importijat, tellimuste täitmise teenuse osutajat või turustajat. Need kõik loetletud isikud on nüüdsest vastutavateks subjektideks. Seega laiendab uus direktiiv vastutavate isikute ringi. Saksa õiguskirjanduse kohaselt kaitseb niisugune potentsiaalsete vastutavate subjektide suur kataloog kannatanuid, kehtestades kõigi tootmisega ja

[130] Wagner 2024, lk 197.
[131] EKo C-127/04, *Declan O'Byrne versus Sanofi Pasteur MSD Ltd and Sanofi Pasteur SA*, ECLI:EU:C:2006:93, p 35.

turustamisega tegelevate ettevõtjate üldise vastutuse.[132] Isikute ringi laiendamise põhjuseks on autori hinnangul nüüdisaegse toodete tootmis- ja turustamisprotsessi eripära ning toote ja toote osa mõiste laiendamine. Autor peab katustermini kasutuselevõttu mõistlikuks, sest tootja vastutuse regulatsiooni järgi ei pruugi vastutus alati langeda tootjale selle tavatähenduses – on võimalik, et puudusega toote tagajärjel tekkinud kahju puhul on kannatanul õigus tootevastutuse regulatsiooni alusel esitada kahju hüvitamise nõue lisaks tootjale ka muude isikute vastu, kes osalesid toote tootmis- ja turustamisprotsessis.[133]

Töö koostamise hetkel on tootevastutuse subjektid Eesti õiguses sätestatud VÕS §-s 1062. Norm kasutab läbivalt mõistet tootja, võrdsustades tootjaga isikud, kes ei ole tootjad selle tavatähenduses. Uus direktiiv seevastu on tootevastutuse regulatsiooni kohandanud selliselt, et vastutuse subjektid on hõlmatud katusterminiga „ettevõtjad". Autori hinnangul tuleks katustermin samuti Eesti õigusesse üle võtta, kuivõrd uus direktiiv laiendab vastutuse subjektide ringi veelgi enam selliselt, et vastutavaks isikuks ei pruugi olla tootja selle tavatähenduses. Autor teeb seega ettepaneku muuta VÕS §-i 1062 lg 1 näiteks järgmiselt: „*Toote puudusest tekitatud kahju eest vastutavad järgnevad ettevõtjad:"*. Tulenevalt asjaolust, et vastutuse subjekte hõlmatakse koondmõistega „ettevõtjad", tuleks samuti muuta ka VÕS § 1062 pealkirja.

Vastutavateks subjektideks tootja vastutuse reeglite järgi saab autori hinnangul pidada ainult majandus- või kutsetegevuse raames tegutsevaid isikuid. Uue tootevastutuse direktiivi artiklitest 11(1)(a); 11(1)(b) 11(1)(c) saab järeldada, et tootja vastutus tekib üksnes siis, kui toode on turule lastud, kasutusele võetud või turul kättesaadavaks tehtud. Nimetatud tegevuste mõisted on uues direktiivis seotud majandus- või kutsetegevusega, iseloomustades toodete suunamist kaubandusvoolu ärilistel eesmärkidel.[134] Saksa õiguskirjanduses on selgitatud, et tootja vastutuse subjekti õiguslik vorm ei ole oluline ning vastutus kehtib võrdselt nii füüsilistele isikutele, seltsingutele kui ka äriühingutele.[135] M. Kingisepp leiab, et majandus- või kutsetegevusena tuleb mõtestata sellist tegevust, millega seondub raamatupidamisekohustus.[136] Sellest tulenevalt võib tootja vastutuse subjektiks olla nii füüsilisest isikust ettevõtja kui ka heategevuslik mittetulundusühing, kes valmistab müügiks meeneid; samuti ülikool, mis turustab oma teadustöö tulemusena valmistatud seadmeid.[137]

[132] MüKoBGB/Wagner ProdHaftG § 4 Rn. 1.
[133] Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. Toote ja tootja mõisted. 2. tr. Tallinn: Juura 2017.
[134] Uue direktiivi artiklid 4(7), 4(8) ja 4(9).
[135] MüKoBGB/Wagner ProdHaftG § 4 Rn. 8
[136] Kingisepp, M. Tarbijakaitseõigus Euroopa Liidus ja Eestis. Tallinn: Läte 2011, lk 47.
[137] Kingisepp 2011, lk 666.

2.1.2. Toote ja toote osa tootja

Nii nagu kehtivas tootevastutuse direktiivis, on vastutavaks subjektiks uue tootevastutuse direktiivi artikkel 8(1)(a) tähenduses ennekõike puudusega toote tootja. Uue direktiivi artikkel 4(10) järgi on tootja füüsiline või juriidiline isik, kes (a) arendab, valmistab või toodab toote; (b) laseb toote projekteerida või valmistada või oma nime, kaubamärki või muid eritunnuseid tootele paigutades esitleb end selle tootjana või; (c) arendab, valmistab või toodab toote oma tarbeks.

Uue direktiivi artikkel 4(10)(a) mõiste peab silmas lõpptoote faktilist tootjat. M. Kingisepp on leidnud, et lõpptoote valmistaja on isik, kes paneb enda või teiste toodetud toote osadest ehk komponentidest kokku valmistoote, mis suunatakse turule.[138] Lõpptoote faktilise tootja mõiste on laiaulatuslik, hõlmates endas ka toote arendajaid. Õiguskirjanduses on arvatud, et sellega peab direktiiv silmas tarkvaraarendajaid, sest arvutiprogrammid on eelkõige arendatud, mitte toodetud.[139] Vastavat tõlgendust kinnitab uue direktiivi põhjenduspunkt 13, mis ütleb, et tarkvara on toode ja tarkvaraarendaja on tootja. Sealjuures rõhutab G. Wagner, et toote arendajaks ei tohi pidada ettevõtjaid, kes osutavad tootjatele teenuseid, mis on seotud toote väljaarendamisega.[140]

Sealjuures ei ole autori hinnangul uue direktiivi tähenduses enam oluline, kas lõpptoote valmistaja toodab toote turule suunamiseks või oma tarbeks, sest uue direktiivi artikkel 4(10)(c) peab lõpptoote faktiliseks tootjaks ka isikut, kes arendab, valmistab või toodab toote oma tarbeks. Õiguskirjanduses on argumenteeritud, et vastav täiendus uues direktiivis tuleneb Euroopa Kohtu *Veedfald*'i lahendist.[141] Nimetatud lahendi p-s 23 jõudis Euroopa Kohus järeldusele, et tarbijate kaitsmiseks tuleb tootjaks pidada ka sellist isikut, kes osutab teenuseid ning toodab oma teenuse osutamiseks ehk oma tarbeks mingisuguse toote. Kui teenuseosutaja toodetud toode osutub defektseks ning põhjustab tarbijale teenuse osutamisel kahju, tuleks teenuseosutajat pidada tootjana vastutavaks.[142] Autori hinnangul kuulub sellise Euroopa Kohtu seisukoha järgi uue direktiivi artikli 4(10)(c) alla näiteks füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsev juuksur, kes toodab oma teenuse osutamiseks šampooni ning vastav šampoon oma puuduse tõttu kõrvetab tarbija peanahka, põhjustades nii tarbijale tervisekahjustusi. Küll aga ei tohiks Euroopa Kohtu kohtujuristi hinnangul tootja vastutus kohalduda tervisehoiuteenuse osutaja suhtes, kui patsient saab põletushaavu

[138] Kingisepp 2011, lk 668.
[139] Wagner 2024, lk 198.
[140] Wagner 2024, lk 198.
[141] Koch 2024, lk 121.
[142] C-203/99, *Veedfald*, p 23.

soojendusmadratsil, mille temperatuuri reguleerimise süsteem on defektne. Seda seetõttu, et tervisehoiuteenuse osutaja ei valmistanud soojendusmadratsit ise.[143] Autori hinnangul on oma tarbeks valmistatud toote tootja kaasamine vastutuse subjektide ringi põhjendatud. Oma tarbeks tootnud toote tootja kontrollib toote omadusi, kvaliteeti ning sellega kaasnevaid riske. Seega lasub tal tehniline kontroll tootmisprotessi üle, mistõttu tootevastutuse õiglase riski jaotamise põhimõttest tulenevalt on põhjendatud oma tarbeks tootnud tootja vastutus. Niisamuti välistab oma tarbeks tootnud tootja kaasamine olukorrad, kus kahju põhjustanud teenuseosutaja võiks kõrvale hoida vastutusest, väites, et ta ei ole tootja selle klassikalises mõttes. Oma tarbeks toote tootnud isiku kontseptsioon täna Eesti õiguses puudub, mistõttu avaldab uue direktiivi artikkel 4(10)(c) mõju VÕS-le.

Uue tootevastutuse direktiivi artiklis 4(10)(b) nimetatud tootja ehk end tootjana esitlev isik ei ole uus nähtus tootevastutuse regulatsioonis, sest vastav isik on sätestatud ka kehtiva direktiivi artiklis 3(1). Täpsemalt on tegemist isikuga, kes laseb toote projekteerida või valmistada või oma nime, kaubamärki või muid eritunnuseid tootele paigutades esitleb end selle tootjana. Uue direktiivi põhjenduspunkti järgi jätab vastav isik sellega kannatanule mulje, et ta osaleb tootmisprotsessis.[144] Euroopa Kohtu hinnangul teenib end tootjana esitleva isiku vastutusele võtmine tarbijakaitse eesmärke, et vältida olukorda, kus end tootjana esitlenud isik saab vastutustest vabanemiseks lihtsalt „suunata“ tarbija toote tegeliku tootja poole, keda tarbija ei pruugigi kunagi üles leida.[145] Eelnenule tuginedes selgitab M. Kingisepp, et nii vastutab tootjana näiteks kaubanduskett, kes pakub toodet oma brändinime all, sõltumata sellest, kes on kauba faktiline tootja.[146]

Uue direktiivi artiklis 4(10) sätestatud tootja, kes lasi toote turule, kannab G. Wagneri sõnul täielikku vastutust iga turule lastud ja tema kontrolli all oleval tootel esineva puuduse eest, olenemata sellest, kas see puudutab toote üldist konstruktsiooni, tootja enda valmistatud või kolmandalt isikult tarnitud toote osa.[147] Kuivõrd uus tootevastutuse direktiiv peab toote osaks nii tarkvara kui ka seotud teenuseid, on autori hinnangul eelmainitul oluline mõju tootja vastutuse ulatusele. Õiguskirjanduse kohaselt on valmistoote tootja nüüdsest vastutav mitte ainult puuduse eest, mis esineb tema tootesse integreeritud tarkvaral, vaid ka tema kontrolli all oleva seotud teenuse eest.[148] Sealjuures ei ole autori hinnangul lõpptoote tootja vastutuse vaatepunktist oluline,

[143] EK C-495/10, *Centre hospitalier universitaire de Besançon versus Thomas Dutrueux and Caisse primaire d'assurance maladie du Jura*, ECLI:EU:C:2011:706, kohtujuristi P. Mengozzi ettepanek, p 31.
[144] Uue direktiivi põhjenduspuntk 36
[145] EKo C-263/21, *Keskinäinen Vakuutusyhtiö Fennia versus Koninklijke Philips NV*, ECLI:EU:C:2022:536, p 33.
[146] Kingisepp 2011, lk 668.
[147] Wagner 2024, lk 197.
[148] Wagner 2024, lk 197.

kas seotud teenust pakub või tarkvara arendas lõpptoote tootja ise või kolmas isik. Seda kinnitab uue direktiivi artikkel 8(1) viimane lause, mis sätestab, et tootja vastutus hõlmab ka kogu kahju, mille on põhjustanud puudusega toote osa, kui see on integreeritud tootja kontrolli all olevasse tootesse või on sellega ühendatud. Toodet saab pidada uue direktiivi artikli 4(5) järgi tootja kontrolli all olevaks, kui (i) tootja ühendas või integreeris toote osa tootega või (ii) kolmas isik ühendas või integreeris toote osa tootega tootja nõusolekul või (iii) tootja teeb või laseb kolmandal isikul teha tootele tarkvarauuendusi või versioonitäiendeid pärast selle turule laskmist. See tähendab, et nüüdsest vastutab nt sõiduauto tootja võimalike kahjude eest, mis tulenevad tema kontrolli all olevatest kolmanda isiku poolt väljaarendatud sõiduauto parkimisabi tarkvara või kolmanda isiku poolt pakutava navigatsioonirakenduse kui seotud teenuse vigadest. Kuna sõiduauto parkimisabi tarkvara integreeriti autosse tootja nõusolekul, vastutab tootja uue direktiivi artikkel 8(1) viimase lause järgi parkimisabi tarkvara puudusest tekkinud kahju eest. Kuivõrd navigatsioonisüsteemile laseb tootja tarnida peale sõiduauto turule laskmist pidevalt versioonitäiendeid, siis on see tootja kontrolli all ning tootja vastutab navigatsioonisüsteemi vigade eest ka pärast selle toote turule laskmist. Kui aga parkimisabi ja navigatsioonisüsteem on autoga ühendatud pärast selle turule laskmist ilma tootja nõusolekuta, ei laiene tootja vastutus võimalikele kahjudele, mis on tingitud parkimisabi tarkvara ja navigatsioonisüsteemi vigadest, sest sellisel juhul ei ole auto tootja kontrolli all.

Vastavalt uue direktiivi artiklile 8(1)(b) vastutab toote osa tootja solidaarselt tootjaga, kui: (a) toote osa integreeriti või ühendati tootega; (b) toote osa integreerimine või ühendamine tootega toimus toote osa tootja kontrolli all ning (c) toote osa põhjustas toote puuduse. Kuivõrd toote osa tootja vastutuse eelduseks on asjaolu, et toote osa integreerimine või ühendamine toimuks toote osa tootja kontrolli all, ei vastuta G. Wagneri sõnul toote osa tootjad tootele põhjustatud puuduse eest, kui tootjad või tarbijad integreerivad või ühendavad toote osa tootega ilma toote osa tootja nõusolekuta.[149] Nõnda võib kannatanu nõuda autori hinnangul kahju hüvitamist nii autotootjalt kui ka autoraadio tootjalt, kui autoraadio ühendati sõiduautoga autoraadio tootja nõusolekul ning sõiduauto puudus on tingitud autoraadiost. Kui aga auto puuduse tinginud raadio ühendati sõiduautoga ilma raadiotootja nõusolekuta ja teadmiseta, vastutab tekkinud kahju eest üksnes sõiduauto tootja. Autoraadio tootja eraldiseisev vastutus on antud näites võimalik aga siis, kui autoraadio paigaldati autosse pärast viimase turule laskmist ning ilma autotootja nõusolekuta.[150]

[149] Wagner 2024, lk 186. Uue direktiivi artikkel 4(5)(a)(i) järgi eeldab tootja kontroll seda, et toote osa ühendamine või integreerimine tootega toimuks tootja teadmisel, käsul või nõusolekul.
[150] Sarnasele järeldusele on kehtiva direktiivi kontekstis jõudnud ka K. Alekõrs, vt täpsemalt: Alekõrs 2012, lk 12.

Seda seetõttu, et uue direktiivi artikkel 11(1)(c) järgi tekib tootja vastutus üldjuhul siis, kui puudus oli olemas toote turule laskmise ajal ning sõiduauto turule laskmise hetkel nimetatud puudust ei esinenud.

Autori hinnangul tuleks uue direktiivi artikli 8(1)(a) ülevõtmiseks muuta VÕS § 1062 lg 1 p-i 1 selliselt, et sealt nähtuks, et esimeseks vastutuse subjektiks on puudusega toote tootja. Kuivõrd aga direktiivi artikkel 4(10) defineerib tootja mõistet, tuleks autori hinnangul samuti VÕS §-i 1062 täiendada eraldiseisva lõikega, milles defineeritakse tootja mõiste vastavalt uue direktiivi artiklile 4(10). Sellest tulenevalt tuleks autori hinnangul kaotada VÕS § 1062 lg 1 p 2, sest tootja mõiste definitsioon hõlmab endas ka isikut, kes esitleb end tootjana. VÕS § 1062 lg 1 p-ga 2 tuleks aga autori hinnangul võtta üle uue direktiivi artikkel 8(1)(a), mis sätestab toote osa tootja vastutuse. Seejuures vajab defineerimist ka mõiste „tootja kontroll“, mida tuleks teha eraldiseisva paragrahviga, kuivõrd antud mõistel on keskne tähtsus uues tootevastutuse režiimis.[151] Tagatipuks tuleks uue direktiivi artikli 8(1) viimase lause ülevõtmiseks samuti luua VÕS §-i 1062 eraldiseisev lõige, kuivõrd säte kehtestab tootja vastutuse ulatuse juhul, kui kahju on põhjustanud tootja poolt või tootja nõusolekul tootega ühendatud puudusega toote osa.

2.1.3.Tootja kui toote oluline muutja väljaspool tootja kontrolli

Kehtiv direktiiv ei reguleeri nende isikute vastutust, kes muudavad toodet pärast selle turule laskmist või kasutusele võtmist. G. Wagner on märkinud, et toote muutmine pärast turule laskmist on aktuaalne näiteks sõiduautode puhul. Autotööstus tunneb eraldi sektorina tööstust, milles osalevad ettevõtted pakuvad nö. „tuunitud“ sõidukeid. [152] Autori hinnangul teevad need ettevõtted muudatusi olemasolevatele autodele, näiteks suurendades mootorite võimsust ja muutes selle aerodünaamilisi omadusi. Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et kuna kehtivas direktiivis puudub toote muutja vastutust reguleeriv säte, vastutab isik, kes kõnealust autot tuunis, vaid juhul, kui autole tehtud muudatused olid nii olulised, et seda võib pidada täiesti uueks tooteks. Kui autole tehtud muudatused aga ei ületa nn. täiesti uue toote künnist, jätab kehtiv direktiiv autot muutnud isiku vastutuse küsimuse lahendamiseks siseriiklikule õigusele.[153] Selline lahendus kehtivas direktiivis tõstatab autori hinnangul mitmeid probleemkohti, kuivõrd direktiivis puuduvad

[151] Vt selles osas ptk-d 1.3.2; 1.3.3; 1.5.1; 2.1.2. ja 2.1.3.
[152] Wagner 2024, lk 199.
[153] Wagner 2024, lk 199.

mistahes suunised, mis aitaksid kannatanul hinnata, kas tootele tehtud muudatused on piisavad, et pidada toodet täiesti uueks tooteks.

Uus direktiiv püüab kõrvaldada ülalosundatud ebaselguse, võrdsustades toote muutja tootjaga. Uue direktiivi artikkel 8(2) järgi käsitatakse toote tootjana iga füüsilist või juriidilist isikut, kes oluliselt muudab toodet väljaspool tootja kontrolli ja seejärel teeb selle turul kättesaadavaks või võtab selle kasutusele. Autori hinnangul on kõnesoleva sätte kohaldamise eeldusteks seega: (i) toote muutmine väljaspool tootja kontrolli, (ii) tootele tehtud muudatused on olulised ning (iii) muutja teeb toote turul kättesaadavaks või võtab selle kasutustele. Kuivõrd tootevastutuse režiimi eesmärk on võtta vastutusele isikud, kes kannavad puudusest tuleneva kahju riski, piirdub toote muutja vastutus õiguskirjanduse kohaselt juhtumitega, kus kahju põhjustas muutmisprotsessi objektiks oleva toote puudusega omadus.[154] Ülaltoodud sõiduauto näite puhul tähendab autori hinnangul eelnev, et toote muutja vastutus piirdub juhtudega, kus kahju on põhjustanud üksnes tema poolt tuunitud automootori puudus. Toote muutja ei vastuta puudusega pidurisüsteemist tuleneva kahju eest, kuivõrd tema tootmisprotsess ei mõjutanud auto pidureid.

Selleks, et toote muutja vastutaks tootele tehtud puudusega muudatuste eest, peab toote muutmine toimuma autori hinnangul väljaspool algupärase toote tootja kontrolli. Toote muutmine toimub väljaspool tootja kontrolli, kui toote algupärane tootja ei muuda toodet ise ning toote muutja muudab toodet ilma esialgse tootja loata või nõusolekuta, nagu sätestab uue direktiivi artikkel 4(5)(a)(ii). Sõiduautotööstuses räägime toote muutmisest väljaspool tootja kontrolli autori hinnangul seega näiteks juhul, kui toote muutja soetab iseseisvalt esialgse tootja poolt toodetud sõiduauto ning seejärel muudab ilma esialgse tootja teadmiseta sõiduauto mootori võimsust. Õiguskirjandus aga rõhutab, et kui autole teeb muudatusi autotootjaga seotud tuuninguettvõtja, vastutab tootja tuuninguettevõtja tehtud muudatuste võimalike puuduste eest.[155] Seda seetõttu, et eelduslikult toimus sõiduautode muutmine tootja nõusolekul ehk tootja kontrolli all (uue direktiivi art 4(5)(a)(ii)).

Väljaspool tootja kontrolli tehtud toote muudatus on uue direktiivi artikkel 4(18) järgi oluline, kui see on tehtud pärast toote turule laskmist või kasutusele võtmist ning seda peetakse oluliseks asjakohaste Euroopa Liidu või liikmesriigi tooteohutusenormide kohaselt. Kui aga asjakohased Euroopa Liidu või liikmesriigi enda tooteohutusnormid ei ole näinud ette künnist selle kohta, mida peetakse oluliseks muudatuseks, siis on muudatus oluline, kui see muudab toote algset toimivust, otstarvet või tüüpi ilma, et see muudatus oleks tootja esialgses riskihinnangus ette nähtud

[154] Wagner 2024, lk 199.
[155] Wagner 2024, lk 199.

ja kui see muudab ohu iseloomu, tekitab uue ohu või tõstab riskitaset. Seega on olulise muudatuse definitsioon autori hinnangul üpris laialivalguv ja ebaselge. G. Wagneri hinnangul nähtub sealjuures olulise muudatuse definitsioonist, et artiklis 4(18) sätestatud suuniste hindamisel loetakse muudatus oluliseks juhul, kui toote muutmine muudab selle ohtlikumaks. [156]

Uue direktiivi põhjenduspunkti 39 järgi tuleb olulise muudatuse kindlaksmääramisel lähtuda esmalt asjakohastest Euroopa Liidu ja liikmesriikide tooteohutusalastest õigusaktidest, sealhulgas määruses (EL) 2023/988[157] sätestatud kriteeriumitest. Viide määrusele (EL) 2023/988 on direktiivi põhjenduspunktides autori hinnangul eksitav. Määruse art 5 sätestab üldise tooteohutusnõude, mille järgi peavad kõik Euroopa Liidu turule lastud tooted olema ohutud. Sealjuures ei sätesta määrus konkreetseid kriteeriumeid teatud liiki toodete ohutusomaduste kohta, mille abil hinnata, kas tootele tehtud muudatus on oluline. Samas on määruse (EL) 2019/1020[158] lisas 1 loetletud kõik seni kehtestatud Euroopa Liidu õigusaktid, mis sisaldavad konkreetse tootekategooria tooteohutusnõudeid, mille abil hinnata, kas tootele tehtud muudatus on oluline. Näiteks, näeb määrus (EL) 2019/2144[159] ette mootorsõidukite ja nende jaoks ette nähtud süsteemide ja osade ohutusnõuded. Kui muutja muudab sõiduauto pidurisüsteemi selliselt, et see ei vasta määruse (EL) 2019/2144 alusel kehtestatud ohutusnõuetele, tuleb toote muutmist pidada autori hinnangul uue direktiivi artikli 4(18) alusel oluliseks. Kui vastav muudatus muudab tingib aga sõiduauto puuduse, tuleks kõne alla muutja vastutus uue direktiivi artikli 8(2) alusel.

Kui aga kõnealuse toote kohta ei ole Euroopa Liidu ega ka siseriikliku õigusega selliseid kriteeriume kehtestatud, tuleb muudatuse hindamisel lähtuda uue direktiivi artiklist 4(18)(b). See tähendab, et muudatust tuleb pidada oluliseks juhul, kui see muudab toote algset toimivust, otstarvet või tüüpi viisil, mida tootja algses riskihinnangus ei ole ette nähtud ning mille tulemusena muutub toote ohtude iseloom, tekivad uued ohud või suureneb riskitase. Tootjatel on määruse (EL)

[156] Wagner 2024, lk 199.

[157] 10. mai 2023. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/988, milles käsitletakse üldist tooteohutust ja millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1025/2012 ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2020/1828 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/95/EÜ ja nõukogu direktiiv 87/357/EMÜ - ELT L 135, lk 1-51

[158] 20. juuni 2019. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/1020, turujärelevalve ja toodete vastavuse kohta ning millega muudetakse direktiivi 2004/42/EÜ ja määruseid (EÜ) nr 765/2008 ja (EL) nr 305/2011 – ELT L 169, lk 1-44.

[159] 27. novembri 2019. aasta Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2019/2144, mis käsitleb mootorsõidukite ja nende haagiste ning mootorsõidukite jaoks ette nähtud süsteemide, osade ja eraldi seadmestike tüübikinnituse nõudeid seoses nende üldise ohutuse ning sõitjate ja vähekaitstud liiklejate kaitsega, ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrust (EL) 2018/858 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrused (EÜ) nr 78/2009, (EÜ) nr 79/2009 ja (EÜ) nr 661/2009 ning komisjoni määrused (EÜ) nr 631/2009, (EL) nr 406/2010, (EL) nr 672/2010, (EL) nr 1003/2010, (EL) nr 1005/2010, (EL) nr 1008/2010, (EL) nr 1009/2010, (EL) nr 19/2011, (EL) nr 109/2011, (EL) nr 458/2011, (EL) nr 65/2012, (EL) nr 130/2012, (EL) nr 347/2012, (EL) nr 351/2012, (EL) nr 1230/2012 ja (EL) 2015/166 – ELT L 325, lk 1-40.

2024/988 artikli 9(2) järgi kohustus enne toote turule laskmist teostada tootele riskihindamine ja koostada tehniline dokumentatsioon, mis sisaldab toote ja selle ohutuse hindamise seisukohast oluliste põhiomaduste kirjeldust. Sealjuures põhineb toote tehniline dokumentatsioon määruse põhjenduspunkti kohaselt riskihindamisel ning see peab sisaldama toote üldise kirjelduse ja selle ohutuse hindamiseks vajalikke elemente.[160] Autori hinnangul on toote algne toimivus, otstarve või tüüp just sellisteks asjaoludeks, mis sisalduvad toote tehnilises kirjelduses, sest toote toimivus, otstarve või tüüp on kahtlemata osa toote põhiomadustest.

Uue direktiivi artikkel 4(18)(b) kohaldamisel tuleb seega autori hinnangul esmalt vaadelda toote tehnilises dokumentatsioon kirjeldatud toote ja selle ohutuse hindamise seisukohast olulisi põhiomadusi, s.o toote algset toimivust, otstarvet või tüüpi. Kui tootele tehtud muudatused mõjutavad tehnilises dokumentatsioonis kajastatud toote algset, toimivust, otstarvet või tüüpi, tuleb kõne alla uue direktiivi artikli 4(18)(b) kohaldamine. Näiteks on toote algne otstarve muutunud autori hinnangul siis, kui kuivade ainete imemiseks toodetud tööstuslikku tolmuimejat muudetakse ümber vedelike imemiseks ning tolmuimeja algne riskihinnang ei näe ette, et tolmuimejat võib kasutada ka vedelike imemiseks. Teisalt tuleb uue direktiivi artikli 4(18)(b) hindamisel vaadelda, kas toote algse toimivuse otstarbe või tüübi muutmisel muutub toote ohtude iseloom, tekivad uued ohud või suureneb riskitase. Antud tolmuimeja näites tähendaks eelnev, et tolmuimejale tehtud muudatus on oluline, kui selle otstarbe muutusest tulenevalt suureneb näiteks elektrilöögi oht, kuivõrd tolmuimeja ei olnud algselt mõeldud vedelike imemiseks.

Oluline on sealjuures märkida, et toote muutjaks ei saa autori hinnangul pidada isikut, kes üksnes parandab toodet pärast selle turul kättesaadavaks tegemist või kasutusele võtmist. Turule lastud või kasutusele võetud toodet parandav isik parandab toodet teenuseosutamise lepingu alusel, mistõttu vastutab toodet parandav isik parandustest tulenenud kahju eest lepinguõiguslikult. Õiguskirjanduses on märgitud, et toodete ja teenuste eristamine on üks tootevastutuse põhimõttelisi postulaate. Kui aga toote parandaja kui teenuseosutaja vastutus oleks allutatud tootja vastutuse institutsioonile, ei eristaks tootja vastutuse regulatsioon tooteid ja teenuseid.[161] Ainus teenus, mille puuduse korral võib autori hinnangul tulla kõne alla tootevastutuse normide kohaldamine, on seotud teenus. Lisaks on autori hinnangul toote parandaja vastutus välistatud ka põhjusel, et toote parandamise eesmärk on taastada toote esialgsed omadused, mitte muuta selle algset toimivust, otstarvet või tüüpi. Toote parandamist ei saa seega pidada toote muutmiseks, kuivõrd parandamise

[160] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2023/988 põhjenduspunkt 33.
[161] MüKoBGB/Wagner ProdHaftG § 4 Rn 25

tulemusel saavutab toode kõik iseloomujooned, mis olid sellel olemas juba turul kättesaadavaks tegemise või kasutusele võtmise ajal.

Autori hinnangul on toote olulise muutja kaasamine tootevastutuse subjektide ringi põhjendatud, kuid tootele tehtud muudatuse olulisuse hindamise regulatsioon vajab parandamist. Toote olulise muutja kaasamine tootevastutuse subjektide ringi on põhjendatud, sest toote muutja võib oma tegevusega luua uusi riske ja peaks seetõttu kandma ka vastavat vastutust võimalike kahjude korral. Kehtiva direktiivi järgi tuleks toote muutja vastutus kõne alla seejuures üksnes juhul, kui muudetud toodet saab pidada täiesti uueks tooteks. Selline kõrge künnis koormab põhjendamatult algupärase tootja vastutust, kui muudetud toode on puudusega, kuid muudatused ei ole piisavad, et võtta vastutusele toote muutja, sest tehtud muudatused väljusid tootja mõjusfäärist. Samas on olulise muudatuse määratlemine ebaselge, sest direktiivi sätted ja põhjenduspunktid ei viita loetelule eriaktidest, milles on sätestatud konkreetsete tootekategooriate ohutusomadused.

Toote olulise muutja võimalikku vastutust Eesti õigus ei tunne. Seega on uue direktiivi artiklitel 8(2) ja 4(18) oluline mõju VÕS-ile. Uue direktiivi artikli 8(2) ülevõtmiseks oleks autori hinnangul mõistlik täiendada VÕS § 1062 eraldiseisva lõikega, kuivõrd selles on sätestatud tootevastutuse subjektid. Lisaks on direktiivi kohaseks ülevõtmiseks oluline täiendada VÕS tootevastutuse sätteid olulise muudatuse legaaldefinitsiooniga. Selleks on autori hinnangul kaks võimalust. Esimene võimalus oleks täiendada VÕS § 1062 eraldiseisva lõikega, milles sätestatakse olulise muudatuse definitsioon, sest olulisel muudatusel on õiguslik tähendus üksnes toote olulise muutja vastuse sätestamise tähenduses ja VÕS § 1062 sätestab tootevastutuse subjektid. Teine võimalus oleks VÕS tootevastutuse sätteid täiendada eraldiseisva paragrahviga, milles defineeritakse oluline muudatus. Olgu öeldud, et toote olulise muutja vastutuse selgitamiseks on taaskord keskse tähendusega, kas toote muutmine toimub väljaspool tootja kontrolli või mitte. Tootja kontrolli mõiste legaaldefinitsioon tuleks seega autori hinnangul võtta üle eraldiseisva paragrahviga.[162]

2.1.4. Importija, volitatud esindaja ja tellimuste täitmise teenuse osutaja

Uue direktiivi artikkel 8(3)(c) sätestab, et kui puudusega toote või toote osa tootja asub väljaspool Euroopa Liitu, vastutab puudusega tootest või toote osast tekitatud kahju eest puudusega (i) toote

[162] Vt selles osas ptk-d 1.3.2; 1.3.3; 1.5.1; 2.1.2. ja 2.1.3.

või toote osa importija; (ii) tootja volitatud esindaja ning (iii) juhul, kui importijat või volitatud esindajat Euroopa Liidus ei ole, siis tellimuste täitmise teenuse osutaja. Seega vastutavad G. Wagneri hinnangul loetletud isikud üksnes juhul, kui toote või toote osa tootja asub kolmandas riigis ehk väljaspool Euroopa Liitu. Sealjuures vastutavad importijad, volitatud esindajad või tellimuste täitmise teenuse osutajad solidaarselt toote või toote osa tootjaga.[163]

Uue direktiivi artikli 8(1)(c) eesmärk on G. Wagneri sõnul tagada, et kannatanu saab oma tootjavastutusel põhineva nõude panna maksma Euroopa Liidu liikmesriigis asuva isiku vastu. Seega on sättes nimetatud isikute vastutuse ettenägemine motiveeritud menetlusliku ning kannatanu nõudel põhineva positiivse kohtulahendi täitmise otstarbekuse ja edukuse eesmärkidest. Teisisõnu on toote importijad, tootja volitatud esindajad ja tellimuste täitmise teenuse osutajate vastutuse võimalikkus kaasatud seetõttu, et lihtsustada kannatanul oma nõude esitamist, pöördudes sellega „kodumaise“ isiku vastu. Kannatanu ei pea tulenevalt uue direktiivi artiklist 8(1)(c) tulenevalt pöörduma kolmandast riigist pärit tootja vastu selle tootja koduriigi kohtusse ning kannatanul on võimalus oma nõude edukuse korral pöörata see täitmisele Euroopa Liidu liikmesriigis asuva isiku vastu.[164] Kuivõrd importijad, volitatud esindajad või tellimuste täitmise teenuse osutajad vastutavad käsikäes ja solidaarselt toote või toote osa tootjaga, võimaldab uue direktiivi artikkel 8(3)(c) autori hinnangul omakorda kannatanul importtoote puhul otsustada, kas esitada hagi tootja ja importija, volitatud esindaja või tellimuste täitmise teenuse osutaja vastu kaaskostjatena või tootjale ja importijale, volitatud esindajale või tellimuste täitmise teenuse osutajale eraldiseisvalt.[165] G. Wagner on põhjendatult märkinud, et kui aga kannatanu otsustab väljaspool Euroopa Liitu asuvat tootjat kohtumenetlusse kostjana mitte kaasata, sõltub hageja lõplik edu nõude rahuldamisel importija, volitatud esindaja või tellimuste täitmise teenuse osutaja finantsvõimekusest, sest viimastel ei pruugi olla kannatanu rahuldatud nõude ulatuses piisavalt täitemenetluses realiseeritavat vara.[166]

Importija kui üks võimalik tootevastutuse subjekt ei ole uus nähtus tootevastutuse regulatsioonis. Nimelt sätestab kehtiva direktiivi artikkel 3(2) importija võimaliku vastutuse. Siiski ei ava kehtiv direktiiv importija mõistet. Uue direktiivi artikkel 4(12) defineerib importijat kui füüsilist või juriidilist isikut, kes laseb Euroopa Liidu turule kolmandast riigist pärit toote. Turule laskmine tähendab sama sätte lõike 8 tähenduses toote esmakordset Euroopa Liidu turul

[163] Wagner 2024, lk 200-201.
[164] Wagner 2024, lk 201-202.
[165] Sarnasele järeldusele on jõudnud ka M. Kingisepp kehtiva direktiivi artiklit 3(2) ning VÕS § 1062 lg 1 p-i 3 analüüsides. Selles osas vaata täpsemalt: Kingisepp 2011, lk 669.
[166] Wagner 2024, lk 202.

kättesaadavaks tegemist ning turul kättesaadavaks tegemine tähendab omakorda äritegevuse käigus toote tasulist või tasuta tarnimist Euroopa Liidu turul turustamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks (artikkel 4(7)). See tähendab, et importija on autori hinnangul lõppastmes füüsiline või juriidiline isik, kes oma äritegevuse käigus tarnib kolmandast riigist pärit toote esmakordselt Euroopa Liidu turule vastava toote turustamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks. M. Kingisepp on märkinud, et importija all mõistetakse tavakeeli puudusega toote maaletoojat.[167]

Volitatud esindaja on Euroopa Liidus asuv füüsiline või juriidiline isik, kes on saanud tootjalt kirjaliku volituse täita tootja nimel konkreetseid ülesandeid (uue direktiivi artikkel 4(11)). Volitatud esindaja ülesanded on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2019/1020 artiklis 5 koosmõjus artikliga 4(3). Näiteks on nimetatud sätete kohaselt üheks volitatud esindaja ülesandeks esitada turujärelevalveasutuse põhjendatud taotlusel sellele asutusele dokumentatsioon, mis tõendab volitatud esindaja müüdava toote vastatust tootevastavusnõuetele. Määrus 2019/1020 kehtestab selle põhjenduspunkti kohaselt Euroopa Liidu tooteohutuse tagamiseks vajalikud turujärelevalve mehhanismid.[168] Nii näeb määruse artikkel 4(1) ja 4(5) ette, et teatavaid tooteid tohib Euroopa Liidu turul teha tarbijatele kättesaadavaks üksnes siis, kui Euroopa Liidus asub isik, kes vastutab selle toote tooteohutusnõuete järgimise eest. G. Wagner on märkinud, et kolmandatest riikidest pärit tootjate kohustus omada Euroopa Liidus volitatud esindajat tuleb tooteohutust reguleerivatest Euroopa Liidu eri-määrustest ja direktiividest.[169] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 2017/745[170] artikli 11 järgi tohib meditsiiniseadmete tootja lasta oma toodetud seadmeid Euroopa Liidu turule üksnes siis, kui ta nimetab Euroopa Liidus asuva volitatud esindaja. Vastavatest sätetest tulenevalt peab seega autori hinnangul nt Hiina meditsiiniseadmete tootja leidma endale Euroopa Liidus asuva volitatud esindaja, et teha oma meditsiiniseadmed Euroopa Liidu turul kättesaadavaks. Kui meditsiiniseade peaks aga oma puuduse tulemusel põhjustama kannatanule kahju, saab kannatanu vastavalt uue direktiivi artiklile 8(1)(c)(ii) oma kahjunõudega pöörduda Hiina meditsiiniseadme tootja Euroopa Liidus asuva volitatud esindaja poole.

Juhul, kui kolmandas riigis asuval puudusega toote tootjal puudub Euroopa Liidus importija või volitatud esindaja, annab uue direktiivi artikkel 8(1)(iii) kannatanule õiguse pöörduda oma

[167] Kingisepp 2011, lk 669.
[168] Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 2019/1020 põhjenduspunkt 1.
[169] Wagner 2024, lk 202.
[170] 5. aprilli 2017. aasta Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2017/745, milles käsitletakse meditsiiniseadmeid, millega muudetakse direktiivi 2001/83/EÜ, määrust (EÜ) nr 178/2002 ja määrust (EÜ) nr 1223/2009 ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiivid 90/385/EMÜ ja 93/42/EMÜ – ELT L 117, lk 1-175.

nõudega tellimuste täitmise teenuse osutaja poole. Seega on tellimuste täitmise teenuse osutaja vastutus G. Wagneri põhjendatud arvamusel kannatanu viimane õlekõrs esitada oma kahjunõue Euroopa Liidus asuva isiku vastu olukorras, kus puudusega toote tootja asub kolmandas riigis ning tootjal puudub Euroopa Liidus asuv importija või volitatud esindaja.[171] Uue direktiivi artikli 4(13) järgi on tellimuste täitmise teenuse osutaja isik, kes pakub oma majandus- või kutsetegevuse raames vähemalt kaht järgmist teenust: toote ladustamine, pakendamine, adresseerimine ja saatmine, ilma, et see toode talle kuuluks. Sealjuures ei kuulu tellimuste täitmise teenuse osutaja ülesannete hulka postiteenuse osutamine. Õiguskirjandus selgitab, et tellimuste täitmise teenuse osutaja kontseptsioon on suunatud eelkõige veebiplatvormidele, mis võimaldavad kolmandates riikides asuvatel tootjatel turustada oma tooteid otse Euroopa tarbijatele, ilma, et kaasataks Euroopa Liidus asuvat importijat. Arvestades tänapäevaseid globaalseid tarneahelaid, kasutatakse tellimuste täitmise teenuse osutajaid e-kaubanduse sektoris tegutsevate tootjate poolt üha enam.[172] Näiteks müüvad autorile teadaolevalt paljud Hiina elektroonikatootjad tänapäeval oma tooteid Amazoni veebiplatvormil, kasutades seejuures Amazoni FBA (*Fulfillment by Amazon*) teenust. Amazon FBA, omades Euroopa Liidus tegevuskohta, ladustab Hiina tootja elektroonikatooteid oma Euroopa ladudes, pakendab need vastavalt tarbijate tellimustele ning seejärel adresseerib ja korraldab pakendite kohaletoimetamise tarbijatele.[173] Selliselt täidab Amazon FBA autori hinnangul kõik uue direktiivi artiklis 4(13) eeldused ning kvalifitseerub tellimuste täitmise teenuse osutajaks. Kui Hiina elektroonikatootjal puudub Euroopa Liidus importija või volitatud esindaja, saab kannatanu esitada oma kahjunõude Amazon FBA-le.

Autori hinnangul on importija ja volitatud esindaja kaasamine vastutavate subjektide ringi põhjendatud. Tuleb pidada meeles, et tootevastutuse alusel saab nõudeid esitada üksnes füüsilisest isikust tarbija (uue direktiivi artikkel 1). Kui puudusega toote tootja asub väljaspool Euroopa Liidu, on põhjendamatu ja ebaõiglane eeldada kahju kannatanult kui õigussuhte nõrgemalt poolelt suurt ressursi nõudvaid jõupingutusi kolmandast riigist pärit tootja tuvastamiseks. Importija ja volitatud esindaja kaasamine lihtsustab aga kannatanu nõudeõiguse realiseerimist, pakkudes talle ligipääsetava kontakti nõuete esitamiseks. Samas leiab autor, et tellimuste täitmise teenuse osutaja kaasamine on põhjendamatu täiendus uues direktiivis. Kui importija ja volitatud esindaja on tihtipeale tootjaga äriliselt tugevalt seotud isikuteks, siis tellimuste täitmise teenuse osutajate roll

[171] Wagner 2024, lk 203.
[172] Wagner 2024, lk 203.
[173] Amazon. Amazon FBA: Fulfillment services for your ecommerce business. Arvutivõrgus: https://sell.amazon.com/fulfillment-by-amazon (21.01.2025).

on üksnes tehnilise iseloomuga. Tellimuste täitmise teenuse osutajatel ei ole võimalik nende ülesannete olemusest lähtuvalt mõjutada toodete ohutusomadusi. Seega on autori hinnangul põhjendamatu laiendada neile tootja mittesüülist vastutust tulenevalt tellimuste täitmise teenuse osutajate marginaalsest rollist tootmisprotsessis.

Kuigi VÕS § 1062 lg 1 p 3 sätestab sisuliselt importija vastutuse, on direktiivi loogikast lähtudes uue direktiivi artiklil 8(c) oluline mõju Eesti õigusele. Uue direktiivi artikli 8(c) ülevõtmiseks tuleks autori hinnangul muuta VÕS §-i 1062 lg 1 p-i 3 vastavalt uue direktiivi artiklis 8(c) sätestatule. Seega võiks VÕS § 1062 lg 1 p-st 3 nähtuda, et toote või toote osa tootja puhul, kes asuvad väljaspool Euroopa Liitu, on võimalik esitada tootja vastutusel põhinev nõue ka importija, volitatud esindaja või tellimuste täitmise teenuse osutaja vastu. Nende isikute mõisted defineerivad sätted (uue direktiivi artiklid 4(12), 4(11) ja 4(13)) tuleks seeläbi samuti võtta üle VÕS §-s 1062 eraldiseisvate lõigetega, et koondada kõik vastutuse subjekti tuvastamise seisukohast olulised põhimõtted ühte paragrahvi.

2.1.5. Toote turustaja

Kehtiva direktiivi artikkel 3(3) näeb ette tarnija vastutuse. Sealjuures peab õiguskirjandus tarnija vastutust sekundaarseks.[174] See tähendab, et tarnija vastutab juhul, kui tootjat ei ole võimalik kindlaks teha ning toote tarnija ei tee kannatanule mõistliku aja jooksul teatavaks tootja või talle toote tarninud isiku andmeid (kehtiva direktiivi artikkel 3(3)). Sekundaarsuse põhimõte kehtib K. Alekõrs'i hinnangul ka kolmandatest riikidest Euroopa Liitu sissetoodud toodetelele, kuid seda üksnes juhul, kui toode ei osuta importija andmetele, isegi kui sellel on märgitud kolmandast riigist pärit tootja.[175]

Uus direktiivi artikkel 8(3) jätkab sekundaarsuse põhimõttel põhineva vastutusega ning kohandab seda vastavalt uues direktiivis sätestatud osapooltele, kes kannavad esmavastutust toote puuduse eest. Nii seisab uue tootevastutuse direktiivi artiklis 8(3), et kui Euroopa Liidus asuvat tootjat, toote osa tootjat, importijat, tootja volitatud esindajat või tellimuste teenuste täitmise teenuse osutajat ei ole võimalik kindlaks teha, vastutab puudusega toote iga turustaja, kui ta ei suuda ühe kuu jooksul pärast kannatanu taotluse saamist tuvastada Euroopa Liidus asuvat tootjat või juhul, kui puudusega toote on tootnud kolmandast riigist pärit tootja, siis importijat, volitatud

[174] Wagner 2024, lk 201 ja 203.
[175] Alekõrs 2012, lk 13.

esindajat või tellimuste teenuse täitmise osutajat. Puudusega toote turustajaks on sealjuures tarneahelas osalev isik, kes tarnib oma majandus- või kutsetegevuse käigus toote Euroopa Liidu turule turustamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks, välja arvatud selle toote tootja või importija (artikkel 4(14)). Kuivõrd turustaja vastutus rajaneb sekundaarsuse põhimõttel, tuleb turustajat pidada autori hinnangul kehtivas direktiivis sätestatud *tarnija* järeltulijaks.

Uue direktiivi artikli 8(3) eestikeelne tõlge ütleb, et vastutavaks isikuks võib olla toote igas tarneahelas osalev turustaja. Autori hinnangul tähendab see, et toote turustaja mõistega on kaetud kõik isikud, kes osalevad toote liikumisel tarneahelas tootjalt või importijalt lõpptarbijani. K. Alekõrs on kehtivat tootevastutuse direktiivi analüüsides põhjendatult leidnud, et selle ingliskeelses versioonis kasutatud sõnad *each supplier* viitavad, et kehtiva direktiivi artikkel 3(3) alusel võib tarnijana vastutada nii toote hulgimüüja kui ka jaemüüja, kes andis toote kannatanule vahetult üle.[176] Samas selgitab turustaja mõiste uue direktiivi artiklis 4(14), et turustaja ei saa olla samaaegselt tootja või importija. Autori hinnangul tähendab see, et turustajaks ei saa olla isik, kes on toote arendanud, valmistanud või tootnud. Samuti ei saa turustajaks olla ka isik, kes on toote turule lasknud kolmandast riigist, s.o turustajaks ei saa olla importija ehk maaletooja. Võttes eelduseks, et kehtivas direktiivis sätestatud tarnija on uues direktiivis nimetatud turustaja eelkäija ning arvestades, et turustaja ei saa olla toodet valmistanud isikuks ega ka maaletoojaks, tuleb autori hinnangul uue direktiivi mõistes pidada turustajateks samuti nii toote hulgimüüjaid, jaemüüjaid kui ka edasimüüjaid.

Sarnaselt kehtiva direktiivi artiklile 3(3), sätestab uue direktiivi artikkel 8(3) turustaja teavitamiskohustuse. Sätte järgi on turustaja teavitamiskohustuse sisuks kannatanu taotlusel anda teavet Euroopa Liidus asuva toote või toote osa tootja või juhul, kui puudusega toote on tootnud kolmandast riigis asuv tootja, siis importija, tootja volitatud esindaja või tellimuste teenuse täitmise osutaja kohta, samuti ka turustaja kohta, kes talle kõnealuse puudusega toote tarnis. Oluline erinevus kehtiva direktiivi artikli 3(3) ja uue direktiivi artikli 8(3) vahel on aga autori arvamusel see, et nüüdsest on turustajal kannatanu teabetaotluse rahuldamiseks aega 1 kuu alates taotluse kättesaamisest. Kehtiva direktiivi artikli 3(3) kohaselt tuleb aga teabetaotlus rahuldada mõistliku aja jooksul. Kui kannatanu taotluse adressaadiks olev turustaja on tarneahela viimane lüli ehk isik, kes andis toote vahetult üle tarbijale (jaemüüja), on tal õiguskirjanduse kohaselt mh kohustus anda kannatanu taotlusel teavet selle turustaja kohta, kes talle selle toote tarnis.[177] Nii võib jaemüüja anda kannatanule autori hinnangul teavet näiteks puudusega toote hulgimüüja või edasimüüja

[176] Alekõrs 2012, lk 13-14.
[177] Wagner 2024, lk 203.

kohta. Viimased neist on seejärel samas positsioonis jaemüüjaga – edasimüüjatel ja hulgimüüjatel kui turustajatel tekib kannatanu taotlusel uue direktiivi artikli 8(3) järgne teavitamiskohustus anda kannatanule teavet tootja vastutuse institutsiooni primaarsete subjektide kohta.

Nagu juba eelnevalt selgitatud, peab turustaja täitma kannatanu teabetaotluse ühe kuu jooksul alates selle kättesaamisest. Euroopa Kohus on kehtiva direktiivi kontekstis analüüsinud tarnija teavitamiskohustuse vastamisperioodi ning vastavad kohtu seisukohad on analoogia korras kohaldatavad ka turustajale. Nimelt hakkab vastamisperiood kulgema hiljemalt ajast, mil kannatanu nõudis turustajalt kohtueelse nõudekirjaga tootevastutuse alusel põhinevat kahjuhüvitist või algatas turustaja vastu tootja vastutuse nõudel põhineva kohtumenetluse. Sealjuures on vastamisperioodi tähtaja kulgemise alguse eelduseks asjaolu, et kannatanu nõudekiri või hagi on piisavalt spetsiifiline.[178]

Juhul, kui turustaja suudab kannatanu teabeatoluse tähtaegselt rahuldada ning kannatanule antud teave on piisav, et tuvastada tootevastutuse peamised adressaadid, vabaneb turustaja vastutusest. Turustaja teavitamiskohustuse eesmärk ei ole Saksa õiguskirjanduse kohaselt turustajat koormata, vaid pigem tagada, et vastutus kandub tagasi tootevastutuse regulatsiooni peamistele adressaatidele, ehk uue direktiivi artiklis 8(1) sätestatud isikutele.[179] Euroopa Kohtu kohtujurist on märkinud, et turustajal on kohustus anda kannatanu taotlusel edasi kogu vajalik teave peamiste tootevastutuse adressaatide tuvastamiseks.[180] Pelgalt turustaja eitus, et ta ei ole vaidlusaluse toote puuduse eest esmavastutav isik, ei ole Euroopa Kohtu hinnangul piisav vastutusest vabanemiseks.[181]

Et kannatanu saaks turustaja vastu esitada tootevastutuse sätetel põhineva hagi, peab kannatanu Euroopa Kohtu praktika kohaselt mh tõendama, et tootevastutuse peamist adressaati ei ole võimalik kindlaks teha. See tähendab, et nimetatud tõendusküsimuse täitmiseks ei piisa pelgalt peamise adressaadi mitteteadmisest. Kannatanul tuleb tõendada, et ta ei suutnud tootevastutuse peamist adressaati tuvastada.[182]

VÕS § 1062 lg 2 sätestab, et kui tootjat ei ole võimalik kindlaks teha, loetakse tootjaks iga isikut, kes on toote kannatanule üle andnud, kui ta ei nimeta kannatanule tootjat või talle toote ülendanud isikut mõistliku aja jooksul pärast kannatanu poolt vastava ettepaneku tegemist. Seega

[178] EK C-358/08, *Aventis Pasteur SA versus OB*, ECLI:EU:C:2009:524, kohtujuristi V. Trstenjaki ettepanek, p 98.
[179] MüKoBGB/Wagner, ProdHaftG § 4 Rn 62
[180] C-358/08, *Aventis Pasteur*, kohtujuristi V. Trstenjaki ettepanek, p 97.
[181] EKo C-358/08, *Aventis Pasteur SA versus OB*, ECLI:EU:C:2009:744, p 57.
[182] C-358/08, *Aventis Pasteur*, kohtujuristi V. Trstenjaki ettepanek, p 97; EKo C-358/08, *Aventis Pasteur SA versus OB*, ECLI:EU:C:2009:744, p 55.

sätestab VÕS § 1062 lg 2 sisuliselt turustaja vastutuse. Küll aga, lähtuvalt direktiivi loogikast, kasutab uue direktiivi artikkel 8(3) samuti katusterminit „ettevõtja“[183] viitamaks isikutele, kelle tuvastamata jätmisel tuleb kõne alla turustaja vastutus. Nendeks isikuteks on Euroopa Liidus asuv tootja, toote osa tootja, importija, tootja volitatud esindaja või tellimuste täitmise teenuse osutaja. Seega tuleb autori hinnangul VÕS § 1062 lg-t 2 muuta selliselt, et turustaja vastutab siis kui Euroopa Liidus asuvat tootjat, toote osa tootjat, importijat, tootja volitatud esindajat või tellimuste täitmise teenuse osutajat ei ole võimalik kindlaks teha. Lisaks, näeb uue direktiivi artikkel 8(3) ette, et turustajal on teabetaotluse rahuldamiseks aega üks kuu. VÕS § 1062 lg-s 2 sätestatud mõistlik aeg tuleb seega muuta ühekuuliseks ajaperioodiks. Tagatipuks tuleks direktiivi kohaseks ülevõtmiseks täiendada VÕS §-i 1062 turustaja mõistega (uue direktiivi artikkel 4(14)).

2.1.6. Digiplatvormi pakkuja

Uue direktiivi artikkel 8(4) järgi kohaldatakse sekundaarse vastutuse süsteemi ka sellise digiplatvormi pakkuja suhtes, kes võimaldab tarbijal sõlmida kauplejaga kauglepingu ja kes ei ole tootja, volitatud esindaja, importija ega tellimuste täitmise teenuse osutaja. Samas on digiplatvormi pakkuja vastutuse eelduseks määruse (EL) 2022/2065[184] artiklis 6(3) sätestatud tingimused. Viidatud sätte järgi vastutab digiplatvormi pakkuja üksnes siis, kui ta jätab konkreetse müügilepingu vormistamisel keskmisele tarbijale eksliku mulje, et tehingu objektiks olevat toodet pakub digiplatvorm ise või tema kontrolli all olev muu isik.[185] Seega peab uue direktiivi artikkel 8(4) autori hinnangul peaasjalikult silmas digiplatvorme, millel on kaupleja ja tarbija vahelises müügilepingulises suhtes üksnes vahendav roll, s.o digiplatvorm pakkuja ei ole ise müügilepingu pooleks. Vahendav digiplatvormi pakkuja saab olla vastutavaks subjektiks juhul, kui ta võimaldab tarbijal sõlmida kauplejaga kauglepingu, jättes selliselt tarbijale mulje, et just tema on tarbijaga sõlmitud müügilepingu pooleks.

Uue direktiivi artikkel 4(4) ei tähenda, et üksnes nimetatud sätte alusel on võimalik võtta vastutusele digiplatvormi pakkujaid. Nimelt toetub digiplatvormide pakkujate vastutusrežiim G. Wagneri hinnangul kolmele eri sambale. Esiteks, digiplatvormi pakkujad, kes müüvad tooteid, mille nad on ise valmistanud või mida nad on importinud kolmandast riigist, vastutavad tootja või

[183] Vt täpsemalt ptk 2.1.1.
[184] 19. oktooberi 2022. aasta Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2022/2065, mis käsitleb digiteenuste ühtset turgu ja millega muudetakse direktiivi 2000/31/EÜ (digiteenuste määrus) – ELT L 277, lk 1-102.
[185] Vt ka uue direktiivi põhjenduspunkt 38.

importijana uue direktiivi artikkel 8(1)(a) või 8(1)(c)(i) alusel. Eelnev kehtib ka juhul, kui digiplatvormi pakkuja tegutseb kolmandast riigist pärit tootja volitatud esindajana (uue direktiivi artikkel 8(1)(c)(ii)). Teiseks, kui digiplatvormi pakkuja võimaldab sõlmida Euroopa Liidus asuvate ostjate ja kolmandatest riikidest pärit müüjate vahelisi müügilepinguid, kuid aitab müüjal ka korraldada toote ladustamist, pakendamist, adresseerimist ja saatmist, vastutab ta uue direktiivi artikkel 8(3)(c)(iii) alusel tellimuste täitmise teenuse osutajana. Kolmandaks, digiplatvormi pakkujad, kes vahendavad lepinguid ostjate ja müüjate vahel olenemata viimaste asukohast, kuid ei osuta müüjale toote ladustamise, pakendamise, adresseerimise või saatmise teenust, vastutavad sekundaarse vastutuse alusel digiplatvormi pakkujatena (uue direktiivi artikkel 8(4)), kui keskmine tarbija usub, et digiplatvormi pakkuja ise on tema lepingupartner.[186]

Kui digiplatvormi pakkuja vastab uue direktiivi artiklis 8(4) ja määruses (EL) 2022/2065 sätestatud määratlusele, kohaldatakse tema suhtes uue direktiivi artiklit 8(3). See tähendab, et digiplatvormi pakkuja vastutab, kui Euroopa Liidus asuvat tootjat, importijat, tootja volitatud esindajat või tellimuste täitmise teenuse osutajat ei ole võimalik kindlaks teha ning digiplatvormi pakkuja ei täida kannatanu taotlusel oma teavitamiskohustust.[187] Erinevalt turustajast, kellele laieneb samuti teavitamiskohustus, märgib autor, et digiplatvormi pakkujad ei saavuta aga kunagi puudusega toote valdust või omandit. Võttes arvesse, et digiplatvormi pakkujal peab olema kaupleja ja tarbija vahelist tehingut vahendav roll, on autori hinnangul digiplatvormi pakkuja teavitamiskohustuse sisuks anda kannatanule teavet selle isiku suhtes, kes oli vahendatava tehingu tegelikuks pooleks tarbijaga. Kui digiplatvormi pakkuja sellist teavet ei esita, võib aga vastutus langeda digiplatvormile endale.

Digiplatvormi pakkuja vastutus tuleb seega autori hinnangul kõne alla näiteks olukorras, kui kannatanu soetab digiplatvormilt elektrilise köögiseadme, makstes toote eest otse digiplatvormil. Samas ei ole digiplatvormil aga selgelt ja nähtavalt toodud välja, et elektrilist köögiseadet pakub tegelikkuses kolmandas riigis asuv kaupleja. Kannatanule jääb seega mulje, et elektrilist köögiseadet pakubki digiplatvorm ise. Kannatanu soetatud köögiseade osutub aga defektseks ning põhjustab kodus tulekahju. Kui digiplatvormi pakkuja ei suuda kannatanu taotlusel anda asjakohast infot toote tegeliku pakkuja leidmiseks, vastutab digiplatvormi pakkuja tekkinud kahju eest, kuivõrd digiplatvormi pakkuja jättis kannatanule mulje, et tema on puudusega toote müügilepingu pooleks.

[186] Wagner 2024, lk 204-205.
[187] Vt teavitamiskohustuse osas täpsemalt ptk 2.1.5.

Autori hinnangul on uue direktiivi artikliga 8 (4) sätestatud digiplatvormi pakkuja võimalik vastutus põhjendatud. Kuigi digiplatvormi roll toodete turustusprotsessis on sama marginaalne, kui tellimuste täitmise teenuse osutajatel,[188] on digiplatvormi pakkuja vastutus tinglik. See tähendab, et erinevalt tellimuste täitmise teenuse osutaja võimalikust vastutusest, saab digiplatvormi pakkuja vastutusest vabaneda, kui ta täidab nõuetekohaselt kannatanu teabetaotluse. Selline tinglik vastutus õigustab digiplatvormi pakkuja kaasamist vastutavate subjektide ringi isegi siis, kui tema roll toote turustusprotsessis on marginaalne, sest digiplatvormi pakkuja omab eelduslikult asjakohast infot toote tegeliku pakkuja suhtes. Vastava teabe avaldamisega on neil seejuures võimalik vastutusest vabaneda. Niisamuti mõjub digiplatvormi pakkuja võimalik vastutus digiplatvormi pakkujatele positiivse stiimulina, sest vastutuse vältimiseks saavad nad muuta oma vahenduskeskkonnad läbipaistvamaks, andes tarbijatele kohest informatsiooni nende müügilepingu tegelikust poolest. Sealjuures on digiplatvormi pakkuja võimalikul vastutusel mõju Eesti õigusele, mistõttu tuleks uue direktiivi artikkel 8(4) võtta üle VÕS § 1062 eraldiseisva lõikega. Selles normis tuleks mh viidata, et digiplatvormi pakkujale kohaldatakse turustaja vastutuse kohta käivad sätteid, sest digiplatvormi pakkujal on võimalik vastutusest vabaneda kannatanu teabetaotluse nõuetekohase rahuldamisega.

2.2. Kannatanu tõendamiskoormise ulatus

2.2.1. Tõendamiskoormisest üldiselt

Kehtiva direktiivi artikkel 4 näeb ette, et kannatanu peab tõendama toote puuduse, kahju ning põhjusliku seose puuduse ja kahju vahel. Õiguskirjanduses märgitu kohaselt sätestati niisugune kannatanu tõendamiskohustus kehtivasse direktiivi õiglase riskijaotuse ajendil. Kuna tootevastutuse instutsioon soosib kannatanut, kehtestades tootjale mittesüülise vastutuse režiimi, leiti kehtiva direktiivi koostamisel, et selline kannatanu tõendamiskoormise ulatus leevendab tootja riski.[189]

K. Alekõrs on märkinud, et kehtivas direktiivis sätestatud kannatanu tõendamiskoormis takistab kannatanul kahju hüvitamise eesmärgi saavutamist, sest tõendite kogumine raskendab hagi esitamist ning mõjutab kohtuasja lahendust.[190] Juba Euroopa Komisjoni tootja vastutuse 1999.a aasta rohelises raamatus arvati, et kehtivas direktiivis sätestatud kannatanu tõendamiskoormis on

[188] Vt tellimuste täitmise teenuse osutaja rolli osas täpsemalt ptk 2.1.4.
[189] Zoe, J. Product Liability Directive: Disclosure of Evidence, the Burden of Proof and Presumptions. Journal of European Tort Law, vol. 15, no. 2. De Gruyter: 2024, lk 133.
[190] Alekõrs 2012, lk 41

liiga koormav. Nimelt leiti, et kannatanul on keeruline tõendada eeskätt toote puuduse ja põhjusliku seose olemasolu. Seda eelkõige olukorras, kus puudusega toode on tehniline või meditsiiniline ning vaidlusaluse toote puuduse tõendamine eeldab kuluka ekspertarvamuse hankimist.[191] Kannatanu tõendamiskoormise problemaatilisus leidis kinnitust ka Euroopa Komisjoni kehtiva tootevastutuse direktiivi mõjuhinnangu töödokumendis. Täpsemalt toonitas töödokument, et peamised põhjused tootevastutusel põhinevate nõuete ebaõnnestumisel on seotud toote puuduse ja põhjusliku seose tõendamisega, mis kokku moodustavad 53% hagi rahuldamata jätmise juhtudest.[192] Eeltoodust tulenevalt oli selge, et kannatanu tõendamiskoormis on kannatanule liiga koormav ning kehtiv süsteem vajab põhjalikku täiendamist.

Uue direktiivi artikkel 10(1) sätestab, et kannatanu peab tõendama toote puuduse, kantud kahju ning põhjuslikku seose toote puuduse ja tekkinud kahju vahel. Seega printsiibis säilitas kannatanu tõendamiskoormis autori arvamusel samasuguse ulatuse nagu on kehtestatud kehtivas direktiivis. Küll aga, vastuseks kannatanu tõenduslikele murekohtadele praktikas, sätestab uue direktiivi artikkel 10 asjaolud, millal eeldatakse kannatanu kasuks toote puudust, põhjuslikku seost toote puuduse ja tekkinud kahju vahel või mõlemat samaaegselt. Tootjal sealjuures säilib võimalus lükata ümber kannatanu kasuks tehtud eeldus (uue direktiivi artikkel 10(5)).

Kuivõrd kannatanu tõendamiskohustust määrav üldsäte direktiivides on jäänud samaks, puudub uue direktiivi artiklil 10(1) autori hinnangul mõju Eesti õigusele. Tänasel päeval on kannatanu tõendamiskohutuse ulatus kehtestatud VÕS §-ga 1065. Küll aga, kuna uue direktiivi artikkel 10 sätestab asjaolud, millal eeldatakse kannatanu kasuks toote puudust, põhjuslikku seost toote puuduse ja tekkinud kahju vahel, või mõlemat samaaegselt, on uue direktiivi artiklil 10 oluline mõju Eesti õigusele. Sellest tulenevalt tuleb autori hinnangul VÕS §-i 1065 märkimisväärselt täiendada.[193]

2.2.2. Toote puuduse eeldamine

2.2.2.1. Toote puuduse eeldamine tõendite avaldamise kohustuse rikkumise korral

[191] Commission of the European Communities. Green Paper. Liability for defective products. (viide 26), lk 20.
[192] Commission staff working Document. Evaluation of Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products (viide 29).
[193] Selles osas vaata täpsemalt ptk 2.2.2.

Uue direktiivi põhjenduspunkti 42 kohaselt on kannatanu kahju hüvitamise nõudmisel sageli tootjaga võrreldes ebasoodsamas olukorras, sest tootjal on juurdepääs teabele selle kohta, kuidas toode toodeti ja kuidas see toimib. Vastavale teabele juurdepääsu puudumine võib aga viia olukorrani, kus kannatanul jääb tootja vastu esitatud hagis tootevastutuse alusel esitatud nõue tõendamata. Selline olukord muudab paratamatult tootja ja kannatanu vahelise riski õiglast jaotust, mistõttu näeb uus direktiivi selle põhjenduspunkti 42 kohaselt ette mehhanismi, millega hõlbustada kannatanu juurdepääsu kohtumenetluses kasutatavatele tõenditele. Eelnimetatud eesmärgil sätestab direktiivi artikkel 9(1) tootja kohustuse avaldada kannatanu taotlusel ja kohtu nõudmisel tema käsutuses olevad asjakohased tõendid, kui kanntanu on hagis esitanud nõude usutavuse tõendamiseks piisavad faktid ja tõendid. Kui aga kannatanu põhjendatud taotlusel ja kohtu nõudmisel jätab tootja taotletud tõendid avaldamata, eeldatakse uue direktiivi artikli 10(2)(a) järgi, et toode on puudusega.

Kohtu diskretsioon tõendite avaldamise taotluse menetlemisel ei ole autori hinnangul piiramatu. Uue direktiivi artikli 9(4) sõnastusest tulenevalt peab kannatanu tõendite kogumise taotluses märkima milliste tõendite avaldamist ta tootjalt taotleb. Kui kohus otsustab kannatanu taotluse tõendite kogumiseks rahuldada, piirdub kohtunõue tootja kohustamisega esitada vajalikud ja proportsionaalsed tõendid (uue direktiivi artikkel 9(3)). Direktiiv sealjuures ei täpsusta, millised konkreetsed tõendid on hagi menetlemisega seoses vajalikud ja proportsionaalsed, kuid uue direktiivi põhjenduspunkti 42 järgi ei tohiks kohus nõuda vajalikkusest ja proportsionaalsusest lähtudes tootjalt selliste tõendite avaldamist, mis on menetluse seisukohast asjakohatud.

Kannatanu taotletud tõendite esitamise vajalikkuse ja proportsionaalsuse hindamisel tuleb kohtul mh võtta arvesse nii kannatanu, tootja kui ka kolmandate isikute õigustatud huve, eelkõige seoses konfidentsiaalse teabe ja ärisaladuse kaitsega (uue direktiivi artikkel 9(4)). Juhul, kui tootjalt siiski nõutakse ärisaladuse avaldamist, on kohtul uue direktiivi artikli 9(5) kohaselt õigus kehtestada tootja taotlusel või omal algatusel erimeetmeid ärisaladuse kaitseks. Sealjuures peavad kohtu kehtestatud erimeetmed olema sellised, mis kaitsevad ärisaladust nii kohtumenetluse vältel kui ka pärast seda. Direktiiv ei sätesta kohtu kasutatavate erimeetmete kataloogi, mistõttu jääb erimeetmete kehtestamine autori hinnangul liikmesriigi pädevusse. Nimetatud erimeetmeks olla näiteks kohtumenetluse kinniseks kuulutamine.

Uue direktiivi artikkel 9(6) sätestab, et kohtul on õigus nõuda kannatanu põhjendatud taotlusel või omal algatusel tõendite esitamist kergesti kättesaadaval ja mõistetaval viisil, kui kohus peab sellist tõendite esitamist tootja kulude ja pingutuste seisukohast proportsionaalseks. Uue direktiivi põhjenduspunktist 42 on tuletatav, et vastava sätte eesmärk on muuta arusaadavaks

näiteks digitoodetega seotud keerulised tõendid. Sealjuures ei tohi tõendite esitamine arusaadaval viisil tekitada artikli 9(6) kohaselt tootjale ebaproportsionaalselt suures ulatuses menetluskulusid. J. Zoe on põhjendatult märkinud, et ei ole välistatud, et tõendite avalikustamine võib osutada üsna kulukaks, kui need tuleb edastada viisil, mis on arusaadavad ka tavainimesele.[194]

Tõendite avaldamise mehhanismi jõustamiseks näeb direktiivi ette karmi sanktsiooni – kui tootja ei täida kohtunõuet tõendite kogumiseks, eeldatakse toote puudust (uue direktiivi artikkel 10(2)(a). Uuest direktiivist jääb sealjuures arusaamatuks, millal tuleb tootja käitumist käsitleda kohtunõude mittetäitmisena. Autori hinnangul on selge, et olukorras, kus tootja ei esita kohtu määratud tähtajaks ühetegi kannatanu taotletud tõendit, tuleb tootja tegevust käsitleda kohtunõude mittetäitmisena. Siiski ei täpsusta direktiiv, kas toote puuduse eeldamine on õigustatud ka juhul, kui tootja esitab kohtu määratud tähtajaks menetluse seisukohast osaliselt ebaolulised tõendid või esitab need raskesti kättesaadaval ja -mõistetaval viisil. Autori hinnangul sõltub eelnimetatud olukordade kvalifitseerimine kohtunõude mittetäitmiseks konkreetse kaasuse asjaoludest. Näiteks tuleks kohtunõude mittetäitmisena käsitleda olukorda, kus kannatanu väidab, et elektroonikaseadme aku on plahvatusohtlik ning taotleb katsetulemusi aku kuumenemiskindluse kohta. Tootja esitab selle asemel üldised tootekataloogi andmed ilma konkreetsete testitulemusteta. Kuivõrd üldised tootekataloogi andmed ei võimalda kohtul hinnata kannatanu väidete tõesust, tuleks tootja tegevust käsitleda kohtunõude mittetäitmisena. Samuti tuleks kohtunõude mittetäitmisena käsitleda ka olukorda, kus tootja esitab tohutul hulgal struktureerimata andmeid ilma ülevaatliku kokkuvõtteta, mistõttu muutub menetluse seisukohalt olulise info leidmine ülemäära keeruliseks. Selline andmete esitamine viitab pahatahtlikule kohtunõude täitmisele ning toote puuduse eeldamine kannatanu kasuks on õigustatud.

Autori hinnangul on uue direktiivi artiklis 9 ettenähtud tõendite kogumise mehhanism ning seda jõustav uue direktiivi artikkel 10(2)(a) uues direktiivis põhjendatud. Tänapäevases majanduskeskkonnas on tooted muutunud üha tehnilisemaks, eelkõige nende digitaalse olemuse tõttu. Mitmed tooted sisaldavad tarkvaral, sh tehisintellektil põhinevaid digitaalseid süsteeme ning vastavate süsteemide tulemusel tekkinud puuduseid toodetele on tarbijal arusaadavalt keeruline ja kulukas tõendada. Seda mh põhjusel, et tootega seonduv informatsioon on reeglina tootja valduses. Kohtumenetluses vastutuse vältimiseks on aga tootjal tänases süsteemis lihtne varjata vajalike tõendite olemasolu, kuivõrd puudub mehhanism, mis takistaks tootjatel olemasolevaid tõendeid varjata. Seega on põhjendatud anda kannatanule menetluslik tööriist vajalike tõendite kogumise

[194] Zoe 2024, lk 133.

hõlbustamiseks. Selleks, et tagada kannatanu tõendite kogumise taotluse asjakohane täitmine, on omakorda õigustatud toote puuduse eeldamine taotluse mittetäitmisel. Lisaks edendab toote puuduse eeldamise institutsioon toodete ohutust, kuivõrd sellisel juhul puudub tootjatel menetluslik väljapääs vastutuse vältimiseks.

Eesti õigus autorile teadaolevalt ei näe ette eeltoodud tõendite kogumise mehhanismile sarnast institutsiooni. TsMS § 236 lg 2 ja lg 3 küll lubavad tõendit esitada sooviva menetlusosalise põhjendatud taotlusel taotleda kohtult tõendite kogumist, kuid autori hinnangul ei ole eeltoodu piisav, et lugeda uue direktiivi artiklis 9 sätestatud mehhanism ülevõetuks. Vaieldamatult on seega uue direktiivi artiklil 9 ja sellest tulenevalt ka artiklil 10(2)(a) märkimisväärne mõju Eesti õiguskorrale. Autor näeb nimetatud sätete ülevõtmiseks kaht varianti. Esiteks oleks võimalik artiklis 9 sätestatud tõendite kogumise mehhanism võtta üle TsMS-i abil, luues selleks eraldiseisev paragrahv menetlusseadustiku 25. peatükki. Artikkel 10(2)(a) tuleks selles variandis aga viia sisse tootja vastutuse tõendamiskoormise normi ehk VÕS §-i 1065 ning teha selles viide TsMS-i vastavale tõendite kogumise mehhanismi paragrahvile. Teine variant oleks luua VÕS-is eraldiseisev norm artikli 9 ülevõtmiseks ning viidata sellele VÕS §-s 1065, kuhu on lisatud tõendite kogumise taotlust eirav santsioon ehk toote puuduse eeldus. Autori hinnangul oleks mõistlikum mõlemad direktiivi artiklid võtta üle võlaõigusseadusega, kuivõrd sellisel juhul oleksid kõik tootja vastutusega seonduvad õiguslikud kontseptsioonid ühe seaduses sätestatud.

2.2.2.2. Toote puuduse eeldamine toote mittevastavusel tooteohutusnõuetele

Uue direktiivi artikkel 10(2)(b) sätestab, et toote puudust eeldatakse, kui kannatanu näitab, et toode ei vasta Euroopa Liidu või liikmesriigi õiguses sätestatud kohustuslikele tooteohutusnõuetele, mille eesmärk on kaitsta kannatanuid kahju kandmise ohu eest. Uue direktiivi põhjenduspunkt 46 nendib, et tarbijate kaitse eesmärgil on Euroopa Liit kehtestanud mitmeid tooteohutusnõudeid. Euroopa Liidu kohustuslikud tooteohutusnõuded tulenevad näiteks üldisest tooteohutuse määrusest (EL) 2023/988, Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2023/1542, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid[195], Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2019/1009,

[195] 12. juuli 2023. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/1542, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid, millega muudetakse direktiivi 2008/98/EÜ ja määrust (EL) 2019/1020 ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2006/66/EÜ. – ELT L 191, lk 1-117.

millega kehtestatakse ELi väetisetoodete turul kättesaadavaks tegemise nõuded[196] ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2019/1009, millega sätestatakse ehitustoodete ühtlustatud turustusreeglid.[197]

Kuivõrd tooteohutusnormid on tootjale järgimiseks kohustuslikud, on tooteohutusnormide täitmata jätmine J. Zoe põhjendatud arvamusel piisav tõend toote puudulikkuse kohta.[198] Veelgi enam, uue direktiivi artikli 7(1) järgi on toode puudusega, kui see ei taga ohutust, mis on Euroopa Liidu või riigisisese õiguse kohaselt nõutav. Uue direktiivi põhjenduspunkt 46 selgitab, et nimetatud õigusaktides sätestatud tooteohutusnormide ja tsiviilõiguslikku vastutust sätestavate tootja vastutuse normide vahelise seose tugevdamise eesmärgil näebki uus direktiiv ette, et tooteohutusnõuete täitmatajätmise korral tuleb eeldada toote puudust. Autori hinnangul on toote puuduse eeldamine tooteohutusnormide täitmata jätmise korral piisav tõend toote puuduse eeldamiseks, kuivõrd tooteohutusnormid ongi kehtestatud eesmärgiga tagada turustavate toodete ohutus Euroopa Liidu liikmesriikides.

Siiski ei selgita direktiiv, mida peab kannatanu tegema, et „näidata ära toote mittevastavus Euroopa Liidu või liikmesriigi õiguses sätestatud kohustuslikele tooteohutusnõuetele“. Küsimusi tekitab autori arvamusel direktiivis kasutatud väljend „ära näitama“. Autori hinnangul tuleb „ära näitamise“ mõiste all pidada silmass tsiviilkohtumenetluse seadustiku[199] §-s 235 sätestatud põhistamist. Põhistamine tähendab TsMS-i kommentaaride kohaselt kohtule esitatud faktiväite usutavaks tegemist.[200] Põhistamise instituut on tõendamise eriliik, mille eesmärk on faktiliste asjaolude tõendamise lihtsustamine.[201] Sealjuures on põhistamisel lubatud kasutada lisaks protsessiseaduses lubatud tõendiliikidele ka muid tõendusvahendeid, mida ei loe seadus tõendiks või mis ei ole tõendile ettenähtud protsessuaalses vormis (TsMS § 235 teine lause). Tõsiasjad, et direktiiv eristab teadlikult mõisteid „tõendama“ ja „ära näitama“[202] ning sätte eesmärkiks on kannatanu tõendamiskoormise kergendamine, viitavad autori hinnangul sellele, direktiivi koostajate eesmärgiks on võimaldada kannatanul kasutada paindlikumat tõendamisviisi, mida võimaldab just põhistamise instituut. Seega tuleb uue direktiivi artiklis 10(2)(b) sätestatud eelduse

[196] 5. juuni 2019. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/1009, millega kehtestatakse ELi väetisetoodete turul kättesaadavaks tegemise nõuded ning muudetakse määrusi (EÜ) nr 1069/2009 ja (EÜ) nr 1107/2009 ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 2003/2003 – ELT L 170, lk 1-114.
[197] 27. novembri 2024. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/3110, millega sätestatakse ehitustoodete ühtlustatud turustusreeglid ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 305/2011. – ELT L 2024/3110.
[198] Zoe 2024, lk 134.
[199] Tsiviilkohtumenetluse seadustik - RT I, 31.12.2024, 41.
[200] Kangur, A. TsMS § 235, komm 3.1. – Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I-V osa (§-d 1-305). Komm vlj. Tallinn: Juura 2017; RKTKo 3-2-1-64-12, p 16; RKTKo 3-2-1-85-15 p 12.
[201] Kangur, A. TsMS § 235, komm 2.
[202] Mõisteid „tõendama“ ja „ära näitama“ eristab uus direktiiv veel artiklites 10(2)(c) ja 10(4).

rakendamiseks autori hinnangul kannatanul põhistada ehk teha kohtule usutavaks, et toode ei vasta Euroopa Liidu või liikmesriigi kohustuslikele tooteohutusnõuetele. Selleks võib kannatanu kasutada sisuliselt mistahes teabeallikaid toote omadustest ning selle vastavusest tooteohutusnõuetele.

Nii rakendub uue direktiivi artiklis 10(2)(b) sätestatud eeldus autori hinnangul näiteks juhul, kui turule lastakse sülearvuti, mille aku ei vasta määruse (EL) 2023/1542 artiklis 6 sätestatud ohutusstandardile. Vastav säte kehtestab akudes kasutatavate ja inimeste tervisele ohtu avaldavate raskmetallide, nagu elavhõbeda ja plii, lubatud koguste piirmäärad. Sülearvuti aku, mis sisaldab lubatust suuremal määral elavhõbedat või pliid, ei vasta määruse (EL) 2023/1542 artiklis 6 sätestatud ohutusstandardile. Kui kannatanu suudab kohtule põhistada, et sülearvuti aku ei vasta määruse (EL) 2023/1542 artiklis 6 sätestatud nõuetele, tuleb eeldada sülearvuti puudust.

Vaieldamatult on uue direktiivi artiklil 10(2)(b) oluline mõju Eesti õigusele. Autori hinnangul tuleks seega VÕS §-i 1065 täiendada eraldiseisva lõikega, milles sätestatakse toote puuduse eeldamine toote mittevastavusel tooteohutusnõuetele. Täpsemalt tuleks autori hinnangul sättes märkida ära, et kui kannatanu põhistab toote mittevastavuse tooteohutusnõuetele, eeldatakse toote puudust. Autori hinnangul ei tuleks aga kõnesolevas normis loendada üles kõik seni kehtivad tooteohutusnõuded, kuivõrd tooteohutusõigus on ajas muutuv. Vastasel juhul tuleks aga seadusandjal VÕS §-i 1065 muuta igal korral, kui Euroopa Liidus või Eestis võetakse vastu uus tooteohutusnõue.

2.2.2.3. Toote puuduse eeldamine toote ilmse rikke korral

Toote puudust eeldatakse ka juhul, kui kannatanu näitab, et kahju põhjustas toote ilmne rike mõistlikult eeldatava kasutamise ajal või tavatingimustes (uue direktiivi artikkel 10 (2) (c)). Toote ilme rike esineb direktiivi põhjenduspunkti ja õiguskirjanduse kohaselt siis, kui asjaolud on sellised, et toote rike on vaieldamatu, näiteks juhul, kui klaaspudel lõhkeb mõistlikult eeldatava kasutamise ajal.[203] Mõistlikult eeldatav kasutamine omakorda hõlmab direktiivi põhjenduspunkti mõistes toote kasutamist selliselt, milleks toode on tootja või selle turule lasknud ettevõtja teabe kohaselt ette nähtud, toote disainile ja konstruktsioonile vastavat tavapärast kasutust ning mõistlikult prognoositavat kasutamist, kui selline kasutamine võib tuleneda inimeste õiguspärasest ja kergesti prognoositavast käitumisest.[204] Autori hinnangul tuleb toote ilmse rikke ära näitamiseks

[203] Zoe 2024, lk 135 ja uue direktiivi põhjenduspunkt 46.
[204] Uue direktiivi põhjenduspunkt 46.

kannatanul põhistada, et kahju põhjustas toote ilmne rike mõistlikult eeldatava kasutamise ajal või tavatingimustel.[205]

J. Zoe on osundanud, et mõiste „mõistlikult eeldatav kasutamine“ ei ole direktiivi kontekstis selge.[206] Kuigi uue direktiivi põhjenduspunkt avab vastava mõiste sisu toote puuduse eeldamise kontekstis, kasutab direktiiv samasugust mõistet ka toote puuduse kindlaksmääramisel uue direktiivi artikli 7(2)(b) järgi. Nimelt hõlmab uue direktiivi põhjenduspunkti 31 järgi toote puuduse kindlaksmääramise kontekstis „mõistlikult eeldatav kasutamine“ endas ka väärkasutust, mis asjaolusid arvestades ei ole põhjendamatu, näiteks masina kasutaja eeldatav käitumine keskendumisvõime puudumise tõttu või teatavate kasutajarühmade, näiteks laste, eeldatav käitumine.[207] Autori hinnangul peab põhjenduspunkt 31 esimeses näites silmas näiteks olukorda, kus masina kasutaja kasutab masinat pisut hooletult, kuid selline käitumine on tüüpiline või oodatav.

Kuivõrd uue direktiivi põhjenduspunktid 46 ja 31 annavad erinevad selgitused mõistele „mõistlikult eeldatav kasutamine“, tekib autori hinnangul uue direktiivi artiklis 10(2)(c) sätestatud toote puuduse eelduse kohaldamisel praktikas probleeme. Lisaks ei selgu direktiivi põhjenduspunktides, mis eesmärgil antakse mõistele erinevad tähendused artiklite 7(2)(b) ja 10(2)(c) tähenduses. Mis saab näiteks olukorras, kus klaaspudel plahvatab, kui laps seda kasutab, kuigi tootja juhiste järgi oli pudel mõeldud kasutamiseks ainult täiskasvanutele? Kas sellises olukorras lõhkes klaaspudel „mõistlikult eeldatava kasutamise“ käigus? J. Zoe on põhjendatult märkinud, et kui kasutada uue direktiivi põhjenduspunktis 46 toodud mõiste definitsiooni, siis ilmselt ei plahvatanud pudel mõistlikult eeldatava kasutamise käigus, sest tootja juhiste järgi oli selle kasutamine mõeldud ainult täiskasvanutele.[208] Kui aga kasutada uue direktiivi põhjenduspunktis 31 sätestatud mõiste definitsiooni, siis plahvatas pudel autori hinnangul mõistlikult eeldatava kasutamise käigus, sest mõistlikult eeldatav kasutamine hõlmab endas ka toote põhjendatud väärkasutust – pudelit kasutas laps, kuigi ta ei oleks tohtinud. Seega, kui lähtuda mõiste tõlgendusest artikli 7(2)(b) kontekstis, on toote puuduse eeldamine õigustatud. Kui aga lähtuda artikli 10(2)(c) tõlgendusest, siis on toote puuduse eeldamine õigustamatu. Autori hinnangul oleks siiski mõistlikum lähtuda põhjenduspunktis 31 toodud selgitusest, sest see lähenemine arvestab ka toote põhjendatud väärkasutust. Selline laiem definitsioon võimaldab

[205] Mõistet „ära näitama“ tuleb autori hinnangul tõlgendada TsMS §-s 235 sätestatud põhistamise instituudina. Põhjendusi vaata täpsemalt ptk-st 2.2.2.2.
[206] Zoe 2024, lk 135
[207] Uue direktiivi põhjenduspunkt 31.
[208] Zoe 2024, lk 135.

eeldada tootel esinevat puudust olukordades, milleks toode ei olnud küll tootja juhiste järgi kasutamiseks mõeldud, kuid mis on siiski ettenähtavad. Põhjenduspunktis 46 toodud selgitus on aga tarbijakaitse selgitusest lähtuvalt liiga kitsendav, kuivõrd vastasel juhul oleks tootjal võimalik oma vastutust vältida üksikasjaliku tootejuhise koostamisega. Seega on põhjenduspunktis 31 esitatud definitsioon sobivam, et kaitsta tarbijaid ohtlike olukordade eest.

Autori hinnangul sõltub uue direktiivi 10(2)(c) põhjendatus sellest, kuidas tõlgendada mõistet „mõistlikult eeldatav kasutamine“. Kui rakendada põhjenduspunktis 31 toodud laiemat mõistet, mis hõlmab ka toodete põhjendatud väärkasutust, on uue direktiivi artiklis 10(2)(c) toodud toote puuduse võimalik eeldamine põhjendatud. Seda põhjusel, et selline tõlgendus arvestab praktilises elus vaieldamatult ettetulevaid olukordi, kus tarbijate põhjendatud toote väärkasutus viib kahjusündmusteni, isegi kui toote kasutamine erineb tootja juhistest. Kui aga rakendada põhjenduspunktis 46 toodud kitsamat tõlgendust, kaotab uue direktiivi artiklis 10(2)(c) toodud toote puuduse eeldamine praktilise tähenduse, sest tootjatel oleks võimalik eelduse rakendamist vältida toote otstarvet deklareeriva üksikasjaliku tootejuhendiga.

Uue direktiivi artikli 10(2)(c) on samuti tootevastutusõiguses uus menetluslik võimalus, mistõttu vajab säte ülevõtmist Eesti õigusesse. Selleks on autori hinnangul mõistlik täiendada VÕS §-i 1065 eraldiseisva lõikega, mh sätestades, et eelduse kohaldamiseks peab kannatanu põhistama, et kahju põhjustas toote ilme rike mõistlikult eeldatava kasutamise ajal või tavatingimustes. Direktiivi ülevõtmisel tõusetub küsimus siiski sellest, kas ja kuidas kavatseb seadusandja defineerida mõistet „mõistlikult eeldatav kasutamine“. Autori hinnangul oleks ülaltoodud põhjustel mõistlik Eesti seadusandjatel VÕS §-s 1065 defineerida mõistet „mõistlikult eeldatav kasutamine“ vastavalt põhjenduspunktis 31 toodud tõlgendusele.

2.2.3. Toote puuduse ja kahju vahelise põhjusliku seose eeldamine

Uue direktiivi artikkel 10(3) järgi eeldatakse põhjuslikku seost toote puuduse ja kahju vahel juhul, kui on leidnud kinnitust, et toode on puudusega ja tekkinud kahju on selline, mida kõnealune puudus tavaliselt põhjustab. Uue direktiivi põhjenduspunkti 47 järgi tuleks hinnata seda, kas kahju on selline, mida konkreetne puudus tavaliselt põhjustab, eeskätt sarnaste juhtumite põhjal otsustades.

Autori hinnangul võib uue direktiivi artikkel 10(3) Eesti õiguse kontekstis osutuda problemaatiliseks. Kuna uue direktiivi põhjenduspunkti 47 järgi tuleb hinnata, kas kahju on selline,

mida puudus tavaliselt põhjustab, eeskätt sarnaste juhtumite põhjal, jääb ebaselgeks, mida peetakse silmas mõistega „sarnased juhtumid“. Kas „sarnaste juhtumite“ all tuleb mõista kitsalt kohtumenetluse asukohaks olevate kohtute praktikas käsitletud juhtumeid või on kohtul lubatud kasutada ka muid menetlusväliseid allikaid? Viidatud probleem on Eesti õiguskorrale eriti omane põhjusel, et Eestis on tootja vastutuse teemaline kohtupraktika minimaalne.

Peale põhjenduspunktis 47 toodud selgituse ei anna direktiiv rohkem juhiseid artikli 10(3) kohaldamiseks. Kui tõlgendada põhjenduspunktis 47 toodud selgitust kitsalt, pidades asjakohasteks allikateks üksnes liikmesriikide endi kohtupraktikat, kaotaks uue direktiivi artikkel 10(3) ülevõtmine Eesti õigusesse autori hinnangul praktilise tähenduse. Autori hinnangul on aga eeltoodud tõkke lahendamiseks kaks varianti. Esiteks, tuleks pidada asjakohaseks allikateks mitte ainult kohtumenetluse asukohaks oleva liikmesriigi kohtupraktikat, vaid kõikide liikmesriikide kohtute praktikat. Teiseks, lubab TsMS § 231 lg 1 teine lause kohtul lugeda üldtuntuks asjaolu, mille kohta saab usaldusväärset teavet menetlusvälistest allikatest. Üldtuntuks lugemise institutsiooni abil saab kohus autori arvamusel tuvastada menetlusväliste allikate abil, et konkreetsest puudusest tulnud kahju on mõistlikult võttes tavapärane. Menetlusvälisteks allikateks võiks seejuures olla teaduslikud uuringud jms. Seega tuleks autori hinnangul tõlgendada artiklit 10(3) selliselt, et kohtutel on lubatud eelduse kohaldamiseks tugineda kõikide liikmesriikide kohtupraktikale ning samuti ka muudele menetlusvälistele allikatele.

Uue direktiivi artikli 10(3) kohaldamine tuleb autori hinnangul kõne alla näiteks juhul, kui sõiduautol on puudusega pidurisüsteem ning sellest tingitud pidurdamise võimetus viib liiklusõnnetuseni. Jalakäijast kannatanule põhjustatakse liiklusõnnetuse tagajärjel ulatuslikke tervisekahjustusi. Menetluses on leidnud tõendamist kannatanule tekkinud tervisekahjustus ning et sõiduauto pidurisüsteem on defektne. Kuna on üldteada, et puudusega pidurisüsteemist tingitud liiklusõnnetuse tagajärjel saavad õnnetuses osalenud isikud tervisekahjustusi, tuleks seega eeldada, et pidurisüsteemi puudus ja kannatanule tekkinud tervisekahjustused on omavahel põhjuslikus seoses.

Autori hinnangul sõltub uue direktiivi artikkel 10(3) põhjendatus sellest, kuidas tõlgendada mõistet „sarnased juhtumid“. Iseenesest on toote puuduse ja põhjusliku seose eeldamine menetluskulude kokkuhoiu eesmärgil õigussuhte nõrgema poole ehk tarbija kasuks põhjendatud, kuivõrd uue direktiivi artikkel 10(3) tugineb üldtunnustatud seosele puuduse ja kahju vahel. Kui tõlgendada mõistet „sarnased juhtumid“ kitsalt, võib aga sätte praktiline kohaldatavus sõltuda suuresti vastava liikmesriigi kohtupraktika sisust. Säte, millel puudub praktiline tähendus ei saa seejuures olla Eesti õiguse vaatenurgast põhjendatud muudatuseks uues direktiivis. Siiski tuleb

autori hinnangul tõlgendada mõistet „sarnased juhtumid“ selliselt, et kohtul on lubatud üldtunnustatud seost puuduse ja kahju vahel tuvastada kõikide liikmesriikide kohtute praktika ning muude menetlusväliste allikate pinnalt. Selliselt omab aga uue direktiivi artikkel 10(3) olulist praktilist tähendust, sest see aitab hõlpsamalt tuvastada menetluses olulisi asjaolusid, hoides mh kokku menetluskulusid. Arusaadavalt on ka uue direktiivi artiklil 10(3) märkimisvääne mõju Eesti õigusele, sest niisugust põhjusliku seose eeldamise mehhanismi Eesti õigus täna ette ei näe. Autori hinnangul oleks vastav säte mõistlik võtta üle läbi VÕS §-i 1065, täiendades seda eraldiseisva lõikega.

2.2.4. Eelduste rakendamine keeruliste juhtumite korral

Uue direktiivi artikkel 10(4) annab kohtule õiguse eeldada toote puudust, põhjuslikku seost või mõlemat, kui kannatanul on eelkõige kohtuasja tehnilise või teadusliku keerukuse tõttu ülemäärased raskused toote puuduse, põhjusliku seose või mõlema tõendamisel. Siiski on uue direktiivi artikkel 10(4)(b) järgi kohtul õigus tootja vastutuse alusel esitatava nõude eelduste täidetust eeldada vaid siis, kui kannatanu näitab ära, et tõenäoliselt esineb toote puuduse, põhjusliku seose või mõlema eelduse täidetus.

J. Zoe on märkinud, et seda, kas kohtuasi on tehniliselt või teaduslikult piisavalt keerukas uue direktiivi art 10(4) kohaldamiseks, otsustab kohus oma diskretsioonist lähtudes iga juhtumi põhjal eraldi.[209] Uue direktiivi põhjenduspunkti 48 järgi tuleks kohtul eelneva üle otsustades arvestada toote, näiteks uuendusliku meditsiiniseadme keerukust; kasutatud tehnoloogia, näiteks masinõppe keerukust; kannatanu analüüsitava teabe ja andmete keerukust ning põhjusliku seose keerukust, näiteks ravimi või toiduaine ja terviseprobleemi tekkimise vahelise seose korral, või sellise seose keerukust, mille tõendamine nõuaks hagejalt tehisintellektisüsteemi sisemise toimimise selgitamist. Seega on autori hinnangul uue direktiivi artikkel 10(4) kohaldatav üksnes väga erandlikel juhtudel, mil kahju põhjustanud toode on näiteks meditsiiniline või tugevalt seotud keeruliste digitaalsete lahendustega, millest arusaamine nõuab põhjalikke teadmisi vastavast valdkonnast.

Ka kohtuasja tehnilisest või teaduslikust keerukusest tulenevat tõenduslikku ülemäärast raskust tuleb põhjenduspunkti 46 järgi kohtul hinnata iga juhtumi puhul eraldi. Uue direktiivi põhjenduspunkti 46 kohaselt tuleb kannatanul tõenduslike raskusi põhistada, s.t. selliste raskuste

[209] Zoe 2024, lk 136.

tõendamist kannatanult nõuda ei tohi. Näiteks tehisintellekti puudutavas nõudes ei tohiks kannatanult nõuda tehisintellektisüsteemi eriomaduste tõendamist ega seda, kuidas need omadused raskendavad põhjusliku seose kindlakstegemist.[210] Autori hinnangul tähendab eeltoodu, et ülemäärase raskuse põhistamiseks peaks kannatanu tegema kohtule usutavaks, milles seisneb kohtuasja tehnilisest või teaduslikust keerukusest tulenev tõendamise ülemäärane raskuspunkt, esitamata sealjuures konkreetseid tõendeid tehisintellekti eriomaduste kohta.

Uue direktiivi artikliga 10(4) kehtestatud menetlusliku korra täpse olemuse määratlemine on autori hinnangul praktikas keeruline. Tegemist ei saa olla klassikalise tõendamiskoormise ümberpööramisega tootjale, kuivõrd kannatanul tuleb siiski näidata ära, et „tõenäoliselt" on olemas toote puudus, põhjuslik seos või mõlemad. Alles seejärel võib kohus nimetatud asjaolusid eeldada. Õiguskirjanduses on arutletud, et uue direktiivi artiklis 10(4) sätestatud nn. eeldus on tegelikkuses madalama tõendamiskoormise kehtestamine kannatanule. See tähendab, et hagejal on lihtsustatud tõendamiskohustus – tal tuleb näidata ära ainult seda, et toote puudus või põhjuslik seos on tõenäoline, mitte seda, et need asjaolud on kindlalt esinevad. [211] Sealjuures tuleb autori hinnangul tõlgendada mõistet „ära näitama" TsMS §-s 235 sätestatud põhistamisena.[212] Seega tuleb eelduse rakendamiseks kannatanul mh põhistada, et tõenäoliselt on toode puudusega või et toote puuduse ja kahju vahel on põhjuslik seos, või mõlemat. Nõude eelduseks oleva asjaolu esinemise tõenäosuse põhistamisel tuleb kannatanul teha oma väide usutavaks, kasutades seejuures nii protsessiseaduses sätestatud tõendeid kui ka menetlusväliseid allikaid.

Kuivõrd direktiivi põhjenduspunktist 46 nähtuvalt kohaldub uue direktiivi artikkel 10(4) väga erandlikel juhutel, on autori hinnangul vastav uuendus tootja vastutuses õigustatud. Säte on rakendatav siis, kui vaidluse keskmeks olev toode on meditsiiniline või kasutab keerulisi digitaalseid lahendusi. Selline erandlik lähenemine tagab õiglase riskijaotuse kannatanu ja tootja vahel, vältimaks selle liiga ulatuslikku rakendamist praktikas. Eelnevat kinnitab ka asjaolu, et sätte rakendamiseks tuleb kannatanul siiski teha kohtule usutavaks, et toote puuduse, põhjusliku seose või mõlema olemasolu on tõenäoliselt olemas. See tähendab, et uue direktiivi artikkel 10(4) järgse eelduse rakendamiseks on kannatanult siiski nõutav teatava tõendamiskünnise täitmine, et vältida eelduste rakendamise liigset kergekäelisust. Arvestades sätte uuenduslikku iseloomu teeb autor ettepaneku võtta uue direktiivi artikkel 10(4) üle VÕS §-i 1065 eraldiseiva lõikega.

[210] Uue direktiivi põhjenduspunkt 46.
[211] Zoe 2024, lk 136.
[212] Selles osas vaata täpsemalt vaata täpsemalt ptk-st 2.2.2.2.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärgiks oli leida vastus küsimusele, kuidas on täpselt muutunud Euroopa Liidu ülene tootevastutuse regulatsioon tootja vastutuse eelduste, tõendamiskoormise ja subjektide osas ning milline saab olema nende muudatuste mõju Eesti õiguskorrale. Magistritöö eesmärgist lähtudes ei käsitletud töös üksikasjalikult toote puuduse kriteeriume ja tuvastamise tingimusi, sest vastavas osas puuduvad tähelepanuväärsed muudatused. Samuti käsitleti töö eesmärgist lähtuvalt üksnes kahe vastutust välistava asjaoluga seonduvaid küsimusi, sest teistes tootja vastuväidetes samuti puuduvad märkimisväärsed muudatused. Magistritöö eesmärgi täitmiseks püstitas autor kolm uurimisküsimust, mille osas on alljärgnevalt esitatud töö autori põhijäreldused ja seisukohad. Sealjuures nähtub alljärgnevatest põhijäreldustest ja seisukohtadest, et töö autor saavutas magistritöö eesmärgi.

1) Magistritöö eesmärgist tulenevalt püstitas autor **esimese** uurimisküsimuse: kuidas on uues tootja vastutuse direktiivis muudetud tootja vastutuse eeldusi ning milline on muudatuste mõju Eesti õigusele? Autor leidis, et uus tootevastutuse direktiiv laiendab ja täpsustab tootja vastutusega kaitstavate õigushüvede ringi. Kehtiva tootevastutuse direktiivi artikli 9 järgi kuulub tootja vastutuse alusel hüvitamisele kahju, mis tuleneb isiku surmast ja tervisekahjustuste tekkimisest. Asja hävimisest või kahjustamisest tulenev kahju kuulub kehtiva direktiivi artikli 9(b) kohaselt hüvitamisele siis, kui (i) kahjustatud asi on sellist liiki, mida kasutatakse tavaliselt tarbimiseks väljaspool majandus- või kutsetegevust, (ii) kannatanu kasutas seda peamiselt väljaspool majandus- või kutsetegevust ning (iii) kahjusumma ületab 500 euro piiri.

1.1) Autor tuvastas, et uue direktiivi artikkel 6(1)(a) aga täpsustab, et lisaks surmast ja kehavigastusest tekkivale kahjule, hõlmab tervisekahjustustest tekkiva kahju hüvitis endas ka meditsiiniliselt tuvastatud vaimsele tervisele tekkinud kahju. Autor leidis, et vaimsele tervisele põhjustatud kahju ettenägemist kaitstavate õigushüvede ringis ei saa pidada uueks aspektiks uues direktiivis, kuna kehtiva direktiivi artikkel 9(a) kaitseb isikute tervist kui õigushüve ning vaimsele tervisele põhjustatud kahju on käsitatav tervisekahjustusena. Sellest tulenevalt leidis autor, et vaimse tervise kaitse sätestamine uues direktiivis ei mõjuta VÕS-i tootevastutuse sätteid. VÕS § 1061 lg 1 sätestab tervisekahjustuste ja kehavigastuste kaitse. Eesti õiguses on aga tervisekahjustuste mõistega kaetud ka kahju vaimsele tervisele. Seega ei vaja uue direktiivi artikkel 6(1)(a) eraldi integratsiooni Eesti õigusesse.

1.2) Uue direktiivi artikkel 6(1)(b) autori tuvastatu kohaselt ei näe enam ette 500 euro suurust künnist asja hävimisest või kahjustamisest tuleneva kahju hüvitamise tingimusena. Autor

leidis, et 500-eurose künnise kaotamine on põhjendatud, sest selle kehtestamine kehtivas direktiivis piiras kannatanu õigust pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse. Kuna VÕS § 1061 lg 2 p 3 näeb ette, et tootja vastutab asjakahju eest üksnes juhul, kui kahju suurus ületab summa, mis vastab 500 eurole, leidis autor, et uue direktiivi artiklil 6(1)(b) on oluline mõju Eesti õigusele. Autor tegi seadusandjale ettepaneku direktiivi ülevõtmisel tunnistada kehtetuks VÕS § 1061 lg 2 p 3.

1.3) Autor leidis, et uue direktiivi artikkel 6(1)(b)(iii) välistab nüüdsest asjakahju hüvitamise *üksnes* majandus- või kutsetegevuses kasutatavate asjade kahjustamise korral. See tähendab, et uue direktiivi järgi on hüvitatav ka selliste asjade kahjustamisest või hävimisest tulenev kahju, mida kannatanu kasutas samaaegselt nii isiklikel kui ka majanduslikel eesmärkidel. VÕS § 1061 lg 2 p-d 1 ja 2 aga näevad ette, et asjakahju on hüvitatav vaid siis, kui asi on sellist liiki, mida kasutatakse tavaliselt väljaspool majandus- või kutsetegevust ning kannatanu kasutaski seda väljaspool majandus- või kutsetegevust. Kuivõrd uue direktiivi järgi on asjakahju hüvitamine välistatud *üksnes* majandustegevuses kasutatavate asjade puhul, tegi autor ettepaneku VÕS § 1061 lg 1 p-i 1 ja 2 vastavalt korrigeerida.

1.4) Mõlema direktiivi kohaselt ei ole autori tuvastatu järgi puudusega tootele endale tekitatud kahju hüvitatav. Samas sätestab uue direktiivi artikkel 6(b)(ii), et tootele endale tekitatud kahju ei ole hüvitatav ka siis, kui kahju põhjustas toote puudusega toote osa, mille ühendas tootja tootega ise või tegi seda kolmas isik tootja nõusolekul. Autor leidis, et selline asjakahju hüvitamise erand ei ole põhjendatud, sest see võib viia olukorrani, kus tootja hakkab teadlikult eelistama odavamaid toote osasid, teades, et toote osa puudus ei tingi tootele endale tekitatud kahju hüvitamise kohustust. Kuna Eesti õigus uue direktiivi artiklis 6(b)(ii) sätestatud erandit ette ei näe, tegi autor ettepaneku tuua erand sisse VÕS § 1061 lg-s 2, sest selles normis kehtestatakse asjakahju hüvitamise erandid.

1.5) Autor leidis, et uue direktiivi artikkel 6(1)(c) täiustab kaitstavate õigushüvede kataloogi, sätestades andmete hävimisest või laostamisest (*destruction or corruption*) tuleneva kahju hüvitamise võimalikkuse. Siiski leidis autor, et uue direktiivi kohaselt on andmete hävimisest või laostamisest tulenev kahju hüvitatav vaid siis, kui kannatanu kasutas andmeid eksklusiivselt üksnes isiklikel eesmärkidel. Niisamuti ei tulene andmete hävimisest või laostamiselt tootjale kahju hüvitamise kohustust automaatselt, sest kannatanule ei teki andmete hävimise või laostamise korral kahju, kui kannatanul on võimalik andmeid tasuta taastada. Autor tegi seadusandjale ettepaneku uue direktiivi artikli 6(1)(c) ülevõtmiseks Eesti õigusesse VÕS §-i 1061 eraldiseisva lõikega, mis sätestaks, et tootja vastutab andmete hävimisest või laostamisest tuleneva kahju eest, kui neid ei kasutata majandus- või kutsetegevuses.

1.6) Uus direktiiv laiendab autori tuvastatu kohaselt oluliselt „toote“ ja „toote osa“ mõisteid. Kehtiva tootevastutuse direktiivi artikli 2 järgi tähendab toode kõiki kehalisi vallasasju, samuti ka elektrit. Seejuures jäi kehtivast direktiivist ebaselgeks, kas arvutitarkvara on käsitatav tootena või mitte. Uue direktiivi artikkel 4(1) sätestab aga selgelt, et tarkvara ja digitaalsed tootmisfailid on tooted, mis tähendab, et uue direktiivi järgi saavad toodeteks olla ka mittekehalised esemed. Autor leidis, et digitaalsete tootmisfailide all peab direktiiv silmas nt faile, mida kasutatakse 3D-printerites eesmärgiga toota mingisugune kehaline vallasasi vastavalt digitaalses tootmisfailis kindlaksmääratud andmetele ja joonistele. Arvutitarkvara all peab direktiiv silmas aga operatsioonisüsteeme, püsivara, arvutiprogramme, rakendusi või tehisintellektisüsteeme. Sealjuures ei ole oluline, kas tarkvara on salvestatud kehalisele andmekandjale või sellele pääseb ligi sidevõrgu või pilvetehnoloogia abil. Siiski ei kohaldata uut direktiivi väljaspool majandus- või kutsetegevust arendatava vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvara suhtes, sest sellisel tarkvaral on positiivne efekt innovatsioonile ja teadusuuringutele. Autor leidis, et kuivõrd toote mõiste on laiendatud mittekehalistele esemetele, on toote osaks uue direktiivi artikkel 4(4) tähenduses samuti ka mittekehalised esemed, sh tarkvara. Eesti õiguses on toote mõiste sätestatud VÕS § 1063 lg-s 1, mille kohaselt on tooteks mh ka arvutitarkvara. Samas ei välista VÕS § 1063 vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvara toote mõiste käsitlusest, mistõttu tegi autor õigusselguse tagamise eesmärgil ettepaneku VÕS § 1061 lg-t 1 täiendada selliselt, et toote mõistega ei oleks hõlmatud vaba ja avatud lähtekoodiga tarkvara. Autor leidis, et uue direktiivi nõuetekohaseks ülevõtmiseks tuleks VÕS §-i 1063 täiendada ka nii, et toote mõistega oleksid kaetud digitaalsed tootmisfailid. Samuti tuleks seeläbi sätestata VÕS §-s 1063 digitaalsete tootmisfailide mõiste. Tagatipuks, puudub Eesti õiguses toote osa mõiste ning seega tuleks VÕS § 1063 täiendada veel ühe eraldiseisva lõikega, milles sätestatakse toote osa mõiste vastavalt uue direktiivi artiklile 4(4).

1.7) Autor leidis, et kuigi tootja vastutuse instutsioon ei kohaldu reeglina teenustele, on uue direktiivi artikli 4(4) järgi toote osaks ka tootega integreeritud või ühendatud seotud teenus. Seotud teenus on uue direktiivi kohaselt digiteenus, mis on tootesse integreeritud või tootesse ühendatud nii, et selle puudumine takistaks tootel täita üht või mitut funktsiooni. Samas tuvastas autor, et seotud teenust saab pidada tootega ühendatuks või integreerituks vaid siis, kui see on tootja kontrolli all. Seotud teenus saab tootja kontrolli all olla aga juhul, kui tootja ühendas või integreeris seotud teenuse tootega ise või annab selleks kolmandale isikule nõusoleku. Seega saab tootja vastutada ainult tema mõjusfääris olevate seotud teenuste puuduse korral. Kuna seotud teenuste kontseptsioon on tootevastutusõiguses uus nähtus, on seotud teenuste regulatsioonil oluline mõju Eesti õigusele. Autor tegi ettepaneku sätestada seotud teenuse mõiste VÕS § 1063 eraldiseisvas

lõikes. Kuna seotud teenuseid tuleb käsitada toote osana üksnes siis, kui need on tootja kontrolli all, leiab autor, et tootja kontrolli mõiste ülevõtmiseks tuleks VÕS-s luua eraldiseisev paragrahv.

1.8) Kehtiva direktiivi järgi saame tootja vastutusest kõneleda vaid juhul, kui toode oli puudusega juba selle turule laskmise ajal. Autor leidis, et selliselt eeldab kehtiv direktiiv, et alates hetkest, millal tootja toote turule laseb, ei vastuta ta enam puuduste eest, mis tulenevad toote mõjutamisest pärast selle turule laskmist. Uus direktiiv aga tunnustab toodetena ja toote osadena arvutitarkvara, tehisintellektisüsteeme ning seotud teenuseid. Osundatud toodetele ja toote osadele tehakse tarkvarauuendusi ka pärast nende turule laskmist. Autor leidis, et seega võib digitaalsete toodete ja toote osade puudus tekkida ka pärast toote turule laskmist, sest tarkvarauuendused võivad tingida toote puuduse ka siis, kui toode oli turule laskmise ajal puuduseta. Kui tarkvarauuendusi tarnib tootja ise või annab selleks kolmandale isikule nõusoleku ka pärast turule laskmist, on digitaalne toode uue direktiivi artikli 4(5)(b) tootja kontrolli all pärast selle turule laskmist. Autor leidis, et seni, kuni tootele tarnitakse tootja poolt või tootja käsundil tarkvarauuendusi, on toode tootja kontrolli all. Seega nihutab uus direktiiv tootja vastutuse katkemise ajahetke – tootja vastutus ei lõpe mitte toote turule laskmise hetkel, vaid kestab seni, kuni tootja säilitab toote üle kontrolli. Tootja vastutuse ulatuse katkemise ajahetke nihutamisel on autori hinnangul mõju Eesti õigusele. Autor tegi seega ettepaneku täiendada VÕS tootja vastutuse peatükki eraldiseisva paragrahviga, milles sätestaks tootja kontrolli mõiste legaaldefinitsiooni. Vastavast paragrahvist peaks seega nähtuma, et toode on tootja kontrolli all seni, kuni tootja tarnib tootele tarkvarauuendusi või annab selleks kolmandale isikule nõusoleku ka pärast toote turule laskmist.

1.9) Autor leidis, et uus direktiiv ei sätesta enam kehtiva direktiivi artiklis 7(c) ja VÕS §-s 1064 lg 1 p-s 3 sätestatud tootja vastuväidet, mille kohaselt vabaneb tootja vastutusest, kui ta tõendab, et ta ei valmistanud toodet müügiks ega muul viisil turustamiseks ega valmistanud ega turustanud seda oma majandus- või kutsetegevuses. Seega tuleks VÕS § 1064 lg 1 p 3 tunnistada kehtetuks.

1.10) Uue direktiivi artikli 11(1)(c) järgi vabaneb tootevastutuse subjekt puudusega toote tekitatud kahju eest, kui ta tõendab, et on tõenäoline, et toote turule laskmisel, kasutusele võtmisel või turustaja poolt kättesaadavaks tegemise ajal kahju põhjustanud puudust ei olnud või et see puudus tekkist pärast seda hetke. Sarnane vastuväide on sätestatud kehtiva direktiivi artiklis7(c). Autor leidis, et selliselt lähtub vastuväide eeldusest, et peale toote turule laskmist ei ole tootja enam toote riske kontrolliv isik. Siiski on uue direktiivi järgi toodetena käsitatavad ka arvutitarkvarad ja seotud teenused. Selliste toodete puhul võimaldab nüüdisaegne digitehnoloogia tootjal kontrollida

toodet ka pärast selle turule laskmist – tootjad saavad seega toote funktsionaalsust uuenduste ja täienduste kaudu oluliselt mõjutada. Autor leidis, et selleks puhuks seab uue direktiivi artikkel 11(2) piirangu artiklis 11(1)(c) sätestatud vastuväitele, nähes ette, et vastutust välistav asjaolu ei kohaldu juhul, kui toote puudus tuleneb asjaoludest, mis jäävad tootja kontrolli alla ka pärast toote turule laskmist. Nendeks asjaoludeks on (a) seotud teenused, (b) tarkvara, sealhulgas tarkvarauuendused või tarkvara versioonitäiendid, (c) ohutuse säilitamiseks vajalike tarkvarauuenduste või versioonitäienduste puudumine või (d) toote oluline muudatus. VÕS § 1064 lg 1 p 2 on kehtiva direktiivi artiklist 7(c) üle võetud norm. Samas muudab uue direktiivi artikkel 11(1)(c) artikli 7(c) sõnastust, mistõttu tegi autor ettepaneku VÕS § 1064 lg 1 p-i 2 täiendada järgnevalt: „Ettevõtja ei vastuta puudusega toote tekitatud kahju eest, kui ta tõendab, et on tõenäoline, et toote turule laskmisel, kasutusele võtmisel või turul kättesaadavaks tegemise ajal kahju põhjustatud puudust ei olnud või see puudus tekkis pärast seda hetke.“ Kuivõrd aga uue direktiivi artiklis 11(1)(c) sätestatud vastutust välistav asjaolu ei kohaldu uue direktiivi artiklis 11(2) sätestatud olukordades, tegi autor ettepaneku täiendada VÕS §-i 1064 eraldiseisva lõikega võtmaks üle uue direktiivi artikkel 11(2). Osundatud VÕS §-i 1064 eraldiseisvast lõikest peaks seega nähtuma, et VÕS § 1064 lg 1 p-s 2 sätestatud välistav asjaolu ei kohaldu, kui toote puuduse põhjuseks oli tootja kontrolli all olev seotud teenus; tarkvara, sealhulgas tarkvarauuendus või tarkvara versioonitäiend; ohutuse säilitamiseks vajaliku tarkvarauuenduse või versioonitäiendi puudumine või toote oluline muudatus.

1.11) Autor leidis, et täiesti uuenduslikuks vastutust välistavaks asjaoluks on uue direktiivi artikkel 11(1)(g), mille järgi ei vastuta toote muutja toote tekitatud kahju eest, kui ta tõendab, et kahju põhjustanud puudus on seotud toote osaga, mida muutmine ei mõjutanud. Sellele vastuväitele saab tugineda üksnes toote oluline muutja. Kuivõrd toote oluline muutja ning temaga seonduv vastutust välistav asjaolu on tootevastutusõiguses uus nähtus, tegi autor ettepaneku uue direktiivi artikkel 11(1)(g) võtta üle VÕS §-i 1064 uue lõikega või täiendada VÕS § 1064 lg 1 eraldiseisva punktiga, milles nähakse ette toote olulise muutja vastutust välistav asjaolu.

2) Autor püstitas **teiseks** uurimisküsimuseks: milline on uues tootja vastutuse direktiivis vastutuse subjektide ring ning milline on vastavate muudatuste mõju Eesti õigusele? Autor leidis, et uus direktiiv laiendab oluliselt vastutavate subjektide ringi võrreldes kehtiva direktiiviga. Kehtiva direktiivi artikli 3 järgi on vastutuse subjektideks tootja, end tootjana avaldav isik, importija, ning iga toote tarnija. Uue direktiivi artikli 8 järgi on vastutuse subjektideks aga toote või toote osa tootja, toote oluline muutja väljaspool tootja kontrolli, importija, volitatud esindaja, tellimuste täitmise teenuse osutaja, toote turustaja ning digiplatvormi pakkuja.

2.1) Uue direktiivi artikli 8(1)(a) järgi on vastutuse subjektiks ennekõike puudusega toote tootja. Autor leidis, et tootjaks on uue direktiivi artikli 4(10) järgi isik, kes arendab, valmistab või toodab toote; (b) laseb toote projekteerida või valmistada või oma nime, kaubamärki või muid eritunnuseid tootele paigutades esitleb end selle tootjana või; (c) arendab, valmistab või toodab toote oma tarbeks. Võrreldes kehtiva direktiiviga, on oma tarbeks toote tootnud isik uus vastutuse subjekt. Autor leidis, et selle all peab direktiiv silmas isikut, kes osutab teenuseid ning toodab oma teenuse osutamiseks ehk oma tarbeks mingisuguse toote. Niisamuti leidis autor, et uue direktiivi artikli 8(1) järgi hõlmab tootja vastutus kogu kahju, mille on põhjustanud puudusega toote osa, kui see on integreeritud tootja kontrolli all olevasse tootesse või on sellega ühendatud. See tähendab, et tootja vastutab kogu kahju eest, mille on põhjustanud teise isiku poolt toodetud puudusega toote osa, kuid mis on ühendatud tootega tootja nõusolekul või käsundil. Toote osa tootja vastutab tootjaga aga uue direktiivi artikli 8(1)(b) järgi solidaarselt, kui toote osa ühendati või integreeriti tootega, see protsess toimus toote osa tootja nõusolekul ning toote osa põhjustas toote puuduse. See tähendab, et toote osa tootja vastutus on välistatud kui toote osa ühendati tootega ilma toote osa tootja nõusolekuta. Autor tegi ettepaneku uue direktiivi artikli 8(1)(a) ülevõtmiseks muuta VÕS § 1062 lg 1 p-i 1 selliselt, et sealt nähtuks, et esimeseks vastutuse subjektiks on puudusega toote tootja. Sellisel juhul tuleks tootja mõiste defineerida VÕS §-i 1062 eraldiseisva lõikega vastavalt uue direktiivi artiklile 4(10). Sellest tulenevalt leidis autor, et kaotada tuleks VÕS § 1062 lg 1 p 2, sest tootja mõiste definitsioon hõlmab endas ka isikut, kes esitleb end tootjana. VÕS § 1061 lg 1 p-ga 2 soovitas autor võtta üle uue direktiivi artikkel 8(1)(a), mis sätestab toote osa tootja vastutuse. Viimaks tegi autor ettepaneku uue direktiivi artikli 8(1) viimase lause ülevõtmiseks samuti luua VÕS §-i 1062 eraldiseisev lõige, kuivõrd artikli 8(1) viimane lause kehtestab tootja vastutuse ulatuse juhul, kui kahju on põhjustanud tootja poolt või tootja nõusolekul tootega ühendatud puudusega toote osa.

2.2) Autor leidis, et uue direktiivi artikli 8(2) järgi võrdsustatakse tootjaga toote oluline muutja. Uue direktiivi järgi on toote oluline muutja isik, kes oluliselt muudab toodet väljaspool tootja kontrolli. Toote oluline muutmine saab toimuda väljaspool tootja kontrolli, kui toote muutja muudab toodet ilma algupärase tootja loata või nõusolekuta. Tootele tehtud muudatus on artikli 4(18) järgi oluline, kui seda peetakse oluliseks asjakohaste Euroopa Liidu või liikmesriikide tooteohutusnormide kohaselt. Kui aga asjakohased Euroopa Liidu või liikmesriigi enda tooteohutusnormid ei ole näinud ette künnist selle kohta, mida peetakse oluliseks muudatuseks, siis on muudatus oluline, kui see muudab toote algset toimivust, otstarvet või tüüpi ilma, et see muudatus oleks tootja esialgses riskihinnangus ette nähtud ja kui see muudab ohu iseloomu, tekitab

uue ohu või tõstab riskitaset. Autor leidis, et Euroopa Liidu õigusaktid, mille abil hinnata toote muudatuse olulisust, on loetletud määruse (EL) 2019/1020 lisas 1. Vastava õigusakti puudumisel tuleb toote muutmise olulisuse hindamiseks esmalt vaadelda toote tehnilises dokumentatsioonis kirjeldatud toote algset toimivust, otstarvet või tüüpi. Kui tootele tehtud muudatused mõjutavad toote algset toimivust, otstarvet või tüüpi, tuleb toote muutmist pidada oluliseks. Toote olulise muutja võimalikku vastutust Eesti õigus ei tunne. Autor tegi ettepaneku täiendada VÕS § 1062 eraldiseisva lõikega, milles sätestatakse toote olulise muutja võimalik vastutust. Samuti leidis autor, et toote olulise muudatuse legaaldefinitsioon tuleks sätestada kas VÕS §-s 1062 või eraldiseisva paragrahviga VÕS tootja vastutuse peatükis. Kuna toote muutja vastutus sõltub sellest, kas toote muutmine toimus väljaspool tootja kontrolli või mitte, järeldas autor, et tootja kontrolli mõiste legaaldefinitsioon tuleks võtta üle eraldiseisva paragrahviga VÕS-s.

2.3) Autor leidis, et kui puudusega toote või toote osa tootja asub väljaspool Euroopa Liidu, vastutab kahju eest toote või toote osa importija, tootja volitatud esindaja või juhul, kui importijat või volitatud esindajat Euroopa Liidus ei ole, siis tellimuste täitmise teenuse osutaja. Importija on isik, kes oma äritegevuse käigus tarnib kolmandast riigist pärit toote Euroopa Liidu turule selle turustamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks. Autor leidis, et importija on tavakeeli maaletooja. Volitatud esindaja on isik, kes on saanud kolmandast riigist pärit tootjalt kirjaliku volituse täita tootja nimel konkreetseid ülesandeid. Autor leidis, et Euroopa Liidu eriaktides sätestatud juhtudel on kolmandatest riikidest pärit tootjatel kohustus omada Euroopa Liidus volitatud esindajat. Autor leidis, et tellimuste täitmise teenuse osutaja vastutus on kannatanu viimaseks õlekõrreks esitada oma kahjunõue Euroopa Liidus asuva isiku vastu. Tellimuste täitmise teenuse osutaja on isik, kes pakub tootjale oma majandus- või kutsetegevuse käigus vähemalt kaht järgmist teenust: toote ladustamine, pakendamine, adresseerimine ja saatmine, ilma, et see toode talle kuuluks. VÕS § 1062 lg 1 p 3 sätestab importija vastutuse. Samas on kolmandatest riikidest tootjate puhul võimalik võtta vastutusele ka importijad, volitatud esindajad või tellimuste täitmise teenuse osutajad. Autor tegi seega ettepaneku täiendada VÕS § 1062 lg 1 p-i 3 selliselt, et seal oleks lisaks importija võimalikule vastutusele sätestatud ka volitatud esindaja ja tellimuste täitmise teenuse osutaja võimalik vastutus. Samuti tegi autor ettepaneku VÕS §-s 1062 sätestada importija, volitatud esindaja ja tellimuste täitmise teenuse osutaja mõisteid defineerivad sätted.

2.4) Autor leidis, et uue direktiivi artiklis 8(3) sätestatud turustaja on kehtiva direktiivi artiklis 3(3) sätestatud tarnija järeletulija, sest mõlema isiku vastutus põhineb sekundaarsuse põhimõttel. Sekundaarsuse põhimõte tähendab seda, et turustaja vastutab vaid juhul, kui Euroopa Liidus asuvat tootjat, toote osa tootjat, importijat, tootja volitatud esindajat või tellimuste teenuste

täitmise teenuse osutajat ei ole võimalik kindlaks teha ning turustaja ei suuda ühe kuu jooksul pärast kannatanu taotluse saamist tuvastada Euroopa Liidus asuvat tootjat või juhul, kui puudusega toote on tootnud kolmandast riigist pärit tootja, siis importijat, volitatud esindajat või tellimuste teenuse täitmise osutajat. Autor leidis, et turustajaks tuleb uue direktiivi mõistes pidada toote hulgimüüjaid, jaemüüjaid ja edasimüüjaid. VÕS § 1062 lg 2 tänasel kujul sätestab sisuliselt juba turustaja vastutuse. Küll aga on muutunud isikute ring, kelle tuvastamata jätmisel tuleb kõne alla turustaja vastutus. Autor tegi seega ettepaneku VÕS § 1062 lg-t 2 täiendada selliselt, et turustaja vastutab siis, kui Euroopa Liidus asuvat tootjat, toote osa tootjat, importijat, tootja volitatud esindajat või tellimuste täitmise teenuse osutajat ei ole võimalik kindlaks teha. Lisaks tegi autor ettepaneku VÕS § 1062 lg-s 2 sätestatud mõistliku aja muutmiseks ühekuuliseks ajaperioodiks. Samuti leidis autor, et direktiivi kohaseks ülevõtmiseks tuleks VÕS §-i 1062 täiendada turustaja mõistega.

2.5) Sekundaarse vastutuse süsteemi kohaldatakse uue direktiivi artikli 8(4) järgi ka sellise digiplatvormi pakkuja suhtes, kes võimaldab tarbijal sõlmida kauplejaga kauglepingu ja kes ei ole tootja, volitatud esindaja, importija ega tellimuste täitmise teenuse osutaja. Autor leidis, et uus direktiiv peab digiplatvormi pakkuja all silmas isikuid, kellel on kaupleja ja tarbija vahelises müügilepingulises suhtes üksnes vahendav roll, s.o. digiplatvormi pakkuja ei ole ise müügilepingu pooleks. Samas saab selline tehingut vahendav digiplatvormi pakkuja olla vastutavaks subjektiks vaid juhul, kui ta võimaldab tarbijal sõlmida kauplejaga kauglepingu selliselt, et tarbijale jääb mulje, et just digiplatvormi pakkuja on tarbijaga sõlmitud müügilepingu pooleks. Autor leidis, et vahendav digiplatvormi pakkuja vabaneb aga sekundaarsuse põhimõttest tulenevalt vastutusest, kui ta ühe kuu jooksul alates kannatanu teabetaotlusest annab kannatanule teavet selle isiku suhtes, kes oli vahendatava tehingu tegelikuks pooleks tarbijaga. Digiplatvormi pakkuja võimaliku vastutuse ettenägemine on oluline mõju Eesti õigusele. Autor tegi ettepaneku täiendada VÕS §-i 1062 eraldiseisva lõikega, milles sätestatakse digiplatvormi pakkuja vastutuse eeldused. Kuna digiplatvormi pakkujal on võimalik vastutusest vabaneda kannatanu teabetaotluse nõuetekohase rahuldamisega, tuleks eelviidatud uues VÕS §-i 1062 lõikes, mis sätestab digiplatvormi pakkuja vastutuse, viidata, et digiplatvormi pakkuja vastutuse eelduste täidetuse korral kohaldatakse talle turustaja vastutuse kohta käivaid sätteid.

3) Autor püstitas magistritöö **kolmandaks** uurimisküsimuseks: kuidas on uues direktiivis reguleeritud kannatanu tõendamiskoormist ning milline on muudatuste mõju Eesti õigusele? Autor leidis, et kannatanu tõendamiskoormise ulatus uues direktiivis ei muutunud, s.o. kannatanu peab uue direktiivi artikli 10(1) järgi jätkuvalt tõendama toote puudust, kantud kahju, ning põhjuslikku

seost toote puuduse ja tekkinud kahju vahel. Seega puudub uue direktiivi artiklil 10(1) mõju VÕS §-le 1065, milles on sätestatud kannatanu tõendamiskohustuse ulatus. Samas tuvastas autor, et praktikas on kannatanutel tõenduslike raskuste tõttu keeruline panna maksma tootja vastutusel põhinevaid kahju hüvitamise nõudeid. Sellest tulenevalt kehtestab uus direktiiv olukorrad, millal eeldatakse kannatanu kasuks toote puudust, põhjuslikku seost toote puuduse ja tekkinud kahju vahel või mõlemat samaaegselt.

3.1) Autor leidis, et toote puudust eeldatakse uue direktiivi artikli 10(2)(a) järgi siis, kui tootja rikub tõendite avaldamise kohustust. Tootja kohustus tõendite avaldamiseks tuleneb uue direktiivi artiklist 9(1). Sätte järgi on tootja kohustatud kannatanu taotlusel ja kohtu nõudmisel avaldama tema käsutuses olevad asjakohased tõendid, kui kannatanu on hagis esitanud nõude usutavuse tõendamiseks piisavad faktid ja tõendid. Autor leidis, et kohtu diskretsioon tõendite avaldamise taotluse menetlemisel ei ole piiramatu, sest uue direktiivi järgi peab kohtunõue piirduma tootja kohustamisega esitada vajalikud ja proportsionaalsed tõendid. Samas ei sätesta uus direktiiv, millal tuleb tootja käitumist käsitleda tõendite kogumiseks esitatud kohtunõude mittetäitmisena. Autor leidis, et kohtunõude mittetäitmisena tuleks käsitleda nt olukordi, kus tootja ei esita tõendeid kohtu määratud tähtajaks, tootja esitatud tõendid on liiga üldised, või tootja esitab tohutul hulgal struktureerimata andmeid toote kohta, millest arusaamine muutub menetluse seisukohalt ülemäära keeruliseks. Kuna Eesti õiguses puudub vastav tõendite kogumise mehhanism, leidis autor, et uue direktiivi artiklitel 9(1) ja 10(2)(a) on oluline mõju Eesti õigusele. Autor pakkus nimetatud sätete ülevõtmiseks välja kaks varianti. Esiteks oleks võimalik artiklis 9 sätestatud tõendite kogumise mehhanism võtta üle TsMS-i abil, luues selleks eraldiseisev paragrahv menetlusseadustiku 25. peatükki. Artikkel 10(2)(a) tuleks selles variandis aga viia sisse tootja vastutuse tõendamiskoormise normi ehk VÕS §-i 1065 ning teha selles viide TsMS-i vastavale tõendite kogumise mehhanismi paragrahvile. Teine variant oleks luua VÕS-is eraldiseisev norm artikli 9 ülevõtmiseks ning viidata sellele VÕS §-s 1065, kuhu on lisatud tõendite kogumise taotlust eirav santsioon ehk toote puuduse eeldus.

3.2) Autor leidis, et toote puudust eeldatakse uue direktiivi artikkel 10(2)(b) järgi siis, kui kanntanu näitab, et toode ei vasta Euroopa Liidu või liikmesriigi õiguses sätestatud kohustuslikele tooteohutusnõuetele. Autor osundas, et direktiivist jääb ebaselgeks, mida peab kannatanu tegema, et „näidata ära toote mittevastavus Euroopa Liidu või liikmesriigi õiguses sätestatud kohustuslikele tooteohutusnõuetele“. Kuna direktiivi eristab läbivalt „tõendamist“ ja „ära näitamist“, leidis autor, et „ära näitamise“ all tuleb mõista TsMS §-s 235 sätestatud põhistamise instituuti. Eelduse rakendamiseks peab kannatanu seega kohtule põhistama, et toode ei vasta kohustuslikele

tooteohutusnõuetele. Kuivõrd selline võimalus toote puuduse eeldamiseks Eesti õiguses puudub, tegi autor ettepaneku täiendada VÕS §-i 1065 eraldiseisva lõikega, milles sätestatakse toote puuduse eeldamine toote mittevastavusel tooteohutusnõuetele.

3.3) Toote puudust eeldatakse uue direktiivi artikli 10(2)(c) järgi ka juhul, kui kannatanu näitab, et kahju põhjustas toote ilmne rike mõistlikult eeldatava kasutamise ajal või tavatingimustes. Autor leidis, et mõiste „mõistlikult eeldatav kasutamine“ on direktiivis ebaselge, sest direktiivi põhjenduspunktid annavad mõistele kaks erinevat tähendust. Põhjenduspunkti 31 järgi hõlmab mõistlikult eeldatav kasutamine ka toote põhjendatud väärkasutust, näiteks olukorda, kus toodet kasutas laps, kuigi ta ei oleks tohtinud. Põhjenduspunkti 46 järgi on mõistlikult eeldatav kasutamine aga toote kasutamine selliselt, et milleks on toode tootja teabe kohaselt ette nähtud. Autor leidis, et põhjenduspunktis 31 toodud selgitus on sobivam, sest vastasel juhul oleks tootjatel võimalik eelduse rakendamist vältida toote otstarvet deklareeriva üksikasjaliku tootejuhendi koostamisega. Kuna Eesti õigus sellist menetluslikku võimalust ette ei näe, tegi autor ettepaneku täiendada VÕS §-i 1065 eraldiseisva lõikega, milles sätestatakse, et eelduse kohaldamiseks peab kanntanu põhistama, et kahju põhjustas toote ilmne rike mõistlikult eeldatava kasutamise ajal või tavatingimustes.

3.4) Autor leidis, et toote puuduse ja kahju vahelist põhjuslikku seost eeldatakse uue direktiivi artikli 10(3) järgi juhul, kui on leidnud kinnitust, et toode on puudusega ning kahju on selline, mida kõnealune toote puudus tavaliselt põhjustab. Seda, kas kahju on selline, mida kõnealune toode tavaliselt põhjustab, tuleb hinnata sarnaste juhtumite põhjal. Autor leidis, et kohtutel on õigus eelduse kohaldamiseks tugineda kõikide liikmesriikide kohtupraktikas ning muudes menetlusvälistes allikates käsitletud sarnastele juhtumitele. Eesti õiguses puudub selline põhjusliku seose eeldamise mehhanism, mistõttu tegi autor ettepaneku uue direktiivi artikkel 10(3) võtta üle VÕS §-i 1065 eraldiseisva lõikega.

3.5) Kohtul on uue direktiivi artikli 10(4) järgi õigus eeldada toote puudust, põhjuslikku seost või mõlemat, kui kannatanul on eelkõige kohtuasja tehnilise või teadusliku keerukuse tõttu ülemäärased raskused toote puuduse, põhjusliku seose või mõlema tõendamisel. Autor leidis, et eelduse rakendamine tuleb kõne alla üksnes väga erandlikel juhtudel. Eelduse rakendamisel peab kohus iga juhtumi puhul eraldi hindama, kas kohtuasi on tehniliselt või teaduslikult niivõrd keeruline, et kannatanul esinevad tõenduslikud raskused. Autor leidis, et kannatanu peab eelduse rakendamiseks kohtule põhistama, milles seisneb kohtuasja tehnilisest või teaduslikust keerukusest tulenev tõendamise ülemäärane raskuspunkt ning et tõenäoliselt on toode puudusega või et toote

puuduse ja kahju vahel on põhjuslik seos, või mõlemat. Arvestades sätte uuenduslikku iseloomu, tegi autor ettepaneku võtta see üle VÕS §-i 1065 eraldiseisva lõikena.

PRODUCT LIABILITY UNDER THE NEW PRODUCT LIABILITY DIRECTIVE AND ITS IMPACT ON ESTONIAN LAW

Summary

Product liability is the objective (strict) liability of the person who manufactured or placed a certain product on the market, i.e. the manufacturer, for damage caused to a legal right protected by tort because of the defects in the product. Thus, product liability is essentially a liability that gives rise to the obligation to compensate for damage due to placing dangerous products on the market. For the purposes of product liability, dangerous or defective products are products which, during their use, endanger the legal rights of persons protected by tort law. A product is defective if it is not safe to the extent that can be expected from a similar product.

The current regulation of product liability in the European Union is based on Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products (hereinafter the current directive). Due to the modern globalised industry and the leaps and bounds in digital technology, the European Commission concluded in its report on the application of the directive that the EU-wide regulation of product liability is outdated. Consequently, on 23.10.2024, the European Union legislators adopted Directive (EU) 2024/2853 of the European Parliament and of the Council on liability for defective products and repealing Council Directive 85/374/EEC (hereinafter the new directive).

The working document prepared for the European Parliament states that the new directive significantly expanded the meaning of the term "product" and the range of possible responsible persons. To keep pace with the digital age, the new directive covers computer software, including artificial intelligence systems, digital production files and digital services, as products and components of a product. The circle of subjects of liability was supplemented with authorised representatives, fulfilment service providers and digital platform providers due to the modern globalised industry. In addition, the new directive will create various alleviations of the burden of proof for the injured party in order to facilitate the realisation of claims based on producer liability.

According to Article 3 and recitals 1 and 8 in the preamble to the new Directive, the Directive seeks to achieve full harmonisation of the rules on producer liability in the Member States. According to Article 288 of the Treaty on the Functioning of the European Union, directives are mandatory for Member States to adopt. In Estonian law, the regulation of product liability is

stated in Chapter 53, Sections 1061-1067 of the Law of Obligations Act (hereinafter LOA). Considering the significant amendments of the new directive and the objective of full harmonisation it pursues, the question arises as to how exactly the EU-wide regulation of product liability has changed and what is its impact on Estonian laws. As the directives are mandatory for the Member States to adopt, the Estonian legislator will soon be faced with the problem of the impact of the directive on Estonian laws and how to properly adopt the directive.

The aim of this master's thesis is to find an answer to the question of how exactly the EU-wide regulation of product liability has changed in terms of its preconditions, burden of proof and subjects of producer's liability, and what will be the impact of these changes on the Estonian legal order. Based on the aim of this master's thesis, the criteria and identification issues of a product defect are not discussed in more detail, because the principles of both directives are the same in the relevant part, but the new directive specifies the circumstances to be taken into account in the identification of defects. In addition, this master's thesis examines in more detail the issues related to only two circumstances exempting manufacturers liability, as there are no significant changes in the other objections of the manufacturer.

This master's thesis uses comparative, modelling and analytical methods. A comparative examination method was applied to identify changes between the new and existing directives. The analytical method is used to clarify the content and justification of the amendments to product liability law. The modelling method is used in analysing the impact of the new directive on Estonian law, i.e. proposals are made to the Estonian legislator for the proper adoption of the directive.

Based on the aim of the master's thesis, the author posed the **first** research question: how have the preconditions for product liability been changed in the new directive and what is the impact of the amendments on Estonian law? The author found that the new directive expands and specifies the range of legal rights protected by product liability. According to Article 9 of the current directive, damage resulting from the death of a person and damage to health is compensable by product liability. According to Article 9(b) of the current directive, damage resulting from the destruction or damage of a thing is compensable if: (i) the damaged thing is of a type that is ordinarily intended for private use or consumption, (ii) the injured person used it mainly for his own private use or consumption, and (iii) the amount of damage exceeds the limit of EUR 500.

However, the author established that Article 6(1)(a) of the new directive specifies that, in addition to damage caused by death and bodily injury, compensation for damage caused by damage

to health also includes medically recognised damage to psychological health. The author found that the provision of damage to mental health in the scope of protected legal rights cannot be considered a new aspect in the new directive, because Article 9(a) of the current directive protects the health of persons as a legal right and damage caused to mental health can be regarded as damage to health. Consequently, the author found that the provision of mental health protection in the new directive does not affect the product liability provisions of the LAO. Subsection 1061 (1) of the LOA states the protection of health damage and bodily injury. In Estonian law, however, the concept of damage to health covers damage to mental health. Thus, Article 6(1)(a) of the new directive does not require separate integration into Estonian law.

Article 6(1)(b) of the new directive, as the author has identified, no longer lays down a threshold of EUR 500 as a condition for compensation for damage resulting from the destruction or damage of a thing. The author found that the elimination of the threshold of 500 euros is justified because its establishment in the current directive infringed the right of the injured person to have recourse to the court for the protection of his/her rights. As § 1061(2)(3) of the LOA prescribes that the manufacturer is liable for damage to property only if the amount of damage exceeds the amount corresponding to 500 euros, the author found that Article 6(1)(b) of the new directive has a significant impact on Estonian law. The author made a proposal to the legislator to repeal § 1061(2)(3) of the LOA upon adoption of the directive.

The author found that Article 6(1)(b)(iii) of the new directive now excludes compensation for damage to property if the damaged things were only used in economic or professional activities. This means that under the new directive, damage resulting from damage to or destruction of items that the victim used for both personal and economic purposes at the same time is also compensable. However, § 1061(2)(1) and § 1061(2)(2) of the LOA state that damage to property is compensable only if the thing is of a type that is usually used outside economic or professional activities and the injured person truly used it outside of economic or professional activities. As the new directive excludes damage to property only in situations where the damaged thing was used exclusively in economic or professional activities, the author proposed to amend § 1061(1)(1) and § 1061(2)(2) of the LOA accordingly.

According to both directives, damage caused to the defective product itself is not compensable. However, Article 6(b)(ii) of the new directive states that damage caused to the product itself is not compensable even if the damage was caused by a part of the defective product

that was connected to the product by the manufacturer himself or by a third party with the consent of the manufacturer. The author found that such an exception for compensation for damage to property is not justified, because it may lead to a situation where the manufacturer deliberately starts to prefer cheaper parts of the product, knowing that the defect of a part of the product does not result in an obligation to compensate for the damage caused to the product itself. As Estonian law does not provide for an exception provided for in Article 6(b)(ii) of the new directive, the author proposed to introduce an exception in § 1061(2) of the LOA, because this subsection establishes exceptions for compensation for damage to property.

The author found that Article 6(1)(c) of the new directive expands the catalogue of protected legal rights by providing for the possibility of compensation for damage resulting from the destruction or corruption of data. However, the author found that according to the new directive, damage arising from the destruction or corruption of data is unjustifiably compensable only if the victim used the data exclusively for personal purposes. Moreover, the obligation to compensate the damage does not automatically arise from the destruction or corruption of data. This is because the injured party does not suffer damage in the event of destruction or corruption of the data, if the injured party is able to restore the data free of charge. The author made a proposal to the legislator to adopt Article 6(1)(c) of the new directive into Estonian law by means of a separate subsection of § 1061 of the LOA, which would stipulate that the manufacturer is liable for damage arising from the destruction or corruption of data if they are not used in economic or professional activities.

According to the author's findings, the new directive significantly expands the concepts of "product" and "part of a product". According to Article 2 of the current directive, a product means all bodily movables, as well as electricity. At the same time, it remained unclear from the current directive whether computer software can be regarded as a product or not. However, Article 4(1) of the new directive clearly states that software and digital production files are products, which means that under the new directive, non-bodily objects can also be products. The author found that, by digital production files, the directive means, for example, files that are used in 3D printers for the purpose of producing some kind of bodily movable according to the data and drawings specified in the digital production file. By computer software, the directive refers to operating systems, firmware, computer programs, applications or artificial intelligence systems. It does not matter whether the software is stored on a physical data carrier, or it can be accessed using a communication network or cloud technology. However, the new directive does not apply to free and open-source software developed outside the scope of economic or professional activities, as

such software has a positive effect on innovation and research. The author found that since the definition of a product has been extended to non-bodily objects, non-bodily parts of the product, including software, are also part of the product within the meaning of Article 4(4) of the new directive. In Estonian law, the definition of a product is stated in § 1063(1) of the LOA, according to which a product is, among other things, computer software. At the same time, § 1063 of the LOA does not exclude free and open-source software from the concept of a product, which is why the author proposed to amend § 1061(1) of the LOA in such a way that the definition of a product would not include free and open-source software. The author found that, to properly transpose the new directive, § 1063 of the LOA should also be amended so that the definition of a product would cover digital production files. This should also provide for the definition of digital production files in § 1063 of the LOA. On top of that, there is no definition of part of a product in Estonian law and thus § 1063 of the LOA should be supplemented with another separate subsection that provides for the definition of part of a product according to Article 4(4) of the new directive.

The author found that, although the institution of product liability does not generally apply to services, according to Article 4(4) of the new directive, a related service integrated or connected to the product is also a part of the product. According to the new directive, a related service is a digital service that is integrated into or connected to a product in such a way that its absence would prevent the product from performing one or more its functions. At the same time, the author established that a related service can be considered connected or integrated with the product only if it is under the control of the manufacturer. However, the related service can be under the control of the manufacturer if the manufacturer has connected or integrated the related service with the product itself or gives its consent to a third party to do so. Thus, the manufacturer can only be liable for the defects of related services within its sphere of influence. As the concept of related services is a new phenomenon in product liability law, the regulation of related services has a significant impact on Estonian law. The author proposed to state the concept of related services in a separate subsection of § 1063 of the LOA. As related services must be regarded as part of the product only if they are under the control of the manufacturer, the author is of the opinion that a separate section should be created in the LOA to adopt the concept of manufacturers control.

According to the current directive, we can only talk about product liability if the product was defective at the time it was placed on the market. The author found that, in this way, the current directive presumes that, from the moment a manufacturer places a product on the market, he is no longer liable for defects resulting from the impact of a product after it has been placed on the

market. The new directive, on the other hand, recognises computer software, artificial intelligence systems and related services as products and parts of a product. The products and parts of the product referred to are subject to software updates even after they have been placed on the market. The author found that digital products and parts of a product can become defective even after being placed on the market, as software updates may introduce defects, even if the product was free from defects at the time of placing on the market. If software updates are delivered to the product after it was placed on the market by the manufacturer itself or by a third party who has the manufacturers consent to do so, the digital product will be under the control of the manufacturer under Article 4(5)(b) of the new directive. The author found that, as long as software updates are delivered to the product by the manufacturer or on the manufacturer's order, the product is under the control of the manufacturer. Thus, the new directive shifts the moment when the product liability is interrupted – the manufacturer's liability does not end at the moment the product is placed on the market, but lasts as long as the manufacturer retains control over the product. In the author's opinion, shifting the point in time when the scope of the product liability is interrupted has an impact on Estonian law. Thus, the author proposed to amend the chapter on product liability in the LOA with a separate section, which would provide a legal definition of the concept of producer control. Thus, the relevant section should indicate that the product is under the control of the manufacturer as long as the manufacturer delivers software updates to the product or gives consent to a third party to do so, even after the product has been placed on the market.

The author found that the new directive no longer states the manufacturer's objection stated in Article 7(c) of the current directive and § 1064(1)(3) of the LOA, according to which the manufacturer is released from liability if he proves that he did not manufacture the product for sale or marketing in any other way, and did not manufacture or market it in the course of his economic or professional activities. Thus, § 1064(1)(3) of the LOA should be repealed.

Under Article 11(1)(c) of the new directive, the liable person is exempt from damage caused by a defective product if it proves that it is probable that the defect giving rise to the damage did not exist at the time the product was placed on the market, put into service or made available by the distributor, or that defect arose after that moment. A similar objection is set out in Article 7(c) of the current directive. The author found that in this way, the objection assumes that after the product has been placed on the market, the manufacturer is no longer the person controlling the risks of the product. However, according to the new directive, computer software and related services can also be considered products. In the case of such products, modern digital technology

allows the manufacturer to control the product even after it has been placed on the market – manufacturers can thus significantly influence the functionality of the product through software updates. The author found that, in this case, Article 11(2) of the new directive restricts the objection set out in Article 11(1)(c), providing that the circumstance excluding liability does not apply if the defect of the product is due to circumstances that remain under the control of the manufacturer even after the product has been placed on the market. These circumstances include: (a) related services, (b) software, including software updates, (c) lack of software updates necessary to maintain safety, or (d) substantial modifications to the product. Section 1064(1)(2) of the LOA is a norm taken over from Article 7(c) of the current directive. At the same time, Article 11(1)(c) of the new directive changes the wording of Article 7(c), which is why the author proposed to amend § 1064(1)(2) of the LOA as follows: "Economic operator shall not be liable for damage caused by a defective product if it proves that it is probable that there was no defect caused by the damage at the time the product was placed on the market, put into service or made available on the market, or that defect arose after that moment." However, as the circumstance precluding liability provided for in Article 11(1)(c) of the new directive does not apply in the situations provided for in Article 11(2) of the new Directive, the author proposed to amend § 1064 of the LOA with a separate subsection to adopt Article 11(2) of the new directive. Thus, it should follow from the separate subsection of § 1064 of the LOA that the exclusion provided for in § 1064(1)(2) of the LOA does not apply if the reason for the defect in the product was one of the following circumstance under manufacturers control: related service; software, including software updates; lack of software update required to maintain safety, or substantial modification to the product.

The author found that a completely innovative circumstance excluding liability is Article 11(1)(g) of the new directive, according to which the person that modifies the product is not liable for the damage caused by the product if it proves that the defect that caused the damage relates to a part of the product that was not affected by the modification. That objection can only be relied on by a substantial product modifier. As the modifier of the product and the circumstance precluding liability related to it are a new phenomenon in product liability law, the author proposed to adopt Article 11(1)(g) of the new directive with a new subsection of § 1064 of the LOA or to amend § 1064(1) of the LOA with a separate clause that prescribes a circumstance precluding the liability of the modifier of the product.

The author posed the **second** research question: what is the scope of the subjects of liability in the new directive and what is the impact of the relevant amendments on Estonian law? The

author found that the new directive significantly expands the circle of liable subjects compared to the current directive. According to Article 3 of the current directive, the subjects of liability are the manufacturer, the person declaring himself to be the manufacturer, the importer and the supplier of each product. However, according to Article 8 of the new directive, the subjects of liability are the manufacturer of the product or part of the product, the substantial modifier of the product outside the control of the manufacturer, the importer, the authorised representative, the fulfilment service provider, the distributor of the product and the provider of an online platform.

According to Article 8(1)(a) of the new directive, the person liable is primarily the manufacturer of the defective product. The author found that a manufacturer under Article 4(10) of the new directive is a person who (a) develops, manufactures or produces a product; (b) has the product designed or manufactured, or presents itself as the manufacturer by putting their name, trademark or other distinctive features to the product, or; (c) develops, manufactures or produces the product for its own use. Compared to the current directive, the person who has produced a product for his own use is a new subject of liability. The author found that by this the directive means a person who provides services and produces some kind of product for the provision of his service, i.e. for his own use. The author also found that, according to Article 8(1) of the new directive, the liability of the producer covers all damage caused by a part of the defective product when it is integrated into or combined with a product under the control of the manufacturer. This means that the manufacturer is liable for all damage caused by a defective part of the product produced by another person, but which is connected to the product with the consent or direction of the manufacturer. However, the manufacturer of the part of the product is solidary liable with the manufacturer under Article 8(1)(b) of the new Directive if the part of the product was integrated with the product, this process took place with the consent of the manufacturer of the part of the product, and the part of the product caused the defect in the product. This means that the manufacturer's liability of a part of the product is excluded if the part of the product was connected to the product without the consent of the manufacturer who produced the part of the product. The author made a proposal to amend § 1062(1)(1) of the LOA in order to adopt Article 8(1)(a) of the new directive so that it would appear that the first subject of liability is the manufacturer of the defective product. In such a case, the concept of manufacturer should be defined by a separate subsection of § 1062 of the LOA in accordance with Article 4(10) of the new directive. Consequently, the author found that § 1062(1)(2) of the LOA should be repealed, because the definition of the concept of manufacturer also includes a person who presents himself as a

manufacturer. With § 1061 (1) (2) of the LOA, the author recommended the adoption of Article 8(1)(a) of the new directive, which stipulates the liability of the manufacturer of a part of the product. On top of that, the author also proposed to create a separate subsection of § 1062 of the LOA to transpose the last sentence of Article 8(1) of the new directive, as it establishes the extent of the manufacturer's liability in the event that the damage has been caused by a defective part of the product connected to the product by the manufacturer or with the consent of the manufacturer.

The author found that according to Article 8(2) of the new directive, a substantial modifier of the product is equated with the manufacturer. According to the new directive, a substantial modifier of a product is a person who significantly modifies the product outside of the manufacturer's control. The modification of a product can take place outside the manufacturer's control if the person who modifies the product modifies it without the permission or consent of the original manufacturer. A modification to a product is substantial under Article 4(18) if it is considered essential in accordance with the relevant European Union or Member State product safety rules. However, if the relevant European Union or national product safety rules do not lay down threshold of what is considered to be a substantial modification, a modification is substantial if it changes the original performance, purpose or type of the product, without this change being foreseen in the manufacturer's initial risk assessment and if it changes the nature of the hazard, creates a new hazard or increases the level of risk. The author found that the European Union legislation to assess the significance of a change to a product is listed in Annex 1 to Regulation (EU) 2019/1020. In the absence of appropriate legislation, in order to assess the significance of the modification of the product, it is necessary to first look at the original performance, purpose or type of the product described in the technical documentation of the product. If changes made to the product affect the original performance, purpose or type of the product, the modification of the product must be considered substantial. Estonian law does not recognise the possible liability of a substantial modifier of a product. The author proposed to amend § 1062 of the LOA with a separate subsection which provides for the possible liability of a person who significantly modifies a product. The author also found that the legal definition of a substantial modification in a product should be provided either in § 1062 of the LOA or in a separate section of the LOA in the chapter on product liability. As the liability of the person who modifies the product depends on whether the change of the product took place outside the control of the manufacturer or not, the author concluded that the legal definition of the concept of manufacturers control should be transposed by a separate section in the Law of Obligations Act.

The author found that, if the manufacturer of the defective product or part of the product is located outside the European Union, the importer of the product, the manufacturer's authorised representative or, if the importer or authorised representative is not in the European Union, the fulfilment service provider is liable for the damage. An importer is a person who, during its business activities, supplies a product originating in a third country to the European Union market for distribution, consumption or use. An authorised representative is a person who has received a written mandate from the manufacturer of a third country to carry out specific tasks on behalf of the manufacturer. The author found that in the cases stipulated in the special acts of the European Union, manufacturers from third countries are obliged to have an authorised representative in the European Union. The author found that the possible liability of the fulfilment service provider is the injured persons last resort to bring his/her claim for damages against a person located in the European Union. The fulfilment service provider is a person who, during his economic activities, provides to manufacturer at least two of the following services: storage, packaging, addressing and dispatch of a product, without owning the product. Subsection § 1062 (1) (3) of the LOA states the importer's liability. However, in the case of third-country manufacturers, importers, authorised representatives or fulfilment service providers can also be held liable. Thus, the author proposed to amend § 1062(1)(3) of the LOA so that, in addition to the possible liability of the importer, it would also state the possible liability of the authorised representative and the fulfilment service provider. The author also proposed to state in § 1062 of the LOA the provisions defining the concepts of importer, authorised representative and fulfilment service providers.

The author found that the distributor within the meaning of Article 8(3) of the new directive is the successor of the supplier within the meaning of Article 3(3) of the current directive, since both parties' liability is deemed secondary. The secondary liability means that the distributor is held liable only if the primal liable party - such as the manufacturer based in the European Union, the manufacturer of component, the importer, the authorised representative, or the fulfilment service provider – cannot be identified. The distributor becomes liable if they fail to identify within one month of receiving a request from the injured person the manufacturer in the European Union, or if the defective product has been manufactured by a manufacturer from a third country - importer, authorised representative or fulfilment service provider. The author found that wholesalers and retailers of the product must be considered distributors within the meaning of the new directive. Subsection 1062 (2) of the LOA in its current form essentially already provides for the liability of the distributor. However, the list of persons, who cannot be identified before making

the distributor liable, has changed. Thus, the author proposed to amend § 1062(2) of the LOA so that a distributor is liable if it is not possible to identify a manufacturer, an importer, an authorised representative or a fulfilment service provider located in the European Union. In addition, the author made a proposal to change the reasonable time provided for in § 1062(2) of the LOA to a period of one month. The author also found that to adopt the directive correctly, the definition of distributor should be added to § 1062 of the LOA.

The secondary liability regime will also apply to a provider of an online platform that allows a consumer to conclude a distance contract with a trader and that is not a manufacturer, authorised representative, importer or fulfilment service provider (Article 8(4) of the new directive). The author found that the new directive refers to an online platform provider as persons who only has an intermediary role in the sales contract between the trader and the consumer, i.e. the online platform provider is not a party to the sales contract. At the same time, such a digital platform provider mediating a transaction can only be a liable subject if it allows the consumer to enter into a distance contract with the trader in such a way that the consumer gets the impression that the digital platform provider is a party to the sales contract entered into. The author found that the intermediary digital platform provider is released from liability on the basis of the secondary liability, if it provides the injured person with information about the person who was the actual party to the mediated transaction with the consumer within one month of the injured persons request for information. The potential liability of the online platform provider has a significant impact on Estonian law. The author proposed to amend § 1062 of the LOA by adding a separate subsection which sets out the preconditions for the liability of the online platform provider. As the provider of an online platform can be released from liability by duly satisfying the injured parties request for information, subsection 1062 of the LOA stating the liability of the online platform provider should refer that the provisions on the liability of the distributor shall be applied to it if the preconditions for the online platform provider are met.

The author set the **third** research question of this master's thesis: how does the new directive regulate the burden of proof of the victim and what is the impact of the amendments on Estonian law? The author found that the extent of the victim's burden of proof did not change in the new directive, i.e. according to Article 10(1) of the new directive, the victim must continue to prove the defect of the product, the damage suffered, and the causal link between the defect in the product and the damage caused. Thus, Article 10(1) of the new Directive has no effect on § 1065 of the LOA, which lays down the extent of the injured persons burden of proof. At the same time, the

author established that in practice, it is difficult for injured persons to enforce claims for compensation for damage based on the product liability due to evidentiary difficulties. Consequently, the new directive establishes situations where a defect in the product, a causal link between the defect in the product and the damage suffered or both are presumed in favour of the victim.

The author found that a defect in a product is presumed under Article 10(2)(a) of the new directive when the producer breaches the obligation to disclose evidence. The manufacturer's obligation to disclose evidence arises from Article 9(1) of the new directive. According to the provision, the manufacturer is obliged, at the request of the injured party and at the request of the court, to disclose the relevant evidence at its disposal, if the injured party has submitted sufficient facts and evidence to prove the credibility of his or her claim. The author found that the court's discretion in processing an application for disclosure of evidence is not unlimited, because according to the new directive, a court claim must be limited to obliging the producer to submit necessary and proportionate evidence. At the same time, the new directive does not stipulate when the conduct of a producer is to be regarded as non-compliance with a court order for the gathering of evidence. The author found that situations where the manufacturer fails to submit evidence by the deadline set by the court, the evidence provided by the manufacturer is too general, or the manufacturer submits a huge amount of unstructured data about the product, the understanding of which becomes excessively complicated from the point of view of the procedure, should be considered non-compliance with a court claim. As there is no corresponding mechanism for the gathering of evidence in Estonian law, the author found that Articles 9(1) and 10(2)(a) of the new Directive have a significant impact on Estonian law. The author proposed two options for adopting these provisions. Firstly, it would be possible to adopt the mechanism of disclosing evidence stated in Article 9 by means of the Code of Civil Procedure (CCP) by creating a separate section in Chapter 25 of the CCP. At the same time, Article 10(2)(a) should be integrated into § 1065 of the Law of Obligations Act (LOA), which governs the burden of proof in product liability cases, with a reference to the corresponding CCP section on evidence disclosure. Another option would be to create a separate norm in the LOA for the transposition of Article 9 and refer to it in § 1065 of the LOA, to which a sanction that ignores the request for the collection of evidence, i.e. the presumption of a defect in the product, has been added.

The author found that according to Article 10(2)(b) of the new directive, a defect in a product is presumed if the injured party demonstrates that the product does not comply with the

mandatory product safety requirements laid down in the law of the European Union or a Member State. The author pointed out that it remains unclear from the directive what the victim must do in order to "demonstrate the non-compliance of the product with the mandatory product safety requirements laid down the law of the European Union or a Member State". As the directive distinguishes "proofing" and "demonstrating" throughout, the author found that the term "demonstrate" must be understood to mean the institution of substantiation stated in § 235 of the CCP. To apply the presumption, the victim must therefore substantiate to the court that the product does not meet the mandatory product safety requirements. As there is no such possibility to presume a defect in a product in Estonian law, the author proposed to amend § 1065 of the LOA with a separate subsection which states the presumption of a defect in a product in the event of a product's non-compliance with the product safety requirements.

A defect in the product is also presumed if the victim shows that the damage was caused by an obvious failure of the product during reasonably foreseeable use or under normal conditions (Article 10(2)(c) of the new directive). The author found that the concept of "reasonably foreseeable use" is unclear in the directive, because the recitals in the preamble give this concept two different meanings. According to recital 31, reasonably foreseeable use also includes justified misuse of the product, for example where the product was used by a child when he or she should not have used it. However, according to recital 46, a reasonably expected use is the use of the product in such a way as to what the product is intended to be used according to the manufacturer's information. The author considered that the explanation given in recital 31 is more appropriate, as otherwise it would be possible for manufacturers to avoid the application of the presumption by drawing up detailed product instructions declaring the intended use of the product. As Estonian law does not provide for such a procedural possibility, the author proposed to amend § 1065 of the LOA with a separate subsection which provides that to apply the presumption, the applicant must substantiate that the damage was caused by an obvious failure of the product during reasonably foreseeable use or under normal conditions.

The author found that a causal link between a defect in a product and damage is presumed under Article 10(3) of the new directive, if it has been confirmed that the product is defective, and the damage caused is of a kind typically consistent with the defect in question. Whether the damage caused is of a kind typically consistent with the defect in question must be assessed based on similar cases. The author found that courts have the right to rely on similar cases discussed in the case law of all Member States and other extra-procedural sources to apply the presumption. There is no such

mechanism for presuming a causal link in Estonian law, which is why the author proposed to adopt Article 10(3) of the new directive with a separate subsection of § 1065 of the LOA.

Under Article 10(4) of the new directive, the court is entitled to presume a defect in the product, a causal link or both, if the injured party has excessive difficulties in proving the defect of the product, causation or both, in particular because of the technical or scientific complexity of the case. The author found that the application of the presumption is only possible in very exceptional cases. When applying the presumption, the court must assess on a case-by-case basis whether the case is technically or scientifically complex to such an extent that the victim has evidentiary difficulties. The author found that in order to apply the presumption, the injured party must substantiate to the court why he or she faces excessive difficulties to provide evidence due to the technical or scientific complexity of the case. Furthermore, the injured person must substantiate that the product is likely to be defective or that there is a causal link between the defect in the product and the damage, or both. Considering the innovative nature of the provision, the author proposed to transpose it with a separate subsection of § 1065 of the LOA.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Alekõrs. K. Tootja vastutus puudusega toote põhjustatud kahju eest. Magistritöö. Juhendaja Tambet Tampuu. Tartu: Tartu Ülikool 2012.
2. Becker, M., Bell, A., Meyer, H. Die neue EU-Produkthaftungs-RL und ihre Folgen für das deutsche Produkhaftungsrecht. – Neue Juristische Wochenschrift 2024 Heft 52.
3. De Luca, S., Revised Product Liability Directive. European Parilament Briefing. European Parliamentary Research Service. 02.2025. Arvutivõrgus: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/739341/EPRS_BRI(2023)739341_EN.pdf (01.04.2025).
4. Graf, F. Das Neue Produkthaftungsgesetz. Neue Juristische Wochrnschrift 1990. Heft 2.
5. Günther, J.P. Roboter und rechtliche Verantwortung. München: utzverlag GmbH 2016. (viide: MüKoBGB/Wagner ProdHaftG § 2 Rn 21)
6. Habersack, M. (koost). Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuck. Band 7. Schuldrecht – Besonderer Teil IV. §§ 705-853. Partnerschaftgesellschaftgesetz. Produkthaftungsgesetz. München: Verlag C.H. Beck oHG 2024.
7. Kelly, P., Attree, R. European Product Liability. Butterworths 1997.
8. Khayyam, H. jt. Adaptive cruise control look-ahead system for energy management of vehicles. Expert Systems with Applications, Volume 39, Issue 3. Elsevier Ltd 2012. Arvutivõrgus: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0957417411013005 (29.01.2025).
9. Kingisepp, M. Tarbijakaitseõigus Euroopa Liidus ja Eestis. Tallinn: Läte 2011.
10. Kingisepp, M. Vastutav subjekt tootja vastutuse kohaldamisel. – Juridica IX/2011, lk 664 – 673.
11. Kingisepp. M. Tootja vabanemine vastutusest puudusega tootest põhjustatud kahju korral. – Juridica IV/2012, lk 305-313.
12. Koch, B.A. Product Liability on the Way to the Digital Age. Journal of European Tort Law, vol 15, no.2. De Gruyter 2024.
13. Kõve, V. jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. I-V osa (§-d 1-305). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017.
14. Lahe, J. Süü deliktiõiguses. Doktoritöö. Juhendaja Paul Varul. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2005.

15. Li, S., Faure, M. The Revised Product Liability Directive: A Law and Economics Analysis. Journal of European Tort Law, vol 15, no. 2. De Gruyter 2024.
16. Li, S., Schütte, B. The proposal for a revised Product Liability Directive: The emperor's new clothes? Maastrich Journal of European and Comparative Law. SAGE Publications 2023. Arvutivõrgus: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1023263X231216941#body-ref-fn63-1023263X231216941 (20.01.2024).
17. Liivak, T. Tort Liability for Damage Caused by Self-driving Vehicles Under Estonian Law. Doktoritöö. Juhendajad Janno Lahe, Irene Kull, Giovanni Sartor, Mark Fišel. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2020.
18. Machnikowski, P. Conclusions. – European Product Liability: An Analysis of the State of the Art in the Era of New Technologies. Cambridge: Intersentia 2016. (viide: Koch, B.A. Product Liability on the Way to the Digital Age. Journal of European Tort Law, vol 15, no.2. De Gruyter 2024, lk 116).
19. Machnikowski, P. The Principles of European Tort Law and Product Liability. Journal of European Tort Law, vol 15, no.1. De Gruyter 2024.
20. Märjamaa, K. Ebakindel põhjuslik seos deliktiõiguses. Magistritöö: Juhendaja Janno Lahe. Tartu: Tartu Ülikool 2012.
21. Sootak, J., Pikamäe, P. (koost). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 5. täiend. ja ümbertööt. vlj. Tallinn: Juura 2021.
22. Zech, H. Information als Schutzgegenstand. Mohr Siebeck Tübingen 2012.
23. Zoe, J. Product Liability Directive: Disclosure of Evidence, the Burden of Proof and Presumptions. Journal of European Tort Law, vol. 15, no. 2. De Gruyter 2024.
24. Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. 2. tr. Tallinn: Juura 2017.
25. Varul, P. jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tartu: Juura 2023.
26. Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§-d 1-207). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016.
27. Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus IV. 8. osa 40. ptk – 10. osa (§-d 703-1067). Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2020.
28. Wagner, G. Next Generation EU Product Liability – For Digital and Other Products. Journal of European Tort Law, vol 15. no 2. De Gruyter 2024.

29. Westermann, H. P. jt (koost.) Erman BGB. Kommentar mit Nebengesetzen (AGG, BeurkG, BVersTG, EGBGB, ErbbauRG, ProdhaftG, VBVG, VersAusglG, WEG – teils in Auszügen) und Internationalem Privatrecht. 17. Auflage. Dr. Otto Schmidt 2023. (viide: MüKoBGB/Wagner ProdHaftG § 1 Rn. 38)
30. Whittaker, G. Harnessing the Power of Linux to Drive Innovations in Neuroscience Research. Linux Journal: 2024. Arvutivõrgus: https://www.linuxjournal.com/content/harnessing-power-linux-drive-innovations-neuroscience-research#:~:text=The%20Role%20of%20Linux%20in,computational%20demands%20of%20modern%20science (20.03.2025).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

Eesti õigusaktid

31. Asjaõigusseadus - RT I, 17.03.2023, 58
32. Tervisekahjustuse kohtuarstliku tuvastamise kord. VVm 13.08.2002 nr 266 – RT I, 28.03.2025, 8.
33. Tsiviilkohtumenetluse seadustik - RT I, 31.12.2024, 41.
34. Tsiviilseadustiku üldosa seadus - RT I, 31.12.2024, 48.
35. Võlaõigusseadus - RT I, 04.07.2024, 18.

Saksamaa õigusaktid

36. Produkthaftungsgesetz vom 15. Dezember 1989 (BGBl. I S. 2198), das zuletzt durch Artikel 5 des Gesetzes vom 17. Juli 2017 (BGBl. I S. 2421) geändert worden ist. Arvutivõrgus: https://www.gesetze-im-internet.de/prodhaftg/BJNR021980989.html (27.01.2025).

Euroopa Liidu õigusaktid:

37. 27. novembri 2024. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2024/3110, millega sätestatakse ehitustoodete ühtlustatud turustusreeglid ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 305/2011. – ELT L 2024/3110.
38. 23. oktoobri 2024. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/2853, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/274/EMÜ. - ELT L, 2024/2853.
39. 12. juuli 2023. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/1542, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid, millega muudetakse direktiivi 2008/98/EÜ ja määrust (EL) 2019/1020 ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2006/66/EÜ. – ELT L 191, lk 1-117.
40. 10. mai 2023. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2023/988, milles käsitletakse üldist tooteohutust ja millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) nr 1025/2012 ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2020/1828 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/95/EÜ ja nõukogu direktiiv 87/357/EMÜ - ELT L 135, lk 1-51
41. 19. oktooberi 2022. aasta Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2022/2065, mis käsitleb digiteenuste ühtset turgu ja millega muudetakse direktiivi 2000/31/EÜ (digiteenuste määrus) – ELT L 277, lk 1-102.
42. 27. novembri 2019. aasta Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2019/2144, mis käsitleb mootorsõidukite ja nende haagiste ning mootorsõidukite jaoks ette nähtud süsteemide, osade ja eraldi seadmestike tüübikinnituse nõudeid seoses nende üldise ohutuse ning sõitjate ja vähekaitstud liiklejate kaitsega, ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrust (EL) 2018/858 ja tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrused (EÜ) nr 78/2009, (EÜ) nr 79/2009 ja (EÜ) nr 661/2009 ning komisjoni määrused (EÜ) nr 631/2009, (EL) nr 406/2010, (EL) nr 672/2010, (EL) nr 1003/2010, (EL) nr 1005/2010, (EL) nr 1008/2010, (EL) nr 1009/2010, (EL) nr 19/2011, (EL) nr 109/2011, (EL) nr 458/2011, (EL) nr 65/2012, (EL) nr 130/2012, (EL) nr 347/2012, (EL) nr 351/2012, (EL) nr 1230/2012 ja (EL) 2015/166 – ELT L 325, lk 1-40.
43. 20. juuni 2019. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/1020, turujärelevalve ja toodete vastavuse kohta ning millega muudetakse direktiivi 2004/42/EÜ ja määruseid (EÜ) nr 765/2008 ja (EL) nr 305/2011 – ELT L 169, lk 1-44.
44. 5. juuni 2019. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/1009, millega kehtestatakse ELi väetisetoodete turul kättesaadavaks tegemise nõuded ning muudetakse

määrusi (EÜ) nr 1069/2009 ja (EÜ) nr 1107/2009 ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 2003/2003 – ELT L 170, lk 1-114.

45. 5. aprilli 2017. aasta Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2017/745, milles käsitletakse meditsiiniseadmeid, millega muudetakse direktiivi 2001/83/EÜ, määrust (EÜ) nr 178/2002 ja määrust (EÜ) nr 1223/2009 ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiivid 90/385/EMÜ ja 93/42/EMÜ – ELT L 117, lk 1-175.
46. Euroopa Liidu Toimimise Lepingu konsolideeritud versioon (2016/C 202/01). – ELT C 202 7.6.2016 lk 1–388.
47. Euroopa Põhiõiguste harta – ELT C 202, 7.6.2016, lk 389 – 405.
48. 25. novembri 2015. aasta Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2015/2120, millega nähakse ette avatud internetiühendust käsitlevad meetmed ning millega muudetakse direktiivi 2002/22/EÜ universaalteenuse ning kasutajate õiguste kohta elektrooniliste sidevõrkude ja -teenuste puhul ning määrust (EL) nr 531/2012, mis käsitleb rändlust üldkasutatavates mobiilsidevõrkudes liidu piires. - ELT L 310, lk 1-18.
49. 25. juuli 1985. aasta Nõukogu direktiiv 85/374/EMÜ liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta. – ELT L 210, lk 29-33.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Eesti kohtute praktika:

50. RKKKo 1-18-7833
51. RKTKo 2-14-56641
52. RKTKo 3-2-1-153-16
53. RKTKo 3-2-1-85-15
54. RKTKm 3-2-1-162-14
55. RKTKo 3-2-1-129-13
56. RKTKo 3-2-1-64-12
57. RKTKo 3-2-1-157-05
58. TlnRngKo 2-21-10225
59. TrtRngKo 2-20-2122
60. TlnRngKo 2-19-8
61. TlnRngKo 2-10-19489

62. HMKo 2-10-19489
63. HMKo 2-10-19489
64. HMKo 2-21-20225
65. PMKo 2-19-8

Euroopa Kohtu praktika:

66. EK C-358/08, *Aventis Pasteur SA versus OB*, ECLI:EU:C:2009:524, kohtujuristi V. Trstenjaki ettepanek.
67. EK C-495/10, *Centre hospitalier universitaire de Besançon versus Thomas Dutrueux and Caisse primaire d'assurance maladie du Jura*, ECLI:EU:C:2011:706, kohtujuristi P. Mengozzi ettepanek.
68. EKo C-127/04, *Declan O'Byrne versus Sanofi Pasteur MSD Ltd and Sanofi Pasteur SA*, ECLI:EU:C:2006:93.
69. EKo C-154/100, *Euroopa Komisjon versus Kreeka Vabariik*, ECLI:EU:C:2002:254.
70. EKo C-203/99, *Henning Veedfald versus Arhus Amtskommune*, ECLI:EU:C:2001:258.
71. EKo C-263/21, *Keskinäinen Vakuutusyhtiö Fennia versus Koninklijke Philips NV*, ECLI:EU:C:2022:536.
72. EKo C-310/13, *Novo Nordisk Pharma GmbH versus S*, ECLI:EU:C:2014:1825.
73. EKo C-358/08, *Aventis Pasteur SA versus OB*, ECLI:EU:C:2009:744, p 55.
74. EKo C-495/10, *Centre hospitalier universitaire de Besançon versus Thomas Dutrueux ja Caisse primaire d'assurance maladie du Jura*, ECLI:EU:C:2011:869.
75. EKo C-503/13, *Boston Scientific Medizintechnik GmbH versus AOK Sachsen-Anhalt – Die Gesundheitskasse and Betriebskrankenkasse RWE*, ECLI:EU:C:2015:148.
76. EKo C-52/00, *Euroopa Komisjon versus Prantsusmaa Vabariik*, ECLI:EU:C:2002:252.
77. EKo C-621/15, *W jt versus Sanofi Pasteur MSD SNC jt*, ECLI:EU:C:2017:484.
78. EKo C-65/20, *VI versus KRONE – Verlag Gesellschaft mbH & Co KG*, ECLI:EU:C:2021:471.

Ameerika Ühendriikide kohtupraktika:

79. Greenman v. Yuba Power Products Inc., 377 P. 2 d 897 (1963) Arvutivõrgus: https://repository.uclawsf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1437&context=traynor_opinions (14.04.2025).

MUUD ALLIKAD

80. Comission staff working Document. Impact assessment report. Accompanying the Document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on liability for defective products. SWD(2022) 316 final. Brussels 28.09.2022. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52022SC0316 (20.01.2024)
81. Commission of the European Communities. Green Paper. Liability for defective products. Brussels 28.07.1999. COM(1999.Arvutivõrgus: https://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com1999-396_en.pdf (10.03.2025).
82. Commission staff working document. Evaluation of Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products. SWD(2018)157 final. Brussels 07.05.2018. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD:2018:157:FIN (24.03.2025).
83. Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest. COM(2022)495 final. Brüssel 28.09.2022. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0495 (18.03.2024).
84. European Comission. Safety Gate: the EU rapid alert system for dangerous non-food products. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/safety-gate-alerts/screen/search (06.04.2025)
85. First report on the application of Council Directive on the approximation of laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products. COM(95)617 final. Brussels 13.12.1995. Arvutivõrgus: https://ec.europa.eu/docsroom/documents/7101 (24.03.2025).
86. Komisjoni Aruanne Euroopa Parlamendile, Nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele nõukogu direktiivi 85/374/EMÜ (liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta) kohaldamise kohta. COM(2018) 246 final. Brüssel: 07.05.2018. Arvutivõrgus: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9096-2018-INIT/et/pdf (18.03.2025)

87. Komisjoni aruanne Nõukogule, Euroopa Parlamendile ning Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele. Kolmas aruanne nõukogu direktiivi (liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta) kohaldamisest (25. juuli 1985. aasta direktiiv 85/374/EMÜ, muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. mai 1999. aasta direktiiviga 1999/34/EÜ). COM(2006) 496 final. Brüssel 14.09.2006. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52006DC0496 (24.03.2025)
88. Komisjoni aruanne Parlamendile, Nõukogule ning Euroopa majandus ja sotsiaalkomiteele. Neljas aruanne, milles käsitletakse nõukogu 25. juuli 1985. aasta direktiivi 85/374/EMÜ liikmesriikide tootevastutust käsitlevate õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta, mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 10. mai 1999. aasta direktiiviga 1999/34/EÜ. COM(2011)547 final. Brüssel 08.09.2011. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0547 (24.03.2025)
89. Proposal for Council directive relating to the approximination of the laws, regulations and administrative provisions of the member states concering liability for defective products - OB C 241, 14.10.1976, lk 9 – 12.
90. Second report from the Commission on the Application of Directive 85/374 on Liability for Defective Products. COM(2000)893 final. Brussels 31.01.2001. Arvutivõrgus: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0893:FIN:en:PDF (24.03.2025)
91. Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet. EL kiirhoiatussüsteem Safety Gate. Viimati uuendatud 19.08.2024. Arvutivõrgus: https://ttja.ee/ariklient/ohutus/el-kiirhoiatussusteem-safety-gate#riiklik-toodete-jare (06.04.2025).